

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSINSTITUUT
Äriõiguse ja intellektuaalse omandi õppetool

Jesse Sakari Kivisaari

Privaatautonomia osaühingu põhikirja kujundamisel

Magistritöö

Juhendaja
dr (iur) Kalev Saare

Tallinn
2015

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Privaatautonomia ja osaühingu põhikirja olemus	9
1.1. Privaatautonomia mõiste seoses osaühingu põhikirja õigusliku regulatsiooniga.....	9
1.2. Osaühingu põhikirja olemus	12
1.3. Privaatautonomia vajadus osaühingu põhikirja kujundamisel.....	16
2. Osaühingu põhikirja kinnitamine ja sisu.....	21
2.1. Osaühingu põhikirja kinnitamistehingud.....	21
2.2. Osaühingu põhikirja seaduses sätestatud sisu	24
2.3. Seadusest tulenevad alused teistsugustele osaühingu põhikirja sätetele.....	30
2.4. Osaühingu põhikirja teistsugused sätted	40
3. Osaühingu põhikirja sätete õiguslik mõju ning selle puudumine	50
3.1. Osaühingu põhikirja sätete alusel tekkivad õigussuhted	50
3.2. Osaühingu põhikirja sätetest tulenevad õiguslikud tagajärjed	54
KOKKUVÕTE	59
ABSTRACT – APPLICABILITY OF PRIVATE AUTONOMY ON FORMATION OF ARTICLES OF ASSOCIATION OF PRIVATE LIMITED COMAPANIES	65
LISA 1	71
LISA 2	73
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	73
Kasutatud kirjandus	76
Kasutatud normatiivaktid.....	80
Kasutatud kohtupraktika	81
Muud materjalid	81
KASUTATUD LÜHENDITE LOETELU	83
LITSENTS	84

Sissejuhatus

Eraettevõtlus on tänapäevases Eesti Vabariigis olulise tähtsusega nähtus, mis genereerib erakapitalile põhinevas ühiskonnas kas otse või vahendatult ühiskonna heaolu¹ luues ettevõtete omanikele kasumit², ettevõtetes töötavatele isikutele töökohti, ettevõtete koostööpartneritele tööd ning panustades olulisel määral riigi maksutuludesse. Osaühing on Eestis tänapäeval kõige levinum ettevõtlusvorm³, mis tuleneb selle asutamiskiirusest ja sisemisest paindlikkusest⁴, eelkõige tulenevalt eelnimetatud ühinguvormi lihtsustatud kapitalireeglitest ja juhtimisstruktuurist. Osaühingu toimimise jaoks omab olulist tähtsust selle põhikiri, mis on osaühingu asutamise õiguslikuks aluseks koos teiste asutamisdokumentidega, lisaks luuakse osaühingu põhikirjaga pärast osaühingu asutamist kehtima hakkav osaühingu toimimise struktuur ja juriidiline ülesehitus ning reguleeritakse osaühingu sisesuhteid osanike ja osaühingu vahel⁵.

2013. a lõpu seisuga oli Eesti Statistikaameti andmeil Eestis 135 681 äriregistris registreeritud osaühingut ja seega ühtlasi kehtivat osaühingu põhikirja⁶. Juba see number ainuüksi näitab, et osaühingu põhikiri on laialt levinud õiguslik instrument ning et sellel on Eesti õigusmaastikul oluline roll.

Ärikeskkonna iseloom on tänapäeval muutunud selliseks, kus äriühingute sisemine struktuur peab võimaldama paindliku ühingujuhtimise ja kapitali kaasamise

¹ Äriühinguõiguse üldine sotsiaalne eesmärk on edendada koondatud heaolu tekkimist ettevõtte osanikele, töötajatele, hankijatele ning klientidele ja kui võimalik, siis ka kolmandatele isikutele ümbritseva kogukonna liikmetena ning loomulikult keskkonnast kasusaajatele ilma põhjendamatuid ohverdusi. Vt. R. Kraakman, P. Davies, H. Hansmann, G. Hertig, K. Hopt, H. Kanda, E. Rock. *The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach*. Oxford: Oxford University Press 2004, lk. 18.

² Äriühing on äritegevusele suunatud ja konkreetsetel varadel baseeruv õigussubjektsus. Vt. M. Merimaa. *Äriseadustik. Kommentaarid, selgitused, arvamused*. Tallinn: Kirjastus Ilo 2007, lk. 13.

³ Advokaadibüroo Gencs Valters. *Ettevõtte asutamine Eestis*. – Arvutivõrgus: <http://www.gencs.ee/news/index/180> (14.04.2015.a.).

⁴ Osaühingu sisemise struktuuri võivad osanikud kujundada vabamalt, kui aktsiaseltsi oma. Vt. M. Schulz, O. Wasmeier. *The Law of Business Organizations. A Concise Overview of German Corporate Law*. Frankfurt am Main: Springer 2012, lk. 107.

⁵ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. *Tsiviilõiguse üldosa*. Tartu: Juura 2012, lk. 274.

⁶ Statistikaamet. ER003: ETTEVÕTTED ÄRIREGISTRIS, MITTETULUNDUSÜHINGUD JA SIHTASUTUSED, 31. DETSEMBER --- Aasta ning Õiguslik vorm. – Arvutivõrgus: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp> (28.03.2015.a.).

võimaluse, seda eelkõige seetõttu, et ettevõtlusmaastikul mängivad jätkuvalt olulisemat rolli nõ. „iduühingud“, kelle äritegevus on globaalse haardega⁷. Sellised Eestis peamiselt osaühingu vormis asutatud äriühingud vajavad oma osanike ja osaühingu suhete kujundamisel laiemat privaatautonomia kohaldamise võimaldamist, kui traditsioonilised, ainult kohalikul turul tegutsevad ettevõtted. Taoline privaatautonomia kohaldamisvabadus võimaldab kaasata rahvusvaheliselt tegutsevate riskiinvestoritelt kapitali, kes tihti tahavad kujundada investeringu sihtmärgiks oleva ettevõtte sisemist toimimist investorina ja osanikuna, tegutsedes oma nägemuste kohaselt (muuhulgas osaühingu põhikirja sätete osalt), mis ei pruugi alati vastata Eestis üldlevinud praktikale.

Vajadus osaühingu põhikirja sisulise paindlikkuse järele on kindlasti olemas, kuid seadusandlus on jäänud reguleerimisel selles asjas ajast maha. Esimene äriseadustiku redaktsioon jõustus Eestis 1. septembril 1995. a; tol ajal taheti võimalikult kiiresti luua raamtingimused funktsioneeriva vaba turumajanduse jaoks, võttes üle olulisi osi välisriikide õigussüsteemidest (eriti Saksamaa äriühinguõigusest) lühendades ja lihtsustades välisriikide seadusi Eesti äriseadustiku loomiseks⁸. Pärast seda on seadusandja muutnud esialgset äriseadustikku ligi 100 korda ning selliste korduvate ja vahel kiirkorras tehtud muudatuste tulemusel on äriseadustik kaotanud veel täiendavalt osa oma süsteemsusest⁹. Seetõttu on osaühingu põhikirja sisu reguleerivate seaduse sätete puhul jäänud arusaamatuks see, et millal on seadusandja tegelikult tahtnud, et teatud seaduse sätted oleksid imperatiivsed ning millal saab sätetest kalduda kõrvale või sätestada osaühingu põhikirjas täiendavaid seaduses nimetatud sätteid.

Eelnimetatud olukorda on kommenteerinud ka riigikohtunik Villu Kõve, kes kirjutas äriseadustiku jõustumise 10. aasta juubelile pühendatud artiklis, et põhikirjadesse on seadusandja poolt suhtutud formaalselt ja jäetud täpsemalt reguleerimata seadusega lahtiseks jäänud küsimusi, mis on toonud vaidlusi muuhulgas osanike vahel. Lisaks

⁷ Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt. Programm nr 1.5.0201.08 - 0001 „Parema õigusloome arendamine“. Tallinn: Justiitsministeerium, 2014, lk. 20. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_kodifitseerimise_lahteulesande_projekt_0.pdf (28.03.2015.a.).

⁸ E. Gustavus. Äriühinguõigus. Eesti kaubandus- ja registriõiguse õpik. Tallinn – Berliin: Mart Tamberg 2001, lk. 13.

⁹ Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt. op. cit., lk. 19.

mainib ta, et äriseadustikuga seotud probleemiks on eestikeelse äriühinguõiguse kirjanduse nappus.¹⁰ Kuigi eelnimetatud seisukoht põhineb peaaegu kümme aastat tagasi kehtinud olukorra kohta, on käesoleva magistritöö autori arvates samad probleemid lahendamata veel tänapäeval, vähemalt osaühingu põhikirja sätteid reguleerivate seaduse sätete osalt.

Võttes arvesse eelpool nimetatud vajadust privaatautonomia järele osaühingu põhikirja kujundamisel, kehtiva seadusandluse tõlgendamise probleeme ning osaühingu kui spetsiifilise ühinguvormi olemust, mis peaks võimaldama osanikel ning osaühingul endal omavahelisi suhteid reguleerida võimalikult suures ulatuses privaatautonomia põhimõttel¹¹, on käesoleva magistritöö autor püstitanud hüpoteesi: „Privaatautonomia kohaldamine on võimalik osaühingu põhikirja kujundamisel.“ Püstitatud hüpoteesi paikapidavuse kontrollimiseks on käesoleva magistritöö autor valinud põhiliseks uurimisküsimuseks: „Mis ulatuses on privaatautonomia põhimõtte kohaldatav osaühingu põhikirja kujundamisel?“. Lisaks põhilisele uurimisküsimusele tuleks magistritöö analüüsi käigus selguda vastus järgmistele alaküsimustele: „Miks on privaatautonomiat vaja osaühingu põhikirja kujundamisel?“, „Millised privaatautonomia kohaldamisvõimalused tulenevad osaühingu põhikirja sätete kohta otse seadusest ning millised muul viisil?“ ja „Mis on osaühingu põhikirja sätete õigusliku mõju ning millal see puudub“. See tähendab, et käesoleva magistritöö analüüs keskendub privaatautonomia¹² kohaldamise piiridele ja võimalustele osaühingu põhikirja kujundamisel.

Selleks, et oleks võimalik vastata eelnimetatud küsimustele, tuleb käesolev magistritöö alustada uurimisküsimuste jaoks oluliste mõistete olemuse defineerimisest ning selgitada nende seost uurimisküsimustega. Käesoleva magistritöö esimene peatükk koosneb analüüsist edasise uurimise käigus võtmetähendust omavate mõistete ja õiguslike instrumentide olemuse ning omavaheliste sidemete kohta. Esimene peatükk on pealkirjastatud kui Privaatautonomia ja osaühingu põhikirja olemus ning

¹⁰ V. Kõve. 10-aastane äriseadustik – tagasivaade senisele arengule. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2005, lk. 601.

¹¹ 11.02.2015.a. vastu võetud Äriseadustiku ja asjaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9335e955-8011-4483-a232-359d10580407/%C3%84riseadustiku-ja-asja%C3%B5igusseaduse-muutmise-seadus/> (29.04.2015.a.).

¹² PS § 19 kohaselt õigus vabale eneseteostamisele ning enesemääramisõigusele.

selle alapunktides on keskendutud analüüsile privaatautonomia põhimõtte ja osaühingu põhikirja olemuse kohta ning eelnimetatud õiguslike mõistete ja nendega seotud õiguslike instrumentide seostele, mis omavad tähtsust uurimisküsimustega seoses. Samuti on peatükis analüüsitud üldist vajadust privaatautonomia kohaldamiseks osaühingu põhikirjas, et lugejal oleks paremini arusaadav miks on privaatautonomia kohaldamine ja selle uurimine osaühingu põhikirjas olulise tähtsusega nähtus.

Pärast mõistete ja õiguslike instrumentide olemuse defineerimist, omavaheliste seoste väljaselgitamist ja privaatautonomia vajaduse selgitamist osaühingu põhikirja kujundamisel on teises peatükis analüüsitud osaühingu põhikirja kinnitamist ja sisu lähtudes privaatautonomia kohaldamisest osaühingu põhikirja sätete kujundamisel. Teise peatüki analüüs keskendub osaühingu põhikirja ja kinnitamistehingute¹³ seadusest tulenevatele reeglitele ning seadusest tulenevatele alustele, mis lubavad osaühingu põhikirjas sätestada midagi sellist, mida seaduses ei ole täpselt ja sõnaselgelt reguleeritud. See tähendab, et teise peatüki analüüs keskendub imperatiivsetele ja dispositiivsetele seaduse sätetele, mis reguleerivad osaühingu põhikirja sisu ja selle kinnitamist¹⁴.

Viimane, kolmas peatükk, keskendub osaühingu põhikirja sätete õiguslikule mõjule ning selle puudumisele. Ainuüksi teadmisest, et mõni osaühingu põhikirja säte on seaduse alusel lubatud, ei ole veel piisav selleks, et selle põhjal teha järeldusi privaatautonomia kohaldamisvõimalustest osaühingu põhikirja kujundamisel, nimelt on osaühingu põhikirja säte õiguslik konstruktsioon, mis on loodud teatud kindla eesmärgiga ja suunatud enesemääramisõiguse teostamisele. Ilma osaühingu põhikirja sätte õiguslikku mõju tundmata ei saa väita, kas see säte on võimeline (täielikult) realiseerima oma eesmärgi, seega on viimases peatükis analüüsitud osaühingu põhikirja sätete alusel tekkivaid õiguslikke suhteid ja nendest tulenevaid õiguslikke tagajärgi.

¹³ Osaühingu põhikirja kinnitamistehinguteks on asutamisosus, asutamisleping ning osanike otsus.

¹⁴ Kuna osaühingu põhikiri ei ole eraldiseisev tehing, vaid osa tehingust, kus osaühingu põhikirja kinnitamine toimub kas asutamisosuse, asutamislepingu või osanike otsuse kaudu, siis privaatautonomia kohaldamisel osaühingu põhikirja sisu kujundamisel tuleb arvesse võtta ka selle kinnitamiseks tehtavate tehingute kohta seaduses sätestatud piiranguid.

Siinkohal tuleb mainida, et käesolev magistritöö on piiratud ning keskendub privaatautonomia kohaldamisele osaühingu põhikirja kujundamisel. See tähendab, et käesolevas magistritöös ei ole analüüsitud osaühingu põhikirjaga mitte seotud tehinguid, kaasa arvatud seaduses sätestamata lepinguliike (*sui generis* -lepingud)¹⁵, milleks võivad olla näiteks osanike leping või muud sarnased tehingud¹⁶, kuigi selliste tehingutega oleks võimalik reguleerida osaühingu põhikirja reguleerimisalasse jäävaid küsimusi ja need alluksid privaatautonomia põhimõtte kohaldamisalasse.

Käesoleva magistritöö näol on tegemist teoreetilise uurimusega, kus autor kasutab õiguslike küsimuste hindamiseks eelkõige süstemaatilis-teleoloogilist¹⁷ ning võrdlevat¹⁸ tõlgendamisviisi. Töö põhianalüüs toetub tõlgendustele Eesti õigusaktidest, võttes arvesse kaudsetena õigusallikatena¹⁹ Eesti Riigikohtu praktikat²⁰. Töö analüüs keskendub selliste piiride leidmisele, mida Eesti seadusandja on tahtnud seada seoses osaühingu põhikirja sätete kujundamisega, siis lisaks sellele, et analüüs tugineks ainult grammatilise tõlgendamise kaudu seaduse sätetes kirja pandud tekstile, on käesoleva magistritöö autor arvestanud oma analüüsi käigus ka seaduste eelnõude seletuskirjades mainitud põhjenduste ja seisukohtadega. Samuti on analüüsi käigus võetud arvesse erinevate Eesti õigusteadlaste arvamus ja viidatud tunnustatud õigusteadlaste seisukohtadele, kes on varasemalt võtnud sõna käesoleva magistritööga seotud teemadel.

Eestis avaldatud õiguskirjandus ning seaduste rakendamise käigus tekkinud praktika (k.a kohtupraktika) ei suuda ainuüksi vastata kõikidele käesoleva magistritöö analüüsi käigus tõstatuvatele küsimustele. Riigikohus on oma lahendites varasemalt selgitanud, et äriseadustiku tõlgendamisel on asjakohane käsitleda Saksa seaduse sätteid, kuna

¹⁵ T. Grauberg. Õiguse kujundusvõimalused maksuobjekti vältimisel. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2010, lk. 205.

¹⁶ Mitmel juhul on võimalik reguleerida sama asja põhikirja, lepingu või otsusega. Vt. S. Helminen. Osakeyhtiön yhtiöjärjestys. Helsinki: Talentum Media Oy 2006, lk. 12.

¹⁷ Täpsemalt süstemaatilise ja teleoloogilise meetodi kohta vt. R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2004, lk. 153 ning 157.

¹⁸ Täpsemalt võrdleva meetodi kohta vt. A. Aarnio. Õiguse Tõlgendamise Teooria. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 1996, lk. 184-185.

¹⁹ R. Tiivel. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura, 2009, lk. 6.

²⁰ Professor Irene Kull on väitnud, et kohtud peavad võtma õiguse edasiarendaja rolli seal, kus tuleb kohaldada eraõiguse neid põhimõtteid, mida tunnevad ja tunnustavad teised Euroopa riigid, kuid mida ei ole veel ülevõetud Eestis seadustena, mh. privaatautonomia (eraautonomia). Vt. I. Kull. Riigikogu toimetised. Lepinguvabaduse põhimõtte Euroopa ühtlustavas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11508&op=archive2> (23.04.2015.a.).

need on olnud äriseadustiku sätete aluseks²¹ ning et tehingu hindamisel võib toetuda rahvusvaheliselt kehtivatele tavadele ja praktikale²². Kuna käesoleva magistritöö rõhuasetus on suunatud äriseadustikus sisalduvatele seaduse sätetele ning tehinguõpetusega seotud õiguslikule analüüsile, tugineb autor oma seisukohtade kujundamisel lisaks Eesti allikatele ka Saksamaa, Soome ja muude Eesti õigus- ja kultuuriruumiga piirnevate välisriikide õigusteadlaste arvamustele. Välisriikide õiguspraktikat või seadusandlust ja nende tõlgendusi on siiski kasutatud käesoleva magistritöö käigus ainult toetavate allikatena tulenevalt põhjusest, et uurimisküsimused on seotud Eesti siseriikliku seadusandlusega ja kehtivate siseriiklike õigusnormide tõlgendamisega, taoliste välisallikate analüüs põhineb seetõttu võrdleva õigusteaduse metoodikale²³, võtmata arvesse seda, kas arvamus puudutab mõne välisriigi kehtivat siseriiklikku õigust või see põhineb juba eelnevalt tehtud erinevate riikide seaduste omavahelise võrdlemise tulemustel.

Lõpetuseks tahab käesoleva magistritöö autor tänada oma juhendajat dotsent Kalev Saare, ilma kelle abita töö ei oleks kindlasti valminud antud kujul. Samuti tänab magistritöö autor dotsent Andres Vutt'i tema abi eest allikmaterjalide kogumisel.

²¹ RKTko 3-2-1-145-04 (OÜ Amaterasu hagi AS NG Investeeringud vastu aktsiate ülevõtmise eest õiglase hüvitise määramiseks ja 149 648 krooni 38 senti saamiseks), p 23.

²² RKTko 3-2-1-9-03 (Soome Vabariigi hagi Soome Keskkonnakeskuse (*Suomen Ympäristökeskus*) kaudu ERGO Kindlustuse AS vastu 1 659 657 krooni saamiseks), p 30.

²³ A. Aarnio. op. cit., lk. 184-185.

1. Privaatautonomia ja osaühingu põhikirja olemus

1.1. Privaatautonomia mõiste seoses osaühingu põhikirja õigusliku regulatsiooniga

Käesoleva alapunkti eesmärgiks on analüüsida privaatautonomia põhimõtet selle olemuse kaudu, selgitades privaatautonomia õiguslikku alust ning sellega seotud alaprinsiipe mida kohaldatakse osaühingu põhikirja kujundamisel.

Privaatautonomia põhimõte on sätestatud PS §-s 19 (seotud üldise vabadusõiguse teise aspektiga ehk õigusliku vabadusega - luba teha ja jätta tegemata seda, mida isik soovib²⁴) ning see tähendab isiku vaba voli oma õiguslike suhete kujundamiseks oma tahtmise kohaselt.^{25,26} Põhiseaduse kohaselt võib privaatautonomia põhimõtte rakendamist piirata ainult seaduse alusel, tulenevalt PS §-st 13 ning sellised piirangud ei tohi sattuda vastuollu demokraatliku turumajanduse põhimõtete ja väärtushinnangutega²⁷. Eelnimetatud põhimõtte tuleneb sellest, et põhiõiguste kehtides on lubatud kõik, mis pole seadusega sõnaselgelt keelatud.²⁸ See kõik tähendab, et isikul on voli oma õiguslike suhete kujundamiseks oma tahtmise kohaselt, kui seda ei ole eraldi seadusega piiratud.

Privaatautonomia põhimõttest tulenevalt tuleb lisaks olla õiguslikult tagatud²⁹ tahteavalduse kaudu soovitud tagajärje saabumine³⁰. See kehtib siiski eeldusel, et privaatautonomia teostamiseks suunatud tahteavaldus on kehtiv.³¹ Kehtiv tehing on

²⁴ M. Ernits PõhiSK § 19/3.1.-3.1.1. - E.-J. Truuväli, jt (toim). Eesti Vabariigi Põhiseadus. Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2008.

²⁵ U. Volens. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumisvormid. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk. 91.

²⁶ Ameerika õiguskirjanduses on privaatautonomia põhimõtet kirjeldatud kui eraisikute voli teatud piirides kujundada oma õiguslikke suhteid. Vt. D. Kennedy. From the Will Theory to the Principle of Private Autonomy: Lon Fuller's 'Consideration and Form'. New York: Columbia Law Review 2000, lk. 22.

²⁷ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 84.

²⁸ E.-J. Truuväli, jt (toim). K. Merusk, T. Annus, M. Ernits, H. Kalmo, H. Lindpere, L. Madise, L. Mälksoo PõhiSK § 3/2.1.1.

²⁹ Privaatautonomia põhineb üksikisikute õigustel, kusjuures õigus tähendab seaduse tasandil tagatud valikuvabaduse sfääre. Vt. T. Gutman. Theories of Contract and the Concept of Autonomy. Münster: Westfälische Wilhelms-Universität Münster 2013, lk. 20.

³⁰ Vt. täiendavalt õiguslikust tagamisest PS § 14.

³¹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 82.

peamine privaatautonomia põhimõtte teostamise õiguslik vahend, seetõttu on ka privaatautonomia kohaldamisega seotud seadustes sätestatud õiguslikud printsiibid tugevas seoses tehingutega. Kuna osaühingu põhikirja käsitlemine puhtalt tehinguna on vaieldav³², siis on ka privaatautonomia seosed osaühingu põhikirjaga samuti ebaselged. Samas peaks igal juhul olema võimalik väita, et põhikirja sätted on tahteavaldused (või osa tahteavaldusest), mis üldprintsiibis alluvad oma olemuse pärast privaatautonomia põhimõttele³³.

Lepinguvabadus on üks seaduses sätestatud printsiipidest, mille esmasesse kohaldamisalasse kuuluvad tehingud ning mis on lahutamatult seotud privaatautonomia põhimõttega. Kuna õiguskäibes on tehingute tähtsaimaks liigiks leping, väljendub privaatautonomia põhimõtte eelkõige lepinguvabaduse kaudu³⁴. Privaatautonomia kohta on isegi öeldud, et juhul kui selle mõjuala piiratakse vahetustehingutele („*exchange*“) ning võetakse arvesse üksikindi lisaks kolmandate isikute mõju („*heteromony*“), on sellega tegemist lepinguvabaduse teooriaga.³⁵ Ehk teisisõnu, kui privaatautonomia kohaldamisala piiritletakse lepinguvabaduse kohaldamisalaga ja selle mõju laiendatakse kolmandatele isikutele, on privaatautonomiast võimalik rääkida kui lepinguvabadusest. Eelkirjeldatud näitab privaatautonomia ja lepinguvabaduse mõistete lahutamatu iseloomu ja samuti piiritlemise probleemi.

Lepinguvabaduse sisu täpsemalt vaadates saab printsiibi jagada kolmeks osaks - lepingu sõlmimisvabaduseks, vormivabaduseks ning sisuvabaduseks³⁶. Esimene osa lepinguvabadusest annab igahühele võimaluse otsustada, kas sõlmida leping või mitte, samuti kellega ning mis tingimustel leping sõlmida³⁷. Teine osa lepinguvabadusest, ühtlasi ka TsÜS § 77 lõikes 1 sätestatud vabadus, annab igahühele võimaluse teha tehing mis tahes vormis, kui seaduses ei ole sätestatud tehingu kohustuslikku vormi³⁸. Kolmas lepinguvabaduse osa annab vabaduse kindlaks määrata millise sisuga leping

³² Vt. täpsemalt alapunkt „1.2 Osaühingu põhikirja olemus“.

³³ C. Mosca. Yearbook of European Law 2009. Volume 29. The Takeover Bids Directive: An Opportunity for Europe or Simply a Compromise?. Oxford: Oxford University Press 2010, lk. 332.

³⁴ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 82.

³⁵ D. Kennedy. op. cit., lk. 167.

³⁶ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 82-83.

³⁷ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura 2004, lk. 53.

³⁸ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. op. cit., lk. 59.

sõlmitakse, ilma et pooled oleks kohustatud järgima seaduses sätestatud kindlaid lepingutüüpe³⁹.

Kuna osaühingu põhikirja puhul ei ole tegemist lepinguga⁴⁰, ei allu osaühingu põhikiri automaatselt lepinguvabaduse printsiipidele VÕS § 1 lõike 1 kohaselt.⁴¹ Tsiviilõiguse üldosa õpikus on kirjas, et VÕS § 1 lõikes 1 nimetatud lepinguvabaduse põhimõtet tuleks kohaldada mitte automaatselt, vaid vastavalt vajalike muudatustega (*mutatis mutandis*) äriõiguses, arvestades selle õigusvaldkonna spetsiifilist eripära⁴². Lepinguvabaduse põhilised printsiibid ei ole seega täies mahus kohaldatavad osaühingu põhikirja kujundamisel, v.a selliste elementide osalt, mis ei ole oma olemuselt puhtalt lepingu mõistega seotud. Tulenevalt eelnimetatust on käesolevas magistritöös käsitletud lepinguvabadust kujundatud vormis, mis hõlmab lisaks lepingutele ka muid tehinguid (nõ. „tehinguvabadus“) ning milles sisalduvad kõik lepinguvabaduse printsiibid selliste muudatustega, et seda saaks vajalikul määral kohaldada osaühingu põhikirja sätete kujundamisel.

Osaühingu põhikirja kujundamisel olulist rolli omavaks printsiibiks on lisaks dispositiivsus, milles väljenduvad privaatautonomia ja lepinguvabaduse põhimõtted⁴³. Selle printsiibi mõiste on defineeritud VÕS §-s 5, kui põhimõtte, mille alusel „[...] seaduses sätestatust võib võlasuhte poolte või lepingupoolte kokkuleppel kõrvale kalduda, kui seaduses ei ole otse sätestatud või sätte olemusest ei tulene, et seadusest kõrvalekaldumine ei ole lubatud või kui kõrvalekaldumine oleks vastuolus avaliku korra või heade kommetega või rikuks isiku põhiõigusi.“⁴⁴ Siinkohal tuleb ka märkida, et dispositiivsuse põhimõtte sätestati seaduse tasandil alles võlaõigusseaduse kehtestamisel ning see ei sisaldunud tsiviilkoodeksis, mis kehtis äriseadustiku jõustumise ajal⁴⁵. Sellest tulenevalt on dispositiivsuse põhimõtte kohaldamisala

³⁹ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. op. cit., lk. 57.

⁴⁰ Vt. täpsemalt alapunkt „1.2 Osaühingu põhikirja olemus“.

⁴¹ Rahvusvahelisel tasandil on vaieldud palju äriühingute lepingulisest aspektist ning mitmed akadeemikud eitavad tänapäeval lepingulise raamistiku kasutamist äriühingu analüüsimise alusena. Vt. täpsemalt L. A. Bechuk. The Debate on Contractual Freedom in Corporate Law. Cambridge: Harvard Law School 1989, lk. 15.

⁴² P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 99.

⁴³ VÕSK § 5/1. - P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.

⁴⁴ Vt. täpsemalt dispositiivsuse kohta „2.3 Seadusest tulenevad alused teistsugustele osaühingu põhikirja sätetele“.

⁴⁵ P. Varul jt (koost). VÕSK § 5/1.

muuhulgas osaühingu põhikirja sätete kujundamisel jäänud seadusandja poolt täpselt reguleerimata.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et privaatautonomia põhimõtte, mille alus on sätestatud PS §-s 19, tähendab (i) isiku voli oma õiguslike suhete kujundamiseks oma tahtmise kohaselt tehingute tegemise teel; ning (ii) et õiguslikult on tagatud tahteavalduse kaudu soovitud tagajärje saabumine, kui tahteavalduse aluseks olev tehing on kehtiv. PS § 13 kohaselt privaatautonomia piiramine on võimalik ainult, kui taoline piirang on seaduses sätestatud. Privaatautonomia mõistega seotud olulised printsiibid seoses osaühingu põhikirja õigusliku regulatsiooniga on lepinguvabadus (tehinguvabadus) ja dispositiivsus, mille mõlema kohaldamine osaühingu põhikirja kujundamisel toimub vastavalt vajalike muudatustega tulenevalt äriõiguse spetsiifilisest iseloomust.

1.2. Osaühingu põhikirja olemus

Käesolevas alapunktis on analüüsitud osaühingu põhikirja olemust ning eesmärki. Selleks, et oleks võimalik jõuda analüüsini privaatautonomia põhimõtte kohaldamisest osaühingu põhikirja sätetele, tuleb selgitada täpselt osaühingu põhikirja olemus, kuna osaühingu põhikirja puhul ei ole tegemist tavalise lepingu või tehinguga. Soome õigusteadlaste kohaselt on põhikirja olemuse puhul oluline aru saada sellest, kuidas see luuakse, milliseid asju selles on võimalik sätestada ning keda ning millisel määral see kohustab.⁴⁶ Käesolevas alapunktis on uuritud osaühingu põhikirja loomist ja sisuliste elementide kaudu selle olemust. Hiljem on käesolevas magistritöös keskendutud sellele, mida osaühingu põhikirjas on võimalik sätestada⁴⁷ ja keda ning millisel määral⁴⁸ osaühingu põhikiri kohustab.

Alustades osaühingu põhikirja loomisest, tuleb mainida et osaühingu esmane põhikiri kinnitatakse asutamisosuse või asutamislepinguga, mille eesmärgiks on ÄS § 138 lg 1 ja 5 kohaselt osaühingu asutamine. Osaühingu asutamisleping või asutamisosus sisaldab lisaks osaühingu asutaja(te) õigustele ja kohustustele⁴⁹ ka organisatsiooni

⁴⁶ J. Mähönen, S. Villa. Osakeyhtiö I – Yleistä opit. Porvoo: WS BOOKWELL OY (WSOYpro) 2006, lk. 164.

⁴⁷ Vt. täpsemalt 2. peatükk „Osaühingu põhikirja kinnitamine ja sisu“.

⁴⁸ Vt. täpsemalt 3. peatükk „Osaühingu põhikirja sätete õiguslik mõju ning selle puudumine“.

⁴⁹ Seotud eelkõige asutamise läbiviimise korraldamise ja sissemaksete tegemisega.

moodustavaid sätteid⁵⁰ ning nende dokumentidega reguleeritavad asjaolud sarnanevad viimatinimetatud osas osaühingu põhikirjaga reguleeritavate asjaoludega. Osaühingu asutamisotsuse või asutamislepingu reguleerimisperiood on seotud asutamisel oleva osaühinguga ning lõppeb osaühingu kandmisel äriregistrisse, sest eelnimetatud dokumendid kaotavad sisuliselt oma õigusliku tähenduse osaühingu registrisse kandmisel.⁵¹ Osaühingu asutamisotsus või asutamisleping reguleerib seega muuhulgas neid asjaolusid, mida osaühingu põhikiri hakkab reguleerima pärast osaühingu asutamist. See tähendab, et pärast osaühingu äriregistrisse kandmist ja ÄS § 2 lõige 3 kohaselt osaühingu õigusvõime tekkimist, hakkab osaühingu toimimist reguleerima selle põhikiri, kuna osaühingu põhikiri jõustub alates sellest hetkest, kui hakkab eksisteerima äriregistrisse kantud osaühing⁵² (kuigi osaühingu põhikiri eksisteerib kinnitatud kujul juba varasemal ajal). Taolist põhikirja⁵³ reguleerimisperioodi algushetke tunnustavad ka Soome õigusteadlased⁵⁴.

Osaühingu äriregistrisse kandmise järgselt ÄS § 175 lõike 2 kohaselt, jõustuvad kõik tehtavad osaühingu põhikirja muutmise otsused vastava kande tegemisel äriregistrisse. Sama loogika kehtib niisiis enne ja pärast osaühingu äriregistrisse kandmist ehk osaühingu põhikirja redaktsioon jõustub pärast registrikande tegemist.

Põhikirja olemust on kirjeldatud Eesti õiguskirjanduses peamiselt kolme erineva teooria kaudu: (i) lepinguteooria, mis käsitleb põhikirja kui lepingu ühte liiki; (ii) normiteooria, mis käsitleb põhikirja kui osaühingu asutamislepingu sõlmimisega või asutamisotsuse vastuvõtmisega loodavat objektiivset õigust; või (iii) modifitseeritud normiteooria, mis käsitleb põhikirja koostamist tehingu tegemisena (lepingu sõlmimisena), aga selle tulemusena loodud osaühingu õiguslikku alust objektiivsena

⁵⁰ Osaühingu juhtorganid, nende koosseis ja üldised andmed asutatava osaühingu kohta. Vt. Ibid., lk. 88.

⁵¹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 273.

⁵² Eesti kohtute arvates ei ole üheski Eesti Vabariigi seaduses sätestatud osaühingu õigusvõime tekkimist enne äriregistrisse kandmist. Vt. täpsemalt K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2004, lk. 94.

⁵³ Soome õigussüsteemi ei tunne äriühingu vormina osaühingut, kuid Eesti osaühingu regulatsiooniga kõige sarnasem regulatsioon on Soome eraaktsiaseltside kohta sätestatud seadusandlus. Eraaktsiaseltside tegevust reguleerivad sätted on Soomes koondatud Aktsiaseltside seadustikku („Osakeyhtiölaki“). Vt. täpsemalt Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624 Arvutivõrgus: - <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=osakeyhti%C3%B6laki> (11.04.2015.a.).

⁵⁴ Pärast äriühingu registreerimist jõustub põhikiri seaduse tähenduses ning ulatuses ja saab selle staatuse ühinguõigusliku reeglistikuna koos ühinguõigusliku toimega. Vt. täpsemalt J. Mähönen, S. Villa. (viide 46), lk. 163-165.

õigusena⁵⁵.

Autori arvates tuleks käesolevas magistritöös keskenduda osaühingu põhikirja olemusele peamiselt modifitseeritud normiteooria kujundatud lähenemise kaudu, mille kohaselt põhikirja koostamist (s.t. selle kinnitamist asutamislepinguga või asutamisotsusega) käsitletakse tehingu tegemisena⁵⁶. Tehingu aluseks oleva tahteavalduse sisaldavana dokumendina on võimalik käsitleda asutamislepingut või asutamisotsust, mille lisana põhikiri kinnitatakse. Seega on põhikiri tehingu eraldiseisev osa (lisa).⁵⁷ Samuti tuleks osaühingu põhikirja kinnitamistehinguna käsitleda ka osanike otsust, millega muudetakse osaühingu põhikirja tulenevalt ÄS § 138 lõike 4 viimasest lausest⁵⁸.

Modifitseeritud normiteooria kohaselt tuleks eelnimetatud tehingu tegemise (põhikirja kinnitamise) tulemusena loodud osaühingu õiguslikku alust käsitleda kui objektiivset õigust. Siinkohal tuleks autori arvates juhtida tähelepanu asjaolule, et osaühingu põhikirja kinnitamisega ei saa luua uut objektiivset õigust⁵⁹ selle mõiste puhtal kujul ehk kehtivate (positiivsete, s.t. kirjapandud) õigusnormide kogumit⁶⁰, kuna selle loomiseks on Eesti riigil „monopol“, s.t. et Eesti riigis kuulub PS § 59 kohaselt seadusandlik võim Riigikogule (mõnede eranditega, nt. rahvahääletusel vastu võetud seadused⁶¹). Põhikirjas sätestatud tingimusi tuleks siiski järgida samal viisil kui objektiivset õigust, juhul kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Selle tõlgenduse kõige ulatuslikum mõju tähendab, et põhikiri ei ole ainult selle kinnitanud osapooltele (*inter partes*) järgimiseks kohustuslik ja põhikirjaga ei luua ainult selle kinnitamisel osalenud osapooltele kehtivaid õigusi ja kohustusi⁶².

Kuigi modifitseeritud normiteooria toob oskuslikult välja osaühingu põhikirja peamised erinevused tavapärase lepinguga, siis ei tuleks autori arvates unustada

⁵⁵ K. Saare. op. cit., lk. 89-90.

⁵⁶ P. Varul, I. Kull, V. Köve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 274.

⁵⁷ K. Saare. op. cit., lk. 90.

⁵⁸ Põhikirja muutmine pärast äriregistrisse kandmist toimub ÄS §-s 175 sätestatud korras (Põhikirja muutmise otsustamine) ega nõua asutamislepingu muutmist.

⁵⁹ TsÜSK § 28/3.1. - P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.

⁶⁰ R. Narits. op. cit., lk. 39.

⁶¹ E.-J. Truuväli, jt (toim). L. Madise, A. Möttus, J. Pöld, T. Runthal PõhiSK § 59/2.2.

⁶² Vt. täpsemalt õigustatud ja kohustatud isikutest alapunkti 3.1. alt „Osaühingu põhikirja sätete alusel tekkivad õigussuhted“.

osaühingu põhikirja lepingulist aspekti ning seega lepinguteooriat, kuna suur osa osaühingu põhikirja sätetest loovad võlaõiguslikke suhteid.

Soome juhtivad õigusteadlased on jõudnud autoriga samale seisukohale, nimelt on 1999. a. ilmunud raamatus „*Yritysoikeus*“ märgitud, et põhikirja võidakse võrrelda oma mõju poolest kehtivate seadustega⁶³ ning järgneval aastal ilmunud raamatus „*Osakeyhtiö*“ on kirjas, et põhikirja võidakse näha ühingu sisemise „seadusena“, mis printsiipiaalselt kohustab ühingu organeid samal viisil kui seadused ning ametiasutuste poolt antud määrused ja otsused⁶⁴. Tänapäeval Soome ülikoolide õppetöös kasutatavas raamatus „*Osakeyhtiö I – Yleiset opit*“ on kirjas, et põhikirja olemus ei ole üheselt selge ning põhikirja olemuse selgitamisel tuleks lähtuda sõltuvalt uurimiseesmärgist erinevatest teooria valikutest. Samuti võidakse sõltuvalt teooria valikust vaadelda põhikirja kas ühingu sisemiste reeglitena, õigusnormidena või osanike vahelise avalikuna⁶⁵ lepinguna⁶⁶. Seetõttu on käesoleva magistritöö autor arvamusel, et osaühingu põhikirja sätete uurimisel tuleks lähtuda osaühingu põhikirja struktuuri ja tehingu kinnitamise osas modifitseeritud normiteooriast, kuid kasutada lepinguteooriat võlaõiguslikke suhteid loovate sisuliste sätete analüüsil, kuna osaühingu põhikirja koostamine on tehingu tegemine, selle tulemusena loodud osaühingu õiguslik alus on osa „objektiivsest“ õigusest ning osaühingu põhikirjas sisalduvaid võlaõiguslikud sätted lepingu üks liik.

Analüüsides osaühingu põhikirja eesmärki, tuleb uurida selle kohustuslike sätete nimekirja ehk ÄS § 139 lõiget 1 koos selle punktis 8 viidatud abinormidega.⁶⁷ Riigikohus on märkinud, et tulenevalt ÄS §-st 139 põhikirjaga määratakse kindlaks osaühingu tegutsemise alused, sh osaühingu osade valdamise, kasutamise ja

⁶³ K. Rissanen, M. Airaksinen, M. Castrén, I. Harju, J. Jauhiainen, T. Kaisanlahti, A. Kivivuori, P. Kuoppamäki, T. Wilhelmsson. *Yritysoikeus*. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy 1999, lk. 236.

⁶⁴ J. Kyläkallio, O. Iirola, K. Kyläkallio. *Osakeyhtiö*. Helsinki: Oy Edita Ab 2000, lk 136.

⁶⁵ Osaühingu põhikiri peab olema avalikustatud. Vt. Esimene nõukogu direktiiv (68/151/EMÜ), 9. märts 1968, tagatiste kooskõlastamise kohta, mida liikmesriigid äriühingu liikmete ja kolmandate isikute huvide kaitseks EMÜ asutamislepingu artikli 58 teises lõigus tähendatud äriühingutelt nõuavad, et muuta sellised tagatised ühenduse kõigis osades võrdväärseteks. Euroopa Liidu Teataja L 065 , 14/03/1968 Lk 0008 – 0012.

⁶⁶ J. Mähönen, S. Villa. (viide 46), lk. 163-165.

⁶⁷ K. Jöks, K. Liibert, M. Ots, V. Peep, M. Tropp, J. Valter, A. Vutt, M. Vutt. *Äriõigus. Näidised ja kommentaarid*. 2.4. Osaühingu asutamine. Tallinn: AS Äripäev 2008, lk. 2.

käsitamise võimalused ning osaühingu juhtimisstruktuur⁶⁸. Seega saab öelda, et osaühingu põhikirjaga sätestatakse osaühingu üldandmed, luuakse osaühingu juhtimisstruktuur ja juriidiline ülesehitus ning reguleeritakse osaühingu sisesuhteid⁶⁹.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et osaühingu põhikirja koostamist käsitletakse tehingu tegemisena, kuid tehingu aluseks oleva tahteavaldust sisaldava dokumendina on võimalik käsitleda asutamislepingut, asutamisotsust või osanike otsust, mille lisana põhikiri kinnitatakse ning ilma milleta ei saa osaühingu põhikirja redaktsioon kehtida, lisaks tuleks arvesse võtta, et osaühingu põhikiri jõustub alles selle kandmisel äriregistrisse. Osaühingu põhikirja tuleks vastavalt uurimiseesmärgile käsitleda modifitseeritud normiteooria või lepinguteooria kaudu, kuna osaühingu põhikirja koostamine tuleks näha tehingu tegemisena, selle tulemusena loodud osaühingu õiguslik alus on jälle osa „objektiivsest“ õigusest ning osaühingu põhikirjas sisalduvaid võlaõiguslikke sätteid tuleks käsitleda kui ühte lepingu liiki. Taoline osaühingu põhikirja uurimisteooriate mitmekülgsus tuleneb osaühingu põhikirja laiaast eesmärgist, milleks on sätestada osaühingu üldandmed, luua osaühingu toimimise struktuur ja juriidiline ülesehitus ning reguleerida osaühingu sisesuhteid.

1.3. Privaatautonoomia vajadus osaühingu põhikirja kujundamisel

Varasemates alapunktides on selgitatud privaatautonoomia mõistet seoses osaühingu põhikirja õigusliku regulatsiooniga ning osaühingu põhikirja enda olemust. Seega peaks käesoleva magistritöö lugejal olema üldine arusaam olulisematest õiguslikest mõistetest ja abstraktsioonidest, mis omavad tähtsust käesolevas magistritöö uurimisobjektiga, see annab autorile võimaluse käesolevas alapunktis analüüsida, miks peaks privaatautonoomia põhimõtet üldse kohaldama osaühingu põhikirja kujundamisel.

Kui vaadata osaühingu põhikirja sätete aluseks olevaid eesmärke kõige üldisemal tasandil, siis võib vaatluse alla võtta äriühinguõiguse (mis hõlmab osaühingu põhikirja kujundamist) üldise sotsiaalse eesmärgi. Nimetatud eesmärgiks on edendada

⁶⁸ RKPJKo 3-4-1-3-12 (Eesti väärtpaberite keskreistri seaduse § 18 lg 2 põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles see ei näe väljaspool äriühingu ümberkujundamist ette õiguslikku alust osaühingu osade keskregistrist kustutamiseks osanike otsuse alusel), p 42.

⁶⁹ Täpsemalt on osaühingu põhikirja sätteid reguleerivaid seaduse sätteid analüüsitud alapunktis 2.2. „Osaühingu põhikirja seaduses sätestatud sisu“.

koondatud heaolu tekkimist ettevõtte osanikele, töötajatele, hankijatele ning klientidele ja kui võimalik, siis ka kolmandatele isikutele ümbritseva kogukonna liikmetena ilma põhjendamatu ohverdusi, seega on äriühinguõiguse üldiseks sotsiaalseks eesmärgiks sotsiaalse tõhususe edendamine.⁷⁰ Taolisele majanduslik-sotsiaalsele efektiivsusele toetuv lähenemine äriühinguõiguses on muutunud tänapäeval Eestis järjest olulisemaks, kuna äriühinguid nähakse jätkuvalt suuremal määral osana loomulikust sotsiaalsest keskkonnast, samas näiteks Euroopa Komisjon on asunud juba aastaid tagasi muutma Euroopa õiguskeskkonda konkurentsivõimelisemaks, mis omakorda kujundab tugevalt Eesti äriühinguõigust tulenevalt selle seotusest Euroopa Liidu õigusaktidega⁷¹. Riigid (või nende ühendused) peavad seega hoolitsema selle eest, et äriühingute tegevust reguleeriv õiguskeskkond oleks konkurentsivõimeline, sest ainult sellisel juhul saab tekkida koondatud heaolu maksimaalsel määral.

Äriühinguõiguse üheks oluliseks osaks on instituut, mida saab nimetada ühingujuhtimiseks (*corporate governance*)⁷² ning mis on defineeritud kui süsteem, mille kaudu juhitakse ja kontrollitakse äriühingut. Osaühingu põhikirjaga osanikud loovad osaühingu toimimise struktuuri ja juriidilise ülesehituse ning reguleerivad osaühingu sisesuhteid⁷³. Seega on ühingujuhtimine seotud olulisel määral osaühingu põhikirja sätetega, kuna taolise süsteemi loomine, mille kaudu juhitakse ja kontrollitakse osaühingu tegevust, on üks osaühingu põhikirja peamisi eesmärke⁷⁴. OECD ühingujuhtimise määratluse alusel saab ühingujuhtimise eesmärgiks pidada ühingu majandusliku efektiivsuse suurendamist.⁷⁵ Samas ühingujuhtimine peab võtma arvesse erinevaid spetsiifilisemaid sotsiaalseid eesmärke, nt. vara jaotamise eesmärki (ühingu ja osanike vahel või osaühingu siseselt), osaühingu esindusõiguse määramise eesmärk, osaühingu esindajate ja osanike toimimise aluste määramise eesmärk ning

⁷⁰ R. Kraakman, P. Davies, H. Hansmann, G. Hertig, K. Hopt, H. Kanda, E. Rock. op. cit., lk. 18.

⁷¹ M. Käerdi, R. Lang, J. Raidla, P. Varul, U. Volens. Ettevõtja õigus. Tegevuskava ettevõtlusalase õiguskeskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2006, lk. 227.

⁷² Ühingujuhtimist selles kontekstis saab pidada ka osanike poolt teostatavaks omanikujärelevalveks. Vt. S. Helminen. op.cit., lk. 9.

⁷³ Vt. täpsemalt alapunkt 1.2. „Osaühingu põhikirja olemus“.

⁷⁴ Vt. nt. AS § 139 lõige 1 p 7¹ juhatuse ja nõukogu liikmete arvu kohta.

⁷⁵ M. Vutt. Hea ühingujuhtimise tava tänapäeva ühinguõigusena. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2005, lk. 636.

üldisemalt osaühinguga seotud isikute motiveerimise eesmärk⁷⁶. Siin on selgelt näha, et ühingujuhtimine osana äriühinguõigust on samuti seotud majanduslik-sotsiaalsete eesmärkidega, mille õige tasakaal loob olukorra, mille abil saavutatakse ühingujuhtimise maksimaalne sotsiaalne tõhusus.

Lisaks üldisele eesmärgile sotsiaalse tõhususe saavutamiseks, tuleks arvesse võtta, et osaühingu institutsioon eksisteerib spetsiifilise eesmärgiga paindliku kapitaliühingu loomiseks, mille sisemise struktuuri võivad osanikud kujundada vabamalt, kui aktsiaseltsi oma^{77,78}. Eesti seadusandja on teadlikult loonud „konkurentsivõimelise osaühingu regulatsiooni“, mis on suunatud eduka, arenemisvõimelise ja tugeva majanduse kujundamisele⁷⁹. See tähendab, et osaühingule on seaduse kaudu antud võimalus tegutseda väiksemate formaalsustega, võrreldes aktsiaseltsiga ning et osaühingu toimimist reguleerivad seaduse sätted on oma olemuselt aktsiaseltsi toimimist reguleerivate seaduse sätetega⁸⁰ võrreldes dispositiivsemad, selline lähenemine on seotud tänapäeval valitseva üldise trendiga, kus osanike poolt lähedalt kontrollitud⁸¹ või eriotstarbelisena varakogumina („*special purpose vehicle*“) asutatud äriühingud muutuvad regulatsiooni poolest järjest autonoomsemateks (lepingulisemateks⁸²).⁸³

Rõhutades paindlikkust ja privaatautonomia vajadust osaühingu põhikirja sätete sisustamisel, tuleb siiski arvesse võtta ka privaatautonomia piiramise vajadusi, nimelt on Ameerika õigusteadlane Jonathan R. Macey kirjutanud, et äriühinguõiguse üks eesmärk on vähendada kulusid, mis tekkivad ärisuhetesse sisenemisel ja seda eesmärki saab täita standardlepingute loomise kaudu. Standardlepingud vähendavad suurel määral kulusid, mida tuleks kanda äritegevuse organiseerimisel, muuhulgas

⁷⁶ P. Mäntysaari. Comparative Corporate Governance. Shareholders as a Rulemaker. Vaasa: Springer 2005, lk 16-17.

⁷⁷ Sama seisukohta jagavad ka Saksa õigusteadlased, kelle arvates on osaühingu õiguslik regulatsioon aktsiaseltsi õiguslikust regulatsioonist paindlikum. Vt. M. Schulz, O. Wasmeier. op. cit., lk. 107.

⁷⁸ J. McCahery, L. Timmerman, E. Vermeulen (toim.). Private Company Reform. International and European Perspectives. Hague: T.M.C. Asser Press 2010, lk. 158.

⁷⁹ 29.09.2010.a. vastu võetud Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/587a5901-1c87-4e5b-5b62-f81656d4a600/%C3%84riseadustiku-muutmise-seadus/> (03.05.2015.a.).

⁸⁰ A. Vutt. Osaühing ja aktsiaselts. Juridica eriväljaanne. Tallinn 1995, lk. 148.

⁸¹ Osanike arv on piiratud ning osanikud osalevad ise osaühingu tegevuses.

⁸² Lepingu põhiõiguslik olemus on autonoomia. Vt. T. Gutman. op. cit., lk. 20.

⁸³ H. Hansmann. Corporation and Contract. Working Paper No. 66/2006. New Haven: Yale Law School and ECGI 2006, lk. 15.

osanike poolt, kuna lepingute koostamine ja läbirääkimine on kulukas protsess. Seetõttu ühiskonnad, kes tahavad soodustada kapitali jaotamist, kogumist ja investeerimist, loovad ettevõtteid reguleerivaid koodekseid, mis võimaldavad standardvormis standardteksti kasutamist äriühingu juhtide ja osanike poolt.⁸⁴

Autor väidab, et osaühingu standardpõhikirj⁸⁵, mis on loodud seadusandja poolt ÄS § 139¹ lõike 1 alusel ettevõtte asutamise käigus kinnitatakse „standardlepinguks“⁸⁶, võimaldab standardteksti kasutamist sellisel määral, et osaühingu asutamine oleks selle asutajaid majanduslikult võimalikult vähe koormav⁸⁷. Taoline lähenemine seadusandja poolt adresseerib vajadusi Jonathan R. Macey poolt püstitatud eesmärgi täitmiseks ning võimaldab samas selle, et osaühingu põhikirja sätted võivad alluda privaatautonomia põhimõttele suuremal määral olukordades, kus osanikud on otsustanud mitte kasutada standardpõhikirja. Siinkohal on käesoleva magistritöö autori loogika see, et juhul, kui lihtne ja odav variant osaühingu põhikirja loomiseks on juba olemas, võimaldab see teise variandi olemasolu puhul osanike soovil osaühingu põhikirja kujundamise keerulisemaks ja kallimaks tulenevalt osaühingu institutsiooni üldisest paindlikkuse printsiibist.

Kokkuvõttes tuleneb privaatautonomia vajadus osaühingu põhikirja kujundamisel äriühinguõiguse üldisest sotsiaalsest eesmärgist ehk sotsiaalsest tõhususest. Osaühingu põhikiri peab võimaldama konkurentsivõimelise kapitaliühingu kujundamise, mis suudab edendada sotsiaalset heaolu läbi seadusandja poolt antud vabaduste kasutamise osaühingu sisemise struktuuri loomisel, et muuta äritegevust efektiivsemaks. Selle kaudu luuakse privaatautonomia abil edukas, arenemisvõimeline ja tugev majandus, mis toidab osaühingut ümbritseva kogukonna liikmete vajadusi kõige efektiivsemalt, siiski vastandub privaatautonomia põhimõtte kohaldamisega kaasa tulenev piiramatu vabadus äriühinguõiguse eesmärgiga, milleks on vähendada kulusid, mis tekkivad ärisuhetesse sisenemisel. Taolise privaatautonomiale osaliselt vastanduva eesmärgi realiseerumise saab siiski tagada

⁸⁴ J. R. Macey. Corporate Law and Corporate Governance: A Contractual Perspective. Faculty Scholarship Series. Paper 1607. Yale: Yale Law School 1993, lk. 186.

⁸⁵ Vt. standardpõhikirja kohta Lisa 1.

⁸⁶ Soome õigusteadlaste hulgas on laialt levinud arusaam põhikirja olemusest „standardlepinguna“. Vt. J. Mähönen, S. Villa. (viide 46), lk. 159.

⁸⁷ Osaühingu põhikirja standardteksti temaatikat on täpsemalt käsitletud alapunktis 2.2. „Osaühingu põhikirja seaduses sätestatud sisu“.

ÄS § 139¹ lõike 1 alusel ettevõtte asutamise käigus kinnitatava „standardlepingu“ kaudu.

2. Osaühingu põhikirja kinnitamine ja sisu

2.1. Osaühingu põhikirja kinnitamistehingud

Varasemalt on autor märkinud⁸⁸, et põhikiri ei saa eksisteerida ilma asutamislepinguta või asutamisotsusega⁸⁹, kuna osaühingu põhikirja kinnitamine toimub enne osaühingu asutamist ainult asutamislepingu või asutamisotsusega ning osaühingu põhikiri jõustub alles osaühingu asutamisel. Pärast osaühingu asutamise lõpuleviimist ning selle registreerimist äriregistris (esimese põhikirja jõustumist) saab põhikirja muuta ainult osanike otsusega ÄS § 168 lõige 1 punkt 1 kohaselt. See tähendab, et osaühingu põhikirja ei ole võimalik kujundada arvesse võtmata neid piiranguid, mis on seotud põhikirja kinnitamistehingutega. Privaatautonoomia kohaldamisvõimalused osaühingu põhikirja kujundamisel on seega lahutamatult seotud reeglitega, mis reguleerivad osaühingu põhikirja kinnitamistehingute tegemist.

Eelmises lõigus kirjeldatud asjaolu tähendab, et privaatautonoomia kohaldamisvõimaluste analüüsimisel osaühingu põhikirja kujundamisel tuleb lisaks põhikirja sisu reguleerivatele seaduse sätetele analüüsida ka põhikirja kinnitamiseks tehtavaid tehinguid reguleerivaid seadusi. Ainuüksi sellest faktist ei piisa privaatautonoomia kohaldamise nentimiseks, et põhikirja sisu reguleerivad seaduse sätted lubavad teatud tingimuse sätestamise põhikirjas, kuna lisaks tuleb tingimuse sätestamine osaühingu põhikirjas olla võimalik tulenevalt konkreetse põhikirja redaktsiooni kinnitamiseks tehtava kinnitamistehingu kohta käivate seaduse sätete kohaselt. Seetõttu on käesoleva alapunkti analüüs suunatud osaühingu põhikirja kinnitamistehinguid reguleerivatele seaduse sätetele, et selgitada millises mahus need lubavad või piiravad privaatautonoomia kohaldamist osaühingu põhikirja kujundamisel.

Kuna osaühingu põhikirja sätte kehtivus nõuab kehtiva kinnitamistehingu olemasolu, on kinnitamistehingute kehtivus oluline osa privaatautonoomia teostamisest. Osaühingu asutamisleping ning asutamisotsus ja osanike otsus, millega muudetakse

⁸⁸ Vt. alapunkt 1.2 „Osaühingu põhikirja olemus“.

⁸⁹ K. Saare. op. cit., lk. 90.

osaühingu põhikirja, on oma olemuselt tehingud. Seega nendele kohalduvad tehinguõpetuse üldnormid seoses tehingute kehtivusega.⁹⁰ Kehtiva kinnitamistehingu põhilised tingimused võib jagada peamiselt kolme gruppi ehk isikutega seotud tingimused (teovõime, otsuse võime, esindusõigus), vormiga seotud tingimused⁹¹ ning sisuga seotud tingimused.⁹² Juhul kui eelnimetatud üldised tehingu kehtivuse aluseks olevad tingimused ei ole täidetud, on osaühingu põhikirja kinnitamistehing (koos osaühingu põhikirja kinnitatava redaktsiooniga) tühine.

Kinnitamistehingu kehtivus on seotud lisaks tehingute tühisuse institutsioonile ka tehingu tühistatavuse institutsioonile⁹³. Kui tühine tehing tähendab sellist tehingut, mis teatud puuduste tõttu ei too algusest peale kaasa õiguslikke tagajärgi⁹⁴, siis tühistatav tehing tähendab kehtivalt tehtud tehingut, mis on tehingu teinud isiku poolt tagantjärei muudetud kehtetuks.⁹⁵ Peamine tühise ja tühistatava tehingu erinevus on seega kehtetuse ilmnemise ajahetk, kuna mõlemad variandid võivad tuua kaasa osaühingu põhikirja kinnitamistehingu ja kavandatud sätte kehtetuse, siis ei ole käesolevas magistritöös analüüsitud täpsemalt seda millal kinnitamistehing on tühine ja millal tühistatav⁹⁶ vaid töös on keskendunud tehingu kehtivusele üldiselt.

Tehingu kehtivuse esimeseks tingimuseks on isikutega seotud tingimused. Osaühingu kinnitamistehingute tegemisel kohalduvad peamiselt tsiviilõiguse üldised teovõime, otsusevõime ja esindusõiguse sätted, mis on sätestatud TsÜS-is.

Teine osaühingu põhikirja kinnitamistehingu kehtivuse tingimus on seaduses sätestatud vorminõude järgimine. Kinnitamistehingu eesmärgiks on osaühingu põhikirja redaktsiooni kinnitamine ja seetõttu on kinnitamistehingu tegemine formaalne protsess mis on rangelt seotud imperatiivsete vorminõuetega. Kui põhikirjas sätestatud tingimusi tahetakse muuta pärast osaühingu asutamist, tuleb seda

⁹⁰ V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2009, lk. 283, 286.

⁹¹ Seaduses sätestatud kohustuslik vormi kohta vt. TsÜS § 83 lõige 1.

⁹² P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit, lk. 133.

⁹³ Nt. osanike otsuse tühistatavuse kohta vaata ÄS § 178 lõige 1.

⁹⁴ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit, lk. 135.

⁹⁵ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit, lk. 152.

⁹⁶ TsÜS §-st 85 tulenevalt võib kinnitamistehing osutada tühiseks ainult osaliselt, juhul kui tehing on osadeks jagatav (tehingu tingimuste hulgast on võimalik jätta kõrvale osa tingimusi ning tehingu raames võib eristada mitut eri tehinguliiki millest ainult mõni on tühine) ning saab eeldada, et tehing oleks tehtud ka tühise osata. Vt. P. Varul jt (koost). TsÜSK § 85/3.1.

teha ÄS § 175 lõikes 1 sätestatud korra kohaselt osanike otsusega, mille poolt on antud vähemalt 2/3 koosolekul osalenud osanike häälest või otsuse vastuvõtmisel koosolekut kokku kutsumata 2/3 kõikide osanike häälest. Juhul kui põhikirjas on sätestatud suurema häälteenamuse nõue, siis tuleb otsuse tegemisel lähtuda osaühingu põhikirjas sätestatud häälteenamuse nõudest.⁹⁷ Kui põhikirja muudatus võetakse vastu järgimata eelnimetatud osanike otsuse tegemise korda, on see ÄS § 177¹ lõike 1 kohaselt tühi ning kohus saab tunnistada otsuse kehtetuks osaühingu vastu esitatud hagi alusel ÄS § 178 lõike 1 alusel.

Nagu varasemalt on selgitatud⁹⁸, osaühingu asutamislepingu ning asutamisotsuse reguleerimisperiood lõppeb osaühingu kandmisel äriregistrisse.⁹⁹ Enne osaühingu kandmist äriregistrisse, on osaühingu põhikirja ainukeseks võimalikuks kinnitamistehinguks asutamisotsus või asutamisleping. Kuigi asutamislepingu või asutamisotsuse sisule kohaldub privaatautonomia suuremal määral kui osanike otsusele¹⁰⁰, tuleb osaühingu põhikirja kujundamisel võtta arvesse asutamisdokumentide spetsiifilisi vorminõudeid, kui asutamisdokumentides (k.a osaühingu põhikiri) tahetakse sätestada selliseid tingimusi, mis oleksid vastuolus varasemalt sõlmitud osaühingu asutamislepingu või asutamisotsusega¹⁰¹, tuleb võtta arvesse, et osaühingu asutamislepingut või asutamisotsust on võimalik muuta ainult samas vormis asutamislepingu või asutamisotsusega TsÜS § 77 lõike 3 kohaselt. Osaühingu asutamislepingu kohta kehtib ÄS § 138 lõikest 4 ning asutamisotsuse kohta ÄS § 138 lõikest 5 tulenev vorminõue. Asutamisotsus või asutamisleping ning hilisemad muudatused eelnimetatud dokumentides peavad seetõttu olema notariaalselt tõestatud ning kõikide asutajate poolt allkirjastatud, juhul kui selliseid imperatiivseid vorminõudeid ei ole järgitud, on asutamisdokumentides sätestatud tingimused (k.a kinnitatud osaühingu põhikiri) tühised.

⁹⁷ M. Merimaa. op. cit., lk. 126.

⁹⁸ Vt. täpsemalt alapunkt 1.2 „Osaühingu põhikirja olemus“.

⁹⁹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 273.

¹⁰⁰ Taolist lähenemist on toetanud ka Soome õigusteadlased, kelle kohaselt aktsiaseltsi asutajate vahelistele suhetele kohaldatakse enne ühingu registreerimist peamiselt üldisi lepinguõiguslikke reegleid ning printsiipe, arvestades Soome aktsiaseltside seadustikus sätestatud imperatiivsetes sätetes sisalduvate piirangutega. Vt. J. Mähönen, S. Villa. Osakeyhtiö III. Corporate Governance. Juva: BOOKWELL OY 2010, lk. 29.

¹⁰¹ Sellises olukorras, kus asutamisleping või asutamisotsus on juba vastuvõetud, kuid enne osaühingu formaalse asutamise lõpuleviimist

Kõikide osaühingu põhikirja kinnitamistehingute teostamisel tuleks isikutele esitatavatele nõuetele ja vorminõuetele täiendavalt arvesse võtta ka teisi üksikuid sätteid, mille rikkumise korral tehing võib muutuda kehtetuks. Eelnimetatud üksikute sätete kontrollimisel tuleb kindlasti arvestada TsÜS §-ga 87, millest tuleneb üldreegel, mille kohaselt seadusega vastuolus olev tehing on tühine. TsÜS § 87 kuulub rakendamisele siis, kui seaduses on sätestatud keeld, kuid samas tagajärg, mida selle keelu rikkumine endaga kaasa toob puudub.¹⁰² Sellisel juhul peab tehingu kehtetus tulenema keelunormi eesmärgist¹⁰³, see tähendab, et analüüsides keelava normi olemust, peab olema võimalik jõuda järeldusele, et selle normi eesmärgiks on seadusandjal olnud keelatud tegevusega kaasnev tehingu kehtetus.

Tulenevalt osaühingu põhikirja ja selle kinnitamistehingu jagamatu tehingu olemusest on osaühingu põhikirja kinnitamistehingu sisuks osaühingu põhikirja sisu. Neid seaduse sätteid, mis reguleerivad osaühingu põhikirja kinnitamistehingu sisu, analüüsitakse käesolevas magistritöös hiljem¹⁰⁴.

Kokkuvõttes on osaühingu põhikirja kinnitamiseks alati vaja kehtivat kinnitamistehingut, mille kehtivus on seotud tehingute kehtivuse üldprintsipidega ehk isikutega seotud tingimustega (teovõime, otsuse võime, esindusõigus), vormiga seotud tingimustega ning sisuga seotud tingimustega koosmõjus osaühingu põhikirja kinnitamistehinguid reguleerivate spetsiifiliste seaduse sätetega. Osaühingu põhikirja kinnitamistehingute iseloomust tulenevalt on nende kehtivus seotud rangete vorminõuetega¹⁰⁵, seega isikul ei ole võimalik teostada privaatautonoomiat osaühingu põhikirja kujundamisel, kui tal ei ole võimalik teha kehtivat osaühingu põhikirja kinnitamistehingut, eelkõige tulenevalt taoliste tehingute vorminõuetest.

2.2. Osaühingu põhikirja seaduses sätestatud sisu

Osaühingu põhikirja sisu on võimalik jaotada kaheks erinevaks kategooriaks ehk

¹⁰² P. Varul jt (koost). TsÜSK § 87/3.1.

¹⁰³ P. Varul jt (koost). TsÜSK § 87/3.2.

¹⁰⁴ Vt. alapunkt 2.2. "Osaühingu põhikirja seaduses sätestatud sisu" ning 2.4. „Osaühingu põhikirja teistsugused sätted“.

¹⁰⁵ Nt. osaühingu asutamislepingu kohta kehtib ÄS § 138 lõikest 4, asutamisotsuse kohta ÄS § 138 lõikest 5 ning osanike otsese kohta ÄS § 175 lõikest 1 tulenev vorminõue.

seaduses sätestatud ja seaduses sätestamata sisuks. Käesolevas alapunktis on analüüsitud neist esimest ehk osaühingu põhikirja seaduses sätestatud sisu, et teha kindlaks millises ulatuses privaatautonomia kohaldamine on võimalik osaühingu põhikirja kujundamisel otse seadusest tulenevalt. Kuna taoline analüüs puudutab osaühingu põhikirja sisulist struktuuri, siis on selleks, et lugejal tekiks parem ettekujutus tavapärase osaühingu põhikirja sisust ja selle struktuurielementidest, käesoleva magistritöö juurde lisatud kaks erinevat osaühingu põhikirja näidist. Esimeseks lisatud näidiseks on Justiitsministri määruse¹⁰⁶ lisa 15, ehk osaühingu standardpõhikirja valiksätetega vorm, mida kasutatakse osaühingu kiirmenetluse korras¹⁰⁷. Teine lisatud dokument on tavamenetluses kasutatava osaühingu põhikirja näidis¹⁰⁸. Tavamenetluses kasutatav osaühingu põhikirja näidis pärineb aastast 1995 ning ei ole seega täiesti vastavuses tänapäevase praktikaga, eelnimetatud dokument on siiski lisatud käesoleva töö juurde, kuna selles on väga puhtal kujul näha osaühingu põhikirja seadusest tulenevad struktuurielemendid vahetult pärast esimese äriseadustiku redaktsiooni jõustumist¹⁰⁹ ilma, et need oleksid hiljem seaduse pinnalt tekkinud tõlgendustest ja praktikast mõjutatud.

Osaühingu põhikirja seaduses sätestatud sisulise struktuuri analüüsimisel on kindlasti kõige olulisemaks seaduse sätteks ÄS § 139 lõige 1, mis sätestab osaühingu põhikirja kohustusliku sisu^{110,111}. Selle lõike punktid 1-2, 4-5 ning 7 ja 7¹ (juhatuse osalt) on igas osaühingu põhikirjas sisalduvad kohustuslikud tingimused. Punkt 6, 7¹ (nõukogu osalt) ning punktis 8 viidatud muud seaduses sätestatud kohustuslikud tingimused on imperatiivse iseloomuga sätted, kuid need rakenduvad ainult teatud täiendavate tingimuste olemasolul. See tähendab, et viimatinimetatud sätted kohalduvad mitte igale osaühingu põhikirjale, vaid ainult teatud tingimused täitnud spetsiifilistele osaühingu põhikirjadele, selliseks tingimuseks on näiteks osaühingu põhikirja säte, mille alusel moodustatakse osaühingule nõukogu ÄS § 189 lõike 1 kohaselt ning mis toob kaasa ÄS § 139 lõige 1 punktis 7¹ sätestatud kohustuse osaühingu põhikirjas

¹⁰⁶ Kohtule dokumentide esitamise kord. - RTL 2006, 5, 7 ... RT I, 29.12.2012, 30.

¹⁰⁷ Vt. täpsemalt Lisa 1.

¹⁰⁸ Vt. täpsemalt Lisa 2. A. Vutt. Äriühingute põhikirjad ja lepingud. Näidised ja kommentaarid. Tartu: AS FIDES, 1995, lk. 29-31.

¹⁰⁹ Äriseadustik. - RT I 1995, 26, 355.

¹¹⁰ RKTko 3-2-1-130-06 (OÜ A määruskaebus Viru Ringkonnakohtu 30.08.2006.a määrusele OÜ A määruskaebuses Viru Maakohu 25.aprilli 2006. a tehtud kandemäärusele), p 14.

¹¹¹ K. Jõks, K. Liibert, M. Ots, V. Peep, M. Tropp, J. Valter, A. Vutt, M. Vutt. op. cit., lk. 2.

sätetada nõukogu liikmete arvu. Taolised seaduse kohustuslikud sätted on loodud selleks, et tagada osaühingu toimimiseks vajalikud peamised tingimused, mh. piiratud vastutuse, võõrandatavate osade olemasolu (mille algne omandiõigus jaguneb osakapitali tehtud sissemaksetega), tsentraliseeritud juhtorganite olemasolu ning osaühingu iseseisva õigusvõime.¹¹²

Osaühingu põhikirja sisu võib omakorda jagada ka erinevateks struktuuriosadeks. Esimeseks osaühingu põhikirja struktuuriosaks on sellised sätted, mille põhiline seaduse regulatsioon sisaldub äriseadustiku peatükkides 17, 18, 21 ning 22, mis reguleerivad osaühingu üldsätteid, asutamist, osakapitali muutmist ja lõpetamist. Sellised sätted on oma olemuse poolest osaühingu õigusliku aluse loovad, muutvad ja lõpetavad sätted¹¹³, mida tuleks üldjuhul käsitleda kui „objektiivset“ õigust¹¹⁴. Teiseks osaühingu põhikirja struktuuriosaks on osaühingu põhikirja sätted, mis reguleerivad osaühingu osa ja osanikke ning juhtimist ja mille põhiline seaduse regulatsioon sisaldub äriseadustiku peatükkides 19 ja 20. Nende seaduse sätetega luuakse osaühingu tegutsemise alused, sh osaühingu osade valdamise, kasutamise ja käsutamise võimalused ning osaühingu juhtimisstruktuur.¹¹⁵ Eelnimetatud äriseadustiku peatükkides nimetatud seaduse sätted on oma olemuselt üldjuhul sarnased tehinguliste sätetega ning sellistest sätetest tulenevaid nõudeid saab peamiselt pidada tehingulisteks nõueteks.¹¹⁶

Üks võimalus liigitada seaduse sätteid, mis reguleerivad osaühingu põhikirja kujundamist, on seaduse sätete jaotus imperatiivseteks¹¹⁷ ning dispositiivseteks

¹¹² R. Kraakman, P. Davies, H. Hansmann, G. Hertig, K. Hopt, H. Kanda, E. Rock. op. cit., lk. 5.

¹¹³ Vt. täpsemalt osaühingu põhikirja sätete tüüpide kohta alapunkt 3.1 „Osaühingu põhikirja sätete alusel tekkivad õigussuhted“.

¹¹⁴ P. Varul (koost). TsÜSK § 28/3.1.

¹¹⁵ RKPJKo 3-4-1-3-12 (Eesti väärtpaberite keskregistri seaduse § 18 lg 2 põhiseaduslikkuse kontrolli osas, milles see ei näe väljaspool äriühingu ümberkujundamist ette õiguslikku alust osaühingu osade keskregistrist kustutamiseks osanike otsuse alusel), p 42.

¹¹⁶ P. Varul (koost). TsÜSK § 146/3.1.

¹¹⁷ Peamised imperatiivsed sätted: ÄS § 138 lõige 3 ja 4 (põhikirja kinnitamine asutamisel), ÄS § 139 lõiked 1-2 (põhikirja kohustuslik sisu ja seadusega vastuolus olevad tingimused) ja lõige 3 (põhikirjale allkirjutamine), ÄS § 139¹ lõiked 1-6 (kiirmenetluses kasutatav põhikiri), ÄS § 153 lõige 2 (tähtaega ja kord pärijale kohase hüvituse väljamaksmiseks), ÄS § 160 lõige 2 (seadusest tuleneva reservkapitali suurus), ÄS § 168 lõige 1 (põhikirja muutmine on osanike pädevus), ÄS § 170¹ lõige 3 (elektroonilise hääletamise täpne kord), ÄS § 175 lõige 2 (põhikirja muutmise otsuse jõustumine), ÄS § 181 lõige 1 (juhatuse ühine esindusõigus kolmandate isikute osas), ning lõige 2 (juhatuse esindusõiguse piiramine kolmandate isikute osas), ÄS § 192 lõige 2 (osakapitali suurendamise tõttu muudetava põhikirja muutmise otsustamine) ning ÄS § 197 lõige 2 (osakapitali vähendamise tõttu muudetava põhikirja muutmise otsustamine).

seaduse säteteks.¹¹⁸ Selleks, et analüüsida täpsemalt imperatiivsete seaduse sätete sisu koos seostega täiendava seadusandlusega, mis omakorda täpsustab imperatiivse seaduse sätte sisu osaühingu põhikirja sätete kujundamisel, on autor võtnud uurimise alla ÄS § 139 lõike 1 punktis 1 nimetatud kohustuslikud osaühingu põhikirja sätetes sisalduvad andmed (osaühingu ärinimi ja asukoht) ja nende sisu piirangud.

Kuigi näiteks Soomes on laialt levinud, et äriühing kasutab abiärinimesid TNimiL § 1 lõike 2 kohaselt, siis Eestis võib Osaühingul olla ainult üks ärinimi tulenevalt ÄS § 9 lõikest 1. Ärinimi peab samuti viitama äriühingu vormile ehk osaühingu ärinimi peab sisaldama täiendit osaühing või OÜ ärinime alguses või lõpus ÄS § 9 lõigetest 2-4 tulenevalt. Osaühingu ärinime kohta sätestatud üldreegli kohaselt peab osaühing olema eristatav teistest isikutest TsÜS § 30 kohaselt, osaühingu ärinimi peab olema mitte ainult eristatav teistest isikutest üldiselt, vaid lisaks ka täpsemalt teistest Eestis registrisse kantud ühingute nimedest tulenevalt ÄS § 11 lõikest 2.¹¹⁹ Riigikohus on sisustanud ärinime eristatavuse reegli sisu ja märkinud, et ärinimi ei ole selgesti eristatav ka juhul, kui see ei ole küll teise registrisse kantud ärinimega samane, kuid on sellega eksitavalt sarnane.¹²⁰ Lisaks ei või ärinimi olla Riigikohtu hinnangul eksitav ettevõtja õigusliku vormi, tegevusala ega tegevuse ulatuse osas¹²¹, samas tuleks eksitavust sisustada ainult selliseks faktiliseks olukorraks, kus ärinimi viitab konkreetselt määratletud eksitavale õiguslikule vormile, tegevusalale või tegevuse ulatusele, nimelt on Saksa õiguses lubatud puhtalt fantaasial põhineva ärinime sätestamine osaühingu põhikirjas.¹²² Käesoleva magistritöö autori arvates lubab äriseadustik privaatautonomia kohaldamise taolise fantaasial põhineva ärinime sätestamise kaudu osaühingu põhikirjas ning taoline abstraktne nimi ei ole sellisel juhul eksitav.

Lisaks tuleb ärinime sätestamisel osaühingu põhikirjas arvesse võtta kõiki ÄS § 12

¹¹⁸ K. Jõks, K. Liibert, M. Ots, V. Peep, M. Tropp, J. Valter, A. Vutt, M. Vutt. op.cit., lk. 2-3.

¹¹⁹ R. Tiivel. op. cit., lk. 54-55.

¹²⁰ RKTko 3-2-1-157-05 (OÜ Priva, OÜ Priva Shipping Company, OÜ PRIVA EHITUS, OÜ Priva KV (endise ärinimega AB Priva Kinnisvara OÜ), Priva Trading OÜ (endise ärinimega AB Priva Trade OÜ) ja OÜ Priva Audit hagi OÜ PRIVA Baltic vastu hagejate õigusi rikkuva tegevuse lõpetamiseks), p 12.

¹²¹ RKTko 3-2-1-4-06 (G Ltd. hagi G AS-i vastu kaubamärgiomaniku ainuõiguste rikkumise lõpetamiseks), p 38.

¹²² P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. Business Transactions in Germany. Volume 2. San Francisco: Lexis Nexis. Matthew Bender 2002, lk. 23-21.

lõigetes 1-8 nimetatud ärinime valiku piiranguid, muuhulgas seda, et ärinimes ei tohi kasutada Eestis kaubamärgina kaitstavat sõnalist, tähelist või numbrilist tähist või nende kombinatsiooni, ilma kaubamärgi omaniku nõusolekuta (v.a kui kaubamärgi kaitse ei hõlma osaühingu tegevusala).¹²³ Eelnimetatud seaduse sätetest tulenevalt kohalduvad osaühingu ärinime sätestamisel osaühingu põhikirjas mitmed imperatiivsed reeglid, mis piiravad privaatautonomia kohaldamist osaühingu põhikirja kujundamisel lisaks üldisele ÄS § 139 lõike 1 punktist 1 tulenevale osaühingu ärinime sätestamise kohustusele ka osaühingu ärinimede arvu ja sisu osas.

ÄS § 139 lõige 1 punkt 1 sätestab lisaks osaühingu ärinime sätestamise kohustusele ka kohustuse sätestada osaühingu asukoht selle põhikirjas. TsÜS § 29 lõike 1 kohaselt on osaühingu asukoht selle juhatuse või seda asendava organi asukoht, mis ÄS § 62 lõikest 4 tulenevalt kantakse osaühingu põhikirja osaühingu kohaliku omavalitsuse üksuse täpsusel¹²⁴, kus osaühing asub.¹²⁵ Asukohta tuleks igal juhul eristada osaühingu aadressist, mis sisaldab asukoha täpset postiaadressi ning tegevuskohast ehk TsÜS § 28 lõikes 2 sätestatust osaühingu püsiva ja kestva majandustegevuse või muu põhikirjalise tegevuse kohast.¹²⁶ Nagu ärinime sätestamise puhul, on asukoha sätestamine osaühingu põhikirjas reguleeritud täiendavalt ÄS § 139 lõike 1 punktis 1 sisalduvale üldisele märkimiskohustusele ka muude imperatiivsete seaduse sätete alusel, mis piiravad privaatautonomia kohaldamist osaühingu asukoha sätestamisel osaühingu põhikirjas, see näitab, et osaühingu põhikirja sisu ei ole seotud ainult selliste seaduse sätetega, mis sätestavad kohustuse mõne osaühingu põhikirja struktuuriosa sätestamiseks, vaid lisaks ka täiendavate õigusnormidega, mis täpsustavad osaühingu põhikirja kohustuslikku sisu ja ei pea vältimata sisalduma äriseadustikus.

Osaühingu põhikirja sisu analüüsimisel tuleks võtta arvesse veel seda, et äriseadustik võimaldab erandina osaühingu põhikirja sätete tavalisele sätestamise korrale võimaluse asutada osaühing kiirmenetluse korras, mille käigus osaühingu põhikirja sisu on veel rangemalt seadusega piiratud. Osaühingu asutajad võivad oma tahtmise

¹²³ R. Tiivel. op. cit., lk. 54-55.

¹²⁴ Saksa õiguse kohaselt võib osaühingu asukohaks määrata ükskõik millise kohtupiirkonna võttes arvesse, et asukoht ei saa olla fiktiivne ning see peab olema seotud osaühingu äritegevusega. Vt. P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. op. cit., lk. 23-24.

¹²⁵ R. Tiivel. op. cit., lk. 54.

¹²⁶ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 276.

kohaselt valida kas nad tahavad kasutada kiirmenetluse lihtsustatud asutamisprotsessi või mitte. Nagu varasemalt mainitud, on äriühinguõiguse üheks eesmärgiks vähendada kulusid, mis tekkivad ärisuhetesse sisenemisel ja seda eesmärki saab täita standardlepingute loomise kaudu.¹²⁷ Lähtuvalt sellest eesmärgist on Eesti seadusandja võimaldanud osaühingu asutamiskiiruse, millega on võimalik alustada ettevõtlusega lihtsalt ja kiirelt ning ilma asjatute kulutusteta nii rahaliselt kui ajaliselt^{128, 129}

Kiirmenetluse korras asutatava osaühingu kohta on ÄS § 139¹ lõikes 1 sätestatud, et kasutatava põhikirja valikandmed kehtestab Justiitsministeerium määrusega¹³⁰, sama paragrahvi lõige 2 sätestab täiendavalt, et kiirmenetluses kasutatavasse põhikirja ei saa osaühing ise lisada täiendavaid sätteid, see tähendab, et privaatautonomia kohaldamine on võimaldatud kiirmenetluse käigus asutatava osaühingu puhul selle põhikirja sätete kujundamisel ainult sellises ulatuses, kui valikandmetega osaühingu põhikirja tüüptekst¹³¹ seda võimaldab.¹³² Justiitsministeeriumi määruse alusel kehtestatud valikandmete loetelu on täielikult imperatiivne, kuigi see annab õigusnorminormi sees valikuvõimaluse määruses sätestatud erinevate valikuliste osaühingu põhikirja sätete vahel ning võimaldab piiratud määral privaatautonomia põhimõtte realiseerimist. Kiirmenetlus võimaldab privaatautonomia kohaldamise osaühingu põhikirja kujundamisel piiratumal määral võrreldes osaühingu põhikirja sätetele, mis kinnitatakse mõnel muul viisil kui kiirmenetluse käigus. See aga ei tähenda, et pärast kiirmenetluse korras asutatud osaühingu kandmist äriregistrisse ei saaks põhikirja muuta järgides osaühingu põhikirja muutmise kohta käivaid seaduse tavasätteid ning tehes neid toiminguid, mida tavamenetlusega asutatud osaühingu puhul on põhikirja muutmiseks vaja (osanike otsus, põhikirja registreerimine äriregistrisse, jne.).

Eelneva analüüsi kokkuvõttena väidab autor, et seadusandlus mis reguleerib

¹²⁷ J. R. Macey. op. cit., lk. 186.

¹²⁸ Osaühingu saab registreerida ID-kaarti kasutades mõne tunniga ja seda kodust lahkumata. Vt. Justiitsministeerium. E-äriregistri ettevõtteportaal loodi Soome ID kaardiga esimene ettevõtte. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/et/uudised/e-ariregistri-ettevotjaportaal-loodi-soome-id-kaardiga-esimene-ettevotte> (03.05.2015.a.).

¹²⁹ 29.09.2010.a. vastu võetud Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/587a5901-1c87-4e5b-5b62-f81656d4a600/%C3%84riseadustiku-muutmise-seadus/> (03.05.2015.a.).

¹³⁰ Kohtule dokumentide esitamise kord. - RTL 2006, 5, 7 ... RT I, 29.12.2012, 30.

¹³¹ Vt. näiteks Lisa 1 valikandmetega osaühingu põhikirja punkti 3.8.

¹³² M. Merimaa. op. cit., lk. 99.

osaühingu põhikirja kujundamist sisaldab suurel määral imperatiivseid seaduse sätteid, mis sätestavad osaühingu põhikirja kohustusliku sisu ja põhilised struktuurielemendid. Kõige olulisemaks sätteks osaühingu põhikirja seadusest tuleneva kohustusliku sisu määratlemisel on ÄS §139 lõige 1, mis sätestab need kohustuslikud osaühingu põhikirja sisulised elemendid, mis peavad olema igal juhul osaühingu põhikirjas sätestatud. Siiski on ÄS § 139 lõikest 1 tulenevate kohustuslike ja imperatiivsete osaühingu põhikirja sisu tingimuste täpsem sisu sätestatud täiendavate seaduses sisalduvate õigusnormidega, mis ei pea alati olema sätestatud äriseadustikus ning seega ei ole kohustuslike tingimuste sätestamisel osaühingu põhikirjas võimalik lähtuda üksnes ÄS § 139 lõikest 1. Tuleks arvesse võtta ka, et kiirmenetluse korras asutatava osaühingu põhikirja kujundamine võimaldab privaatautonomia kohaldamise veelgi piiratumal kujul ning ainult kehtestatud valiksätete ammendava loetelu kaudu, kuid taolise menetluse valimine osaühingu asutamisel on asutajate (osanike) otsustada.

2.3. Seadusest tulenevad alused teistsugustele osaühingu põhikirja sätetele

Käesolevas alapunktis analüüsib autor seadusest tulenevaid aluseid teistsugustele osaühingu põhikirja sätetele ehk sellistele sätetele, mis kalduvad kõrvale seaduses sätestatud osaühingu põhikirja tingimustest või mis on võrreldes seaduses sätestatud osaühingu põhikirja sisu tingimustele täiendavad osaühingu põhikirja sätted. See tähendab, et järgneva analüüsi käigus üritab autor leida seadusest tulenevaid aluseid, mis lubaksid osaühingu põhikirjas sätestada selliseid tingimusi, mida ei ole otse seaduses sätestatud. Pärast seadusest tulenevate võimalike aluste ära näitamist uurib autor täiendavalt selliste seadusest tulenevate aluste ulatust, see tähendab, et käesolev alapunkt 2.3. koos järgmise alapunkti 2.4. üksikute osaühingu põhikirja sätete detailsema analüüsiga püüab leida privaatautonomia põhimõtte kõige äärepoolsemate kohaldamispiiride ulatuse osaühingu põhikirja sätete kohta.

Kuna osaühingu põhikirja puhul on tegemist dokumendiga, mis sätestab osaühingu toimimise struktuuri ja sisesuhted¹³³, siis privaatautonomia põhimõtte osaühingu

¹³³ RKPJKo 3-4-1-3-12 (Eesti väärtpaberite keskreistri seaduse § 18 lg 2 põhiseaduslikkuse kontroll)

põhikirja sätetele kõige äärepoolsemate kohaldamispiiride ulatuse leidmine tähendab ühtlasi osaühingu juriidiliste piiride kindlaks tegemist ehk osaühingu piiritlemist väljaspool osaühingust toimuvaga.¹³⁴ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse kommentaarides on märgitud, et osaühingu põhikirja sisu vaba kujundamise piirid on määratud osaühingu kohta käiva seadusega.¹³⁵ Seega seadusest tulenev alus osaühingu põhikirja teistsuguste sätete kohta, mis samuti piiritleb osaühingu juriidilised piirid, peab sisalduma äriseadustiku peatükkides 17.-22., mis on suunatud osaühingu reguleerimiseks. Nagu eelmises alapunktis juba mainiti, eelnimetatud äriseadustiku peatükkides sisalduvate sätete hulgast leidub ÄS § 139 lõige 1, mis sätestab osaühingu põhikirja kohustusliku sisu¹³⁶. Lisaks ÄS § 139 lõige 2 sätestab, et osaühingu põhikirjas võib ette näha ka muid tingimusi lisaks ÄS § 139 lõikes 1 nimetatud tingimustele. Vaadates eelnimetatud seaduse sätete sõnastust objektiiv-teleoloogiliselt¹³⁷ saab järeldada, et ÄS § 139 lõige 2 võimaldab osaühingu põhikirjas ette näha teistsuguseid tingimusi, seega on tegemist seadusest tuleneva üldise alusega teistsugustele osaühingu põhikirja sätetele, mida seadus ei otse reguleeri.

Samas seadusest kõrvalekaldumiseks peab lisaks ÄS § 139 lõikele 2 konkreetne seaduse säte, millest tahetakse kõrvale kalduda, olema oma iseloomult dispositiivne¹³⁸, kuna kõrvalekalle ei saa olla vastuolus seaduse imperatiivsete

osas, milles see ei näe väljaspool äriühingu ümberkujundamist ette õiguslikku alust osaühingu osade keskregistrist kustutamiseks osanike otsuse alusel), p 42.

¹³⁴ L. A. Bebchuk. op. cit., lk. 16-17.

¹³⁵ P. Varul (koost). TsÜSK § 28/3.2.

¹³⁶ K. Jõks, K. Liibert, M. Ots, V. Peep, M. Tropp, J. Valter, A. Vutt, M. Vutt. op. cit., lk. 2.

¹³⁷ Täpsemalt objektiiv-teleoloogilise meetodi kohta vt. R. Narits. op. cit, lk. 157.

¹³⁸ Peamised dispositiivsed sätted: ÄS § 139 lõige 2 (põhikirjas ettenähtavad muud tingimused), ÄS § 140 lõige 1 (mitterahalise sissemakse võimaldamine), ÄS § 148 lõige 5 (osa annab osanikule põhikirjas ettenähtud õigused), ÄS § 149 lõige 3 (osa võõrandamise piirang), ÄS § 151 lõige 1 (osa pantimise keeld), ÄS § 153 lõige 1 (osa pärijale ülemineku piirang), [ÄS § 153 lõige 3 ei ole tänapäeval enam asjakohane, kuna seaduse säte (ÄS § 152 lg 1 teine lause), millest see lubab kõrvale kalduda, pole enam vastaval kujul kehtiv alates 1. jaanuarist 2011.a], ÄS § 155 lõige 2 (osa eest tasutav ülekurs), ÄS § 156 lõige 1 (sissemaksega viivitamise tagajärg), ÄS § 157 lõige 2 ja 3 (väljamaksed osanikele), ÄS § 160 lõige 1 ja 3 (reservkapitali kantavad eraldised), ÄS § 167 lõige 2 (vajalik kvoorum hagi esitamiseks osaniku väljaarvamiseks), ÄS § 168 lõige 1 p 12 (osanike pädevusse kuulub põhikirjaga osanike pädevusse antud küsimuste otsustamine), ÄS § 169 lõige 2 (osaniku hääle arv), ÄS § 170 lõige 2 (osanike koosoleku kvoorum) ning lõige 5 (posti teel hääletamine osanike koosolekul), ÄS § 170¹ lõige 1, 3, 4 ning 5 (elektrooniline hääletamine osanike koosolekul), ÄS § 171¹ lõige 1 (osanike koosoleku päevakorra määramine), ÄS § 172² lõige 1 (osanike koosoleku otsuse eelnõu koostaja), ÄS § 174 lõige 1, 2 ning 3 (häälteenus osanike otsuse vastuvõtmiseks), ÄS § 175 lõige 1 (põhikirja muutmise häälteenus), ÄS § 180 lõige 3, 6 ning 8 (juhatust puudutavad üldised kõrvalekalded), ÄS § 181 lõige 1 (juhatuse liikme esindusõiguse piirang), ÄS § 184 lõige 2 (juhatuse liikme ametiaeg), ÄS § 206 lõige 1 (osaühingu likvideerija), ÄS § 184 lõige 2 (juhatuse liikme ametiaja piirang), ÄS § 187 lõige 3 (juhatuse liikme vastu esitatava nõude aegumistähtaeg), ÄS § 189 lõige 1 (nõukogu määramine) ning ÄS 190 lõige 1

sätetega.¹³⁹ Eesti seadusandjal on olnud äriseadustiku algusajast alates tahe luua dispositiivseid seaduse sätteid¹⁴⁰, mis reguleerivad osaühingu põhikirja sisu. Esimesest äriseadustiku eelnõu seletuskirjast on võimalik järeldada, et seadusandja on tahtnud võimaldada dispositiivsuse põhimõtte rakendamise vähemalt ühel juhul¹⁴¹, seletuskirjas on märgitud, et: „Juhatus juhib ühingu majandustegevust ning selle liikmed võivad osaühingut ühiselt esindada, kui põhikirjas teisiti ette nähtud ning seda ka äriregistrisse kantud ei ole.“¹⁴² See lause annab sõnaselgelt volituse seadusest kõrvalekaldumiseks põhikirja sisu kujundamisel.^{143, 144}

Saksa õiguse kohaselt peavad osaühingu („*Gesellschaft mit beschränkter Haftung*“) põhikirjas („*Gesellschaftsvertrag*“ või „*Satzung*“¹⁴⁵) sisalduma seaduses sätestatud kohustuslikud minimaalnõuded.¹⁴⁶ Hoolimata sellest, osaühingu põhikirja sisu võidakse kujundada vastavalt osanike vajadustele, juhul kui samaaegselt seaduses sätestatud kohustuslikud nõuded osaühingu sisu osas on täidetud, seega Saksamaal osaühingutega seonduv õigusakt¹⁴⁷ jätab osanikele lisaks seaduses sätestatud kohustuslikele nõuetele tegevusruumi täiendavate vabatahtlike osaühingu põhikirja tingimuste sätestamiseks (nt. vähemusaktsionäride kaitseks).¹⁴⁸ Autori arvates on Eesti õiguses siinkohal selge analoogia Saksa õigusega, kuna ÄS § 139 lõige 1 sätestab osaühingu põhikirja kohustuslikud sätted (võttes arvesse ka punktis 8

(audiitorkontrolli kohustus). ÄS § 192 lõige 1 (osakapitali suurendamise otsuse hääلteenamus), ÄS § 193 lõige 1 (osanike osade omandamise eesõiguse kvalifitseeritud hääلteenamus), ÄS § 197 lõige 1 (osakapitali vähendamise otsuse kvalifitseeritud hääлteenamus), ÄS § 201 punkt 4 (osaühingu lõpetamine põhikirjas ettenähtud alustel), ÄS § 202 lõige 1 (osaühingu lõpetamise otsuse kvalifitseeritud hääлteenamus), ÄS § 206 lõige 1 (likvideerijate määramine), ÄS § 209 lõige 4 (likvideerijate õiguste erisused) ning ÄS § 216 lõige 1 ja 4 (likvideerimisel tehtav vara jaotamine).

¹³⁹ A. Vutt. Vabatahtlik reserv kui omakapitali nõuete täitmise üks võimalus. – Arvutivõrgus: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=858> (23.04.2015.a.).

¹⁴⁰ Dispositiivne seaduse säte võimaldab sellest kõrvalekaldumise.

¹⁴¹ Kuna äriseadustiku vastuvõtmise ajal olid seaduse eelnõud äärmiselt lühikesed, on juba üks dispositiivsuse põhimõtte rakendatavust kinnitav lause olulise tähtsusega.

¹⁴² 23.01.1995.a. tagasi lükatud Äriseadustiku eelnõu seletuskiri 762 SE. (Käsikiri Eesti Riigikogust e-kirja teel).

¹⁴³ Äriseadustiku esimene eelnõu võeti tagasi riigikogu poolt, kuid esialgu Kaubandusseadustiku eelnõu nimega loodud seaduse eelnõu pealkiri muudeti hiljem Äriseadustikuks ning Kaubandusseadustiku eelnõu sisu täiendati esialgse Äriseadustiku eelnõu sisuga. See tähendab, et kuigi Äriseadustiku eelnõud 762 SE ei võetud vastu sellisel kujul, on selle eelnõu juurde kuuluva seletuskirja sisu suurelt osalt adekvaatne 15.02.1995.a. vastu võetud Äriseadustiku sisuga.

¹⁴⁴ V. Kõve. 10-aastane äriseadustik – tagasivaade senisele arengule. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2005, lk. 599.

¹⁴⁵ P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. op. cit., lk. 23-20.

¹⁴⁶ K. J. Müller. The GmbH. A Guide to the German Limited Liability Company. Frankfurt am Main: Verlag C.H. Beck Kluwer Law International, 2006, lk. 12.

¹⁴⁷ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung.

¹⁴⁸ M. Schulz, O. Wasmeier. op. cit., lk. 107-108.

sisalduvat viidet teistele seaduses sätestatud osaühingu põhikirjas sätestavatele muudele seaduses sätestatud kohustuslikele tingimustele¹⁴⁹) ning ÄS § 139 lõige 2 lubab seaduse sätetega võrreldes teistsuguste osaühingu põhikirja sätete olemasolu, seda seisukohta toetavad ka TsÜS-i kommentaarid, kus on märgitud, et täiendavate tingimuste kokkuleppimine osaühingu põhikirjas on seaduses sätestatud kohustuslike tingimustega võrreldes lubatud, kui need tingimused ei ole seadusega vastuolus¹⁵⁰, samal arvamusel on korduvalt olnud ka Riigikohus märkides, et ÄS § 139 lõikes 2 on sätestatud reegel, mille alusel osaühingu põhikirjas võib ette näha tingimusi mida ei ole nimetatud ÄS § 139 lõikes 1 sätestatud kohustuslike osaühingu põhikirja tingimuste nimekirjas¹⁵¹ ning et osanikel on osaühingu põhikirja koostamisel vabadus teha valikuid, mis mahuvad seadustega lubatud piiridesse.¹⁵² Seega ei piira äriseadustik võimalust sätestada osaühingu põhikirjas seaduses sätestatud tingimustest teistsuguseid põhikirja sätteid¹⁵³.

Dispositiivsete seaduse sätete puhul tuleb arvesse võtta, et võlaõigusseadustiku kommentaarides on öeldud, et äriseadustikus ei ole eraldi sätestatud dispositiivsuse põhimõtet, nii ei saa eelnimetatud seaduse puhul lähtuda dispositiivsuse üldisest põhimõttest, s.t dispositiivsuse eeldusest, vaid äriseadustikus sätestatud norme tuleb tõlgendada sisuliselt, et oleks võimalik tuvastada kas tegemist on dispositiivse õigusnormiga või mitte.¹⁵⁴ Autori arvates vajalikud muudatused dispositiivsuse üldise põhimõtte kohaldamise kohta äriseadustikus sisalduvatele õigusnormidele, mis reguleerivad osaühingu põhikirja sätteid, peavad siiski olema selgelt nähtavad äriseadustiku sätetes (seaduse sättest peab olema võimalik välja lugeda, et tegemist on imperatiivse normiga), sest PS § 13 lg 2 kohaselt dispositiivsust osana üldist vabadusõigust saab piirata ainult piisavalt määratletud seadusega õigusselguse

¹⁴⁹ Kuna vastuolu seadusega võib tulla ÄS § 139 lõige 1 punkt 8 alusel ka mujalt osaühingu põhikirja sätteid reguleerivatest seaduse sätetest, siis ei saa ÄS § 139 lõikes 2 sisalduva privaatautonomia vabaduse piiride selgitamisel piirduda ainult äriseadustikus sätestatud osaühingu põhikirja sisu tingimusi reguleerivate sätetega. Vt. täiendavalt M. Merimaa. op. cit., lk. 10.

¹⁵⁰ M. Schulz, O. Wasmeier. op. cit., lk. 107-108.

¹⁵¹ RKTko 3-2-1-130-06 (OÜ A määruskaebus Viru Ringkonnakohtu 30.08.2006.a määrusele OÜ A määruskaebuses Viru Maakohtu 25.aprilli 2006. a tehtud kandemäärusele), p 14.

¹⁵² RKPJKo 3-4-1-3-12 (Eesti väärtpaberite keskreistri seaduse § 18 lg 2 põhiseaduslikkuse kontrolli osas, milles see ei näe väljaspool äriühingu ümberkujundamist ette õiguslikku alust osaühingu osade keskreistri kustutamiseks osanike otsuse alusel), p 42.

¹⁵³ Tartu Ülikooli dotsent Andres Vutt on leidnud, et osaühingu põhikirjaga saab kehtivalt ette näha kõike, mis ei ole vastuolus seaduse imperatiivse normiga. Vt. A. Vutt. (viide 139).

¹⁵⁴ P. Varul (koost). VÕSK § 5/3.

põhimõtte kohaselt.¹⁵⁵

Eelnimetatud põhiseaduse sättele tuginevat lähenemist dispositiivsuse eelduste kohaldumise kohta on toetanud ka Saksamaa tuntud õigusteadlased, kes on jõudnud järeldusele, et osaühingu asutamisdokumentide (k.a põhikirja) sisule rakendub Saksamaa seaduste alusel eelduslikult lepinguvabadus (k.a dispositiivsuse põhimõte), v.a mõnel üksikul seaduses sätestatud juhul.¹⁵⁶ Sarnasele seisukohale on jõudnud ka Soome õigusteadlased, kelle nägemuse järgi Soome aktsiaseltside seadustik võimaldab eeldusliku lepinguvabaduse rakendamise aktsiaseltside põhikirja sätetele, võttes arvesse seaduses sätestatud põhikirja sisu reguleerivaid imperatiivseid norme (selliste imperatiivsete normide *numerus clausus* nimekirja¹⁵⁷ sisaldub OYL § 2 lõige 3 punktis 1).¹⁵⁸ Kuna põhjamaade seadusandlused sarnanevad omavahel suurel määral, ei ole üllatav ka see, et Rootsi äriseadustik lubab kõrvalekaldeid põhikirja sisu sätestavast regulatsioonist, juhul kui säte millest kaldutakse kõrvale, ei ole imperatiivse iseloomuga.¹⁵⁹ Välisriikide õigusteadlaste arvamustest on selgelt näha, et Eestile nii geograafiliselt kui ka seadusandluse tasandil lähedased riigid on omaks võtnud lähenemisviisi, mille kohaselt põhikirja sätteid reguleerivatele seaduse sätetele peaks laienema eelduslikult üldine dispositiivsuse põhimõte, kui seda ei ole eraldi imperatiivsete normidega keelatud.

Eelnimetatud välisriikide teadlaste arvamustest võib välja lugeda, et dispositiivsus kohaldub nendes riikides eelduslikult osaühingu põhikirja sätteid reguleerivatele seaduste sätetele. Kuigi dispositiivsuse põhimõtet tuleks kohaldada Eesti äriõiguses mitte automaatselt, vaid vastavalt vajalike muudatustega (*mutatis mutandis*), arvestades äriseadustiku ja äriõiguse kui õigusvaldkonna eripära¹⁶⁰, tuleks autori arvates kitsamalt vaadates osaühingu põhikirja puhul lähtuda dispositiivsuse eeldusest, kuna ÄS § 139 lõige 2 lubab osaühingu põhikirjas ette näha tingimusi mis ei ole seadusega vastuolus.

¹⁵⁵ E.-J. Truuväli, jt (toim). M. Ernits PõhiSK § 13/5.2.

¹⁵⁶ T. Drygala, M. Staake, S. Szalai. Kapitalgesellschaftsrecht. Mit Grundzügen des Konzern- und Umwandlungsrechts. Leipzig: Springer-Lehrbuch 2011, lk. 56-57.

¹⁵⁷ Ammendav nimekirja.

¹⁵⁸ J. Mähönen, S. Villa. (viide 100), lk. 29.

¹⁵⁹ P. Wahlgren (toim.). Scandinavian Studies in Law Volume 45. Company Law. Stockholm: Stockholm Institute for Scandinavian Law 2003, lk. 203.

¹⁶⁰ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 99.

VÕS § 5 sätestab need üldised eeldused mis peavad olema täidetud selleks, et dispositiivsuse põhimõtet saaks kohaldada tehingutele¹⁶¹: (i) seaduses ei ole otse sätestatud või sätte (millest tahetakse kõrvale kalduda) olemusest ei tulene, et kõrvalekaldumine ei ole lubatud; (ii) kõrvalekalle ei ole vastuolus avaliku korra või heade kommetega; (iii) kõrvalekalle ei riku isiku põhiõigusi. Iga üksiksätet millest tahetakse osaühingu põhikirja sisu sätestamisel kõrvale kalduda, tuleb tõlgendada koos eelnimetatud tingimustega. Lisaks äriseadustikus sisalduvatele seaduse sätetele, võib põhikirja sätteid reguleerivaid norme leida ka mujalt seadusandlusest, kuna äriõigus ei piirdu äriseadustikuga, vaid äri- ja ettevõtlusvaldkonda reguleerivad ka teised seadused¹⁶², eelnimetatud tingimuste loetelu kehtib seega kõikidele sellistele normidele, mis reguleerivad osaühingu põhikirja sätteid, võtmata arvesse seda, kas sellised normid sisalduvad äriseadustikus või mitte¹⁶³.

Eelnimetatud dispositiivsuse kohaldamise tingimustest esimese kontrollimisel tuleks võtta arvesse, et kõikidest seadustest (mitte ainult äriseadustik) tulenevaid keeldusid ning piiranguid tuleb arvestada, kui analüüsitakse osaühingu põhikirja sätteid reguleerivast õigusnormist kõrvalekalduva tingimuse lubatavust. Kuigi konkreetne äriseadustiku säte, millest tahetakse kõrvale kalduda, oleks oma olemuselt dispositiivne ning lubaks sellise kõrvalekalde, võib keeld tingimuse sätestamiseks põhikirjas tuleneda mõnest teisest seaduse sättest¹⁶⁴. Siinkohal tuleks kindlasti arvestada lisaks äriseadustiku sätetele ka TsÜS 2. peatükis¹⁶⁵ sisalduvate imperatiivsete (kui seaduses ei ole sätestatud teisiti¹⁶⁶) seaduse sätetega, mis sätestavad juriidiliste isikute regulatsiooni üldpõhimõtted, eelkõige § 27 lõike 2 (juriidilise isiku asutamisosuse või asutamislepingu kehtivus), § 31 lõike 3 teise lause (eraõigusliku juriidilise isiku organi pädevus), lõike 5 (juriidilise isiku organi tegevus)

¹⁶¹ Nimekiri on toetatud VÕS § 5 sisalduvatest tingimustest: Käesolevas seaduses sätestatust võib võlasuhte poolte või lepingupoolte kokkuleppel kõrvale kalduda, kui seaduses ei ole otse sätestatud või sätte olemusest ei tulene, et seadusest kõrvalekaldumine ei ole lubatud või kui kõrvalekaldumine oleks vastuolus avaliku korra või heade kommetega või rikuks isiku põhiõigusi.

¹⁶² M. Merimaa. op. cit., lk. 10.

¹⁶³ Vt. osaühingu põhikirja sisule kohaldatavaid äriseadustiku väliseid seadusi nt. RKTko 3-2-1-33-10 (Osaühing RAHEST kassatsioonkaebus Tallinna Ringkonnakohtu 22.12.2009. a otsusele Osaühing RAHEST hagi Toomas Pärna (Pärn) ja Margus Ehrenpreisi vastu kahju 3 130 000 krooni hüvitamiseks), p 10.

¹⁶⁴ Äriühingud on osa ühiskonnast ning seega tuleb võtta arvesse, et äriühingu tegevust reguleerivad sätteid on ka väljaspool äriseadustikku. Vt. P. Mäntsaari. op. cit., lk. 20.

¹⁶⁵ TsÜS 2. peatükk - Juriidilised isikud §§-d 24-47.

¹⁶⁶ Viidatud seaduse sätted on reeglina imperatiivsed, kuigi osad sätted on osaliselt dispositiivsed.

ning § 6 (juriidilise isiku organi õiguste üleandmine), § 32 (hea usk ja lojaalsuskohustus), § 33 (hääl andmine) ning § 38 lõikega 1 (juriidilise isiku organi otsuse kehtetuks tunnistamine)¹⁶⁷.

Üks abstraktsematest, kuid äärmiselt olulistest seadusest tulenevatest printsiipidest, mis keelavad dispositiivsuse kohaldamise üksikjuhtumitel, on hea usu põhimõte. Hea usu põhimõte on üks tsiviilõiguse levinumaid printsiipe ja see on kohaldatav kõikidele tsiviilõiguse valdkondadele TsÜS § 138 lg 1 kohaselt, k.a äriõigusele. See kohustab järgima õiguste ja kohustuste teostamisel hea usu aluseks olevaid väärtusarusaamasid¹⁶⁸ ehk põhiseaduse aluseks olevaid väärtusi¹⁶⁹. VÕS § 6 lõikest 1 tulenevalt peavad võlausaldaja ja võlgnik teineteise suhtes käituma hea usu põhimõttest lähtuvalt¹⁷⁰, lisaks täpsustab TsÜS § 32, et osaühingu osanikud ning juhtorganite liikmed peavad omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve, kusjuures viimati nimetatud kohustus (lojaalsuskohustus) on üldisest hea usu põhimõtte üks tuletatud osa¹⁷¹ (kohustuse olemasolu ühinguõiguses on lisaks tuletatav ühinguõiguse alusnormi VÕS § 580 lõikest 2¹⁷²)¹⁷³, mille kohaselt on ühise eesmärgi nimel tegutsevad isikud kohustatud aitama kaasa eesmärgi saavutamisele ning vältima kõike, mis võib seda takistada.¹⁷⁴

Täpsemalt tähendab lojaalsuskohustus osanike puhul seda, et enamusosanik on enamusosalusega kaasnevat võimu kohustatud teostama selliselt, et ei toimuks vähemusosaniku huvide mittevajalikku kahjustamist.¹⁷⁵ Saksamaa õiguskirjanduses on ka tunnustatud osanikel asuva lojaalsuskohustuse olemasolu teiste osanike suhtes, nimelt Saksa õiguses tuleb lojaalsuskohustust järgida isiku(te)l kes oma(vad)b

¹⁶⁷ Vt. P. Varul jt (koost). TsÜSK 2. peatükk/1.

¹⁶⁸ P. Varul jt (koost). TsÜSK § 138/3.3.

¹⁶⁹ P. Varul jt (koost). TsÜSK § 138/3.1.

¹⁷⁰ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. op. cit., lk. 69.

¹⁷¹ K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2010, lk. 483.

¹⁷² VÕS § 580 sätestab seltsingulepingu üldmõiste.

¹⁷³ Lojaalsuskohustusega on tegemist seaduses otseselt kirjalikul viisil kajastamata õigusnormiga ehk abstraktse kohustuse loova ning kohaldamisel kaalutusõiguse rakendamist vajava printsiibiga. Taoliste kirjalikul viisil kajastamata õigusnormide kasutus on üldlevinud Soome õigusteadlaste seisukohal eelkõige võlaõiguse valdkonnas. Vt. O. Norros. Velvoiteoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 2012, lk. 32.

¹⁷⁴ P. Varul jt (koost). TsÜSK § 32/3.2.5.

¹⁷⁵ M. Moor, U. Volens. Kas osanikul on õigus osaühingust välja astuda ja nõuda oma osa eest ühinguult hüvitist. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2012, lk. 763.

osaühingus kontrolliõigust.¹⁷⁶ Tulenevalt TsÜS §-st 32 koostoimes VÕS §-ga 5 saab väita, et põhikirja kinnitamine peab toimuma ning selles sisalduvad seaduse sätetest kõrvalekalduvad sätted peavad olema vastavuses hea usu põhimõtte ja lojaalsuskohustusega. Lisaks sätestab ÄS § 154 lõige 1 veel täiendavalt, et osanikke tuleb võrdsetel asjaoludel kohelda võrdselt¹⁷⁷.

Näitena tühisest osaühingu põhikirja sättest tulenevalt hea usu, osanike võrdse kohtlemise ja lojaalsuskohustuse rikkumisest võiks nimetada mitte-ehtsa osaühingu põhikirja sätte¹⁷⁸ kinnitamist osanike poolt, millega luuakse ülemääraselt koormav kohustus isikule, kes ei ole hääletanud osanike otsuse tegemisel taolise põhikirja sätte kinnitamise poolest.

Teine dispositiivsuse kohaldamise tingimus mida tuleks osaühingu põhikirja kujundamisel kindlasti jälgida on vastuolu heade kommete (*contra bonos mores*) ning avaliku korraga (*l'ordre publique*). Tehing mis on vastuolus eelnimetatud printsiipidega on tühine TsÜS § 86 lõike 1 kohaselt ning seega ei võimalda dispositiivsuse kohaldamist. Vastuolu heade kommetega ning samas ka avaliku korraga ei ole stabiilne nähtus ning selle kohta ei saa anda üheselt selget definitsiooni¹⁷⁹, sellest hoolimata saab vastuolu heade kommetega ning avaliku korraga abstraktselt tuvastada siis, kui tehinguga on rikutud ühiskonnas välja kujunenud objektiivseid standardeid mis on seotud ühiskonnas üldiselt valitsevate väärtushinnangutega¹⁸⁰, sellisteks ühiskonna jaoks olulisteks väärtushinnanguteks võib pidada käesoleva magistritöö kontekstis näiteks põhiseadusest tulenevaid põhimõtteid vaba ning demokraatliku turumajanduse toimimise tagatusest.¹⁸¹

Lisaks tuleb nentida, et ilmselgelt vastuolu heade kommete või avaliku korraga on

¹⁷⁶ P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. op. cit., lk. 23-129.

¹⁷⁷ ÄS § 154 lõikest 1 tulenevast osanike võrdse kohtlemise põhimõttest võib kõrvale kalduda üksnes seaduses sätestatud juhtudel. Vt. 11.02.2015.a. vastu võetud Äriseadustiku ja asjaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9335e955-8011-4483-a232-359d10580407/%C3%84riseadustiku-ja-asja%C3%B5igusseaduse-muutmise-seadus/> (29.04.2015.a.).

¹⁷⁸ Vt. alapunkt 3.1. „Osaühingu põhikirja alusel tekkivad õigussuhted“ mitte-ehtsate osaühingu põhikirja sätete kohta.

¹⁷⁹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 84.

¹⁸⁰ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 138.

¹⁸¹ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 84

tuvastatav ka siis, kui osaühingu põhikirja sättega kaldutakse kõrvale kahest kapitalile põhineva korporatiivstruktuuriga äriühingu peamisest ühingu võlausaldajate kaitsepõhimõttest: (i) ühingu võlausaldajate nõudeõigus enne ühingu osalust omavate isikute omandiõigusest tulenevaid nõudeid ühingu varale; ning (ii) ühingu osaluse omavate isikute keeld võtta välja ühingust vara tekitades sellega olukorra, kus osaühing on vaja likvideerida.¹⁸² Kuna osakapitali kasutatakse võlausaldajate nõuete rahuldamiseks¹⁸³, siis eelnimetatud kaitsepõhimõtted on seotud eelkõige osakapitali või omakapitaliga¹⁸⁴ seotud osaühingu põhikirja sätetega. Riigikohus on leidnud, et nt. otsus, millega dividend makstakse aktsionäridele välja kümne aasta jooksul võib osutada vastuollu heade kommetega, kuna sellisel juhul võiks dividend kaotada oma seaduses ettenähtud tähenduse.¹⁸⁵ Analoogia korras¹⁸⁶ saab eeldada, et sama põhimõtte kehtiks ka osaühingu kohta, kui osaühingu põhikirjas tahetakse sätestada sarnane regulatsioon dividendide väljamaksmiseks osaühingu osanikele, kuna osanikele makstava dividendiga seotud kaitstavad huvid on sarnased aktsiaseltsi poolt aktsionäridele makstava dividendiga seotud kaitstavate huvidega.

Dispositiivsuse kohaldamise kolmandas tingimuses mainitud isikute põhiõigused tähendavad kõiki Eesti Vabariigi põhiseaduse teises peatükis sisalduvaid õigusi olenemata nende sisust ning lisaks muudes põhiseaduse peatükkides sisalduvaid individuaalseid õigusi, see aga ei tähenda, et isikute põhiõigused oleksid absoluutselt kaitstavad õigused, vaid põhiõigusega kaitstava õigushüve piiramine on lubatud, kui mõni teine põhiõigus õigustab piiramist. Juhul, kui esineb mõni vastanduv õigus, tuleb taoline õigusnormide kollisioon lahendada kohaldades proportsionaalsuse põhimõtet.¹⁸⁷ Olukorras, kus isikute põhiõigusi rikutakse dispositiivsuse põhimõtte kohaldamisest tulenevalt osaühingu põhikirja kujundamisel, peaks proportsionaalsuse testis tähelepanu pöörama kõrvalekalde õigustamiseks eriti privaatautonomia kohaldamist tagavatele põhiseaduse sätetele, ehk PS §-le 19 (privaatautonomia), PS

¹⁸² R. Kraakman, P. Davies, H. Hansmann, G. Hertig, K. Hopt, H. Kanda, E. Rock. op. cit., lk. 7.

¹⁸³ E. Gustavus. Äriühinguõigus. Eesti kaubandus- ja registriõiguse õpik. Tallinn – Berliin: Mart Tamberg 2001, lk. 76.

¹⁸⁴ Vt. omakapitali seosest osakapitaliga alapunkt 2.4 „Osaühingu põhikirja teistsugused sätted“ analüüs täiendavate reservide kohta.

¹⁸⁵ RKTko 3-2-1-16-04 (AS Balteco kassatsioonkaebus Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 17.10.2003 otsusele Mati Vanni hagi AS Balteco vastu dividendi saamiseks.), p 14.

¹⁸⁶ Õiguse laiendamise aluseks on uute asjaolude ja seaduses selgelt sätestatud asjaolude ühed ja samad huvid. Vt. M. Käerdi (toim.). Eraõigus I osa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride twinning-koolituse eraõiguse õppegrupile. Tallinn: Justiitsministeerium 2001, lk. 19.

¹⁸⁷ E.-J. Truuväli, jt (toim.). M. Ernits PõhiSK 2. peatükk sissejuhatus/1.1.

§-le 31 (ettevõtlusvabadus) ning PS §-le 32 (omandi puutumatus).

PS § 31 sätestab üldise ettevõtlusvabaduse. Ettevõtlus on üldjuhul selline tegevus, mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmisest, müümisest, teenuste osutamisest, vara realiseerimisest jne¹⁸⁸. Üldisemalt ettevõtlusvabaduse kaitsealasse lähenedes, saab öelda, et ettevõtlusvabaduse kaitsealasse kuulub kõik tulu saamise eesmärgil toimuv tegevus¹⁸⁹. Kui vaadata ettevõtlusvabaduse kaitsealasse jäävaid õigussubjekte, siis ettevõtlusvabadus ei ole ainult füüsiliste isikute õigus, vaid laieneb PS § 9 lõike 2 kohaselt ka juriidilistele isikutele. Kuna osaühing on juriidiline isik, mille eesmärgiks on tulu tootmine oma osanikele (tulu saamise eesmärgil toimuv tegevus¹⁹⁰), kuulub osaühingu tegevus ettevõtlusvabaduse kaitsealasse.

Lisaks ettevõtlusvabadusele, on osaühingu põhikirja kujundamine seotud tihedalt PS §-s 32 sätestatud igäihe õigusega enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Riigikohus on öelnud, et PS §-i 32 kaitse ulatub kinnis- ja vallasaajade kõrval ka rahaliselt hinnatavatele õigustele ja nõuetele¹⁹¹. Põhiseadusega tagatud õigus omandile kaitseb seega ka osaühingu osanike õiguseid seoses oma osa valdamise, kasutamise ja käsutamisega (sh põhikirja sisu üle otsustamine, nt. osa võõrandamistingimuste sätestamine), samas kui iga isiku omand peab olema kaitstud, peab omandiõiguse kaitse olema erinevate isikute vahel võrdne, kuna ainult sellisel kujul on tagatud vaba turu toimimine. Omandi vaba valdamine, kasutamine ja käsutamine riivab samal ajal teiste omanike ja mitteomanike õigusi, vabadusi ja huve ning avalikkuse huve tervikuna, seepärast on PS § 32 lõikes 2 sätestatud, et omandit ei tohi kasutada üldiste huvide vastaselt.¹⁹² Kuigi PS § 31 ning § 32 alusel saab argumenteerida osaühingu põhikirja kujundamise vajaduse poolest lähtuvalt privaatautonomiast, tuleb sellisel juhul alati meeles pidada, et põhiõigused ei ole absoluutsed ning et tuleb alati läbida proportsionaalsuse test veendumaks, et teiste isikute põhiõigusi ei ole rikutud sellisel määral, et need kaaluksid esimese isiku

¹⁸⁸ E.-J. Truuväli, jt (toim). U. Lõhmus PõhiSK § 31/5.

¹⁸⁹ RKPJKo 3-4-1-1-02 (Tallinna Ringkonnakohtu taotlus tunnistada Käibemaksuseaduse § 18 lg 8 teine lause kehtetuks), p 12.

¹⁹⁰ M. Merimaa. op.cit., lk. 13.

¹⁹¹ RKÜKo 3-2-1-143-03 (AS Laverna kassatsioonkaebus Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 26.08.2003 otsusele Eesti Haigekassa hagi AS Laverna vastu 46 051.70 krooni saamiseks), p 18.

¹⁹² RKPJKo 3-4-1-3-04 (Tallinna Ringkonnakohtu taotlus kontrollida Asjaõigusseaduse rakendamise seaduse § 15-2 lg 1 ja § 15-4 lg 2 vastavaust Põhiseadusele), p 24.

põhiõiguste kaitse vajaduse üle.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et peamine seadusest tulenev alus, mis lubab osaühingu põhikirjas sätestada selliseid tingimusi, mida ei ole otse sätestatud seaduses, sisaldub ÄS § 139 lõikes 2, see säte võimaldab ka dispositiivsuse põhimõtte kohaldamise osaühingu põhikirja sätteid reguleerivatele õigusnormidele, kuigi dispositiivsus ei ole äriõiguses üldiselt automaatselt kohaldatav. Dispositiivsuse kohaldamise hindamisel tuleb võtta aluseks VÕS §-s 5 sätestatud tingimused: (i) seaduses ei ole otse sätestatud või sätte (millest tahetakse kõrvale kalduda) olemusest ei tulene, et kõrvalekaldumine ei ole lubatud; (ii) kõrvalekalle ei ole vastuolus avaliku korra või heade kommetega; (iii) kõrvalekalle ei riku isiku põhiõigusi, seega võimaldab seadus osaühingu põhikirjas sätestada kõike, mis ei ole vastuolus seaduse imperatiivsete sätetega. Seadusest tulenevaid keeldusid analüüsides tuleks kindlasti arvestada lisaks äriseadustiku sätetele ka TsÜS 2. peatükis sisalduvate seaduse sätetega, eelkõige TsÜS § 27 lõike 2 (juriidilise isiku asutamisotsuse või asutamislepingu kehtivus), § 31 lõike 3 teise lause (eraõigusliku juriidilise isiku organi pädevus), lõike 5 (juriidilise isiku organi tegevus) ning 6 (juriidilise isiku organi õiguste üleandmine), § 32 (hea usk ja lojaalsuskohustus), § 33 (hääle andmine) ning § 38 lõikega 1 (juriidilise isiku organi otsuse kehtetuks tunnistamine).

2.4. Osaühingu põhikirja teistsugused sätted

Käesolevas alapunktis analüüsib autor üksikuid osaühingu põhikirja sätteid detailsemalt lähenedes induktiivselt¹⁹³ privaatautonoomia põhimõtte kõige äärepoolsemate kohaldamispiiride leidmisele osaühingu põhikirja sätete kohta. See tähendab, et käesoleva alapunkti analüüs püüab selgitada üksikute näidete alusel millised privaatautonoomia kohaldamisvõimalused tulenevad osaühingu põhikirja sätete kohta seaduses otse sätestamata viisil.

Osaühingu põhikirja eesmärgiks on muuhulgas luua osaühingu toimimise struktuur ning reguleerida osaühingu sisesuhteid. Seetõttu on osanike koosolekuga seotud põhikirja sätetel äärmiselt oluline tähtsus osaühingu toimimisel ning osanike

¹⁹³ Üksikult üldisele.

privaatautonomia kohaldamisvõimaluste kindlaks tegemisel. Seda eelkõige seetõttu, et osaühingu kõrgeimaks juhtimisorganiks on osanike koosolek¹⁹⁴ ÄS § 168 lõike 1 kohaselt ning osaühingut juhitakse osanike häälteenamuse kaudu. Osaühingu toimimise osalt omab olulist tähtsust lisaks osanike koosolekule ka juhatus, kuna ÄS § 180 lõike 1 kohaselt tegemist on juhtorganiga, mis esindab ja juhib osaühingut.

Saksamaa õiguspraktikas on levinud seaduses sätestatud osaühingu põhikirja tingimustele teistsugused osaühingu põhikirja sätted osanike kvalifitseeritud häälteenamuste ning juhatuse liikmete õiguste ja kohustuste kohta.¹⁹⁵ Sarnaselt Saksamaa praktikale on taoliste õiguste ja kohustuste kujundamine osaühingu põhikirja erisätete abil levinud ka Eestis, siiski tuleb osaühingu osanike õiguste kujundamisel võtta arvesse, et kuna osaühingu kontroll asub enamusosanikel, peab seaduse ja osaühingu põhikirja tasemel olema kaitstud ka vähemusosanike õigused.¹⁹⁶ Äriseadustiku alusel on osanikule kasutamiseks antud piiratud määral õiguskaitsevahendeid¹⁹⁷ enda kaitsmiseks enamusosaniku omavoli eest.¹⁹⁸ Taoline lähenemine põhineb arusaamale, et imperatiivsete õigusnormide sätestamine on osanike huvide kaitseks vajalik.¹⁹⁹ Samas vähemusosanike kaitset võidakse parandada lisaks seaduses sätestatud imperatiivsetele sätetele, mis reguleerivad osaühingu põhikirja sisu, ka dispositiivsete seaduse sätete alusel, mis lubavad seaduses sätestatust teistsuguseid osaühingu põhikirja sätteid. Autor tugineb siin Saksa õiguse tõlgendustele, mille kohaselt osaühingu põhikirjas²⁰⁰ võidakse sätestada seaduses sätestatust erinevaid viise vähemusosanike kaitsmiseks.²⁰¹

Igal juhul selleks, et vähemusosanik saaks enda huvisid osaühingus kaitsta, on kõige olulisema tähtsusega tagada vähemusosanike võimalus osaleda osanike koosolekul. Et

¹⁹⁴ K. J. Müller. op. cit., lk. 39.

¹⁹⁵ P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. op. cit., lk. 23-21.

¹⁹⁶ P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. op. cit., lk. 23-128.

¹⁹⁷ Õigus teabele osaühingu tegevuse ja dokumentide kohta (ÄS § 166 lõige 1), õigus nõuda osaühingule tekitatud kahju hüvitamist (ÄS § 167¹ lõige 1), õigus osaleda osanike üldkoosolekul (ÄS § 170 lõige 3), õigus nõuda koosoleku kokkukutsumist (ÄS § 171 lõige 2 p 3), õigus nõuda huvipakkuvate küsimuste arutamist (ÄS § 171¹ lõige 2), õigus takistada põhikirja muutmine (ÄS § 175 lõige), õigus vaidlustada üldkoosolekul vastu võetud otsus (ÄS § 178 lõige 1), õigus nõuda juhatuse liikme tagasikutsumist kohtu poolt (ÄS § 184 lõige 5), õigus nõuda erikontrolli läbiviimist (ÄS § 191 lõige 1) ning õigus takistada osakapitali suurendamine või vähendamine (ÄS § 192 lõige 1 ja ÄS § 197 lõige 1).

¹⁹⁸ M. Moor, U. Volens. op. cit., lk. 752.

¹⁹⁹ J. R. Macey. op. cit., lk. 186.

²⁰⁰ *Gesellschaftsvertag*“ või „*Satzung*“. Vt. P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. op. cit., lk. 23-20.

²⁰¹ M. Schulz, O. Wasmeier. op. cit., lk. 109.

see võimalus oleks tagatud, peab osanik saama koosoleku toimumise kohta piisavalt detailse teate enne osanike koosoleku toimumist. Taolise teate alusel võib osanik otsustada kas ta osaleb osanike koosolekul ning seega kasutab oma ÄS §-st 148 lõikest 5 tulenevat hääleõigust.

Seadusest tulenevalt peab osaühingu juhatus osanike koosoleku kokkukutsumiseks ÄS § 172 lõike 1 järgi saatma koosoleku toimumise teate kõigile osanikele, üldjuhul osanike nimekirja kantud aadressil. Teade peab olema saadetud selliselt, et see jõuaks tavalise edastamise korral adressaadini vähemalt üks nädal enne koosoleku toimumist, lisaks teates tuleb ÄS § 172 lõike 2 kohaselt näidata osanike koosoleku läbiviimise aeg, koht ja päevakord, samuti muud koosolekuga seondult tähtsust omavad asjaolud. Riigikohus on jõudnud seisukohale, et nimetatud sätted näevad ette minimaalsed nõuded osanike kaitseks, millest võib osaühingu põhikirjas ÄS § 139 lõike 2 järgi ette näha ka rangemaid nõudeid.²⁰² Saksa õiguspraktika kohaselt on levinud, et näiteks osanike üldkoosoleku kokkukutsumise teate saatmise tähtaega on pikendatud osaühingu põhikirja sätetega osanike parema kaitse tagamiseks.²⁰³ Eelpool nimetatust tuleneb, et vähemusosanike kaitseks seaduses sätestatud tingimustest osanike koosoleku toimumise teate saatmise ja sisu kohta saab küll osaühingu põhikirjas kõrvale kalduda, kuid ainult sätestades rangemad nõuded võrreldes seaduses sätestatuga.

Üks osa vähemusosanike kaitsest on osanike koosoleku kokkukutsumise teate õigeaegsus, kuid selliseks kaitsvaks seaduse sätteks on lisaks koosoleku otsuste eelnõu avalikustamise kohustus. ÄS § 171² sätestab osanike koosoleku otsuste eelnõu kohta käivad tingimused, kuid siinkohal on tegemist osaliselt dispositiivse paragrahviga, kuna seadusandja on ise selgitanud 21.10.2009.a. vastu võetud äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde kuuluvas seletuskirjas, et ÄS § 171² lõikes 1 on sätestatud: „[...] üldpõhimõtte, mille kohaselt peab koosoleku kokku kutsuja koostama otsuste eelnõud, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti (st põhikirjaga võib olla ette nähtud, et koosoleku kokkukutsuja ei pea

²⁰² RKTko 3-2-1-65-08 (Raivo Mereranna hagi OÜ REHVIEXPRESS vastu osanike koosoleku otsuste tühistuse tuvastamiseks või kehtetuks tunnistamiseks ja juhatuse liikme ametiaja pikenemise tuvastamiseks ning OÜ REHVIEXPRESS vastuhagi Raivo Mereranna vastu esindusõiguse puudumise tuvastamiseks), p 20.

²⁰³ K. J. Müller. op. cit., lk. 42.

otsuste eelnõusid esitama).²⁰⁴ Seaduse eelnõu juurde kuuluvast seletuskirjast tulenevalt on selgelt näha, kuidas seadusandja on tahtnud konkreetsel juhul anda võimalused dispositiivsuse rakendamiseks põhikirja koostamisel suurendades selle kaudu privaatautonomia kohaldamisvõimalusi. Siinkohal on seaduses sätestatust kõrvalekaldumise lubamine isegi pigem enamusosaniku huvides ning see näitab, et dispositiivsust võib rakendada ka sellistel juhtudel, kus see võib halvendada vähemusosanike õigusi, samas ei tohiks sellise osaühingu põhikirja sätte vastuvõtmisel kindlasti rikkuda hea usu põhimõtteid tulenevat osanike vahelist lojaalsuskohustust.

Kui osanikud on saanud korrektses vormis ja ajal osanike koosoleku kutsed ja on otsustanud kas nad tahavad koosolekul osaleda, on järgmiseks oluliseks sammuks osaühingu juhtimisel osanike otsuste vastuvõtmine ja selleks vajalik häälte enamus. ÄS § 174 lõiked 1 ning 2 sätestavad, et osanike otsuse vastu võtmiseks võib osaühingu põhikirjas sätestada tavaliste osanike otsuste vastuvõtmisel ning osanike otsuste vastuvõtmisel osanike koosolekut kokku kutsumata seaduses sätestatust suurema häälteenamuse nõude²⁰⁵. Riigikohtu tsiviilkolleegium on seoses eelnimetatud äriseadustiku sätetega kohtulahendis 3-2-1-130-06²⁰⁶ ning 3-2-1-97-11²⁰⁷ märkinud, et osanike otsuse (k.a isiku valimise) häälteenamuse nõue ei ole imperatiivne ning põhikirjas võib sätestada suurema häälteenamuse nõude, siinkohal rõhutab autor, et taoline kõrvalekalle on lubatud ainult suurema häälteenamuse osas, kuna seaduses on tahetud kaitsta väikeosanikke nende õiguste kuritarvitamise eest.²⁰⁸

Kuigi juhatus ei ole osaühingu kõrgeim juhtorgan, on selle igapäevane mõju osaühingu tegevusele osanikest suurem ja seega on privaatautonomia kohaldamisel osaühingu põhikirja kujundamisel oluline see, et juhatuse tegevust ja vastutust saaks kujundada vastavaks osanike soovile. Kohtulahendis 3-2-1-33-10 Riigikohtu

²⁰⁴ 21.10.2009.a. vastu võetud Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/041369ed-82db-4840-cb2a-28eb744989d2/%C3%84riseadustiku-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus/> (03.05.2015.a.)

²⁰⁵ Osaühingu standardpõhikirja valiksätetega vormis, mida kasutatakse osaühingu kiirmenetluse korras, on näha punktis 3.3. ÄS § 174 lõigetes 1 ning 2 sätestatud kõrvalekalde tegemise võimalus osaühingu põhikirja sätete sisustamisel, kuid ainult juhul kui häälteenamuse nõuet suurendatakse, vt. täpsemalt Lisa 1.

²⁰⁶ RKTko 3-2-1-130-06 (OÜ A määruskaebus Viru Ringkonnakohtu 30.08.2006.a määrusele OÜ A määruskaebuses Viru Maakohtu 25.aprilli 2006. a tehtud kandemäärusele), p 14.

²⁰⁷ RKTko 3-2-1-97-11 (OÜ REHVIEXPRESS kandeavaldus), p 26.

²⁰⁸ P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. op. cit, lk. 23-128.

tsiviilkolleegium on märkinud, et põhikirjas võib juhatuse liikme vastutust osaühingu ees modifitseerida, mh. näha ette vastutuse üksnes süüliste või raskelt hooletute tegude eest.²⁰⁹ Seega on Riigikohus lubanud VÕS § 106 lõikes 1 sätestatud võimalustele kohaldatava vastutusest vabastamise või vastutuse piiramise kokkuleppe sõlmimise ka osaühingu põhikirja sätete kaudu. Täpsemalt on Riigikohus selles otsuses lubanud kalduda kõrvale ÄS § 187 lõikes 2²¹⁰ sätestatud osaühingu juhatuse liikme vastutuse regulatsioonist. Eelnimetatud Riigikohtulahend kinnitab ühtlasi seisukohta, et dispositiivsuse põhimõtte kohaldamiseks osaühingu põhikirja sätteid reguleerivatele seaduse sätetele ei ole vältimata vaja seaduse sättest endast tulenevat sõnaselget volitust kõrvalekaldumiseks, vaid piisab sellest, kui seaduse sätte olemusest tuleneb, et vastav säte on dispositiivse iseloomuga.

Varasemalt käesolevas töös on mainitud, et äriühinguõiguse üldine eesmärk on sotsiaalse tõhususe edendamine.²¹¹ Osaühing on seevastu äritegevusele suunatud varadele baseeruv õigussubjekt²¹², seega väidab autor, et osaühing on isik, mille eesmärgiks on kapitali kaasates kasumi tootmine. Tulenevalt sellisest osaühingu eesmärgi püstitusest muutub dividendi ehk osanikule makstava kasumi roll osaühingu toimimisel primaarseks, seetõttu on ka seadusandja võimaldanud põhikirja sätetega ette näha teistsuguseid kasumi jaotamise põhimõtteid, kui mida seaduses on sätestatud. ÄS § 157 lõige 2 on oma iseloomult dispositiivne ning võimaldab eelnimetatud kõrvalekaldeid selles sisalduvast kasumi jaotamise üldpõhimõttest²¹³. Osaühingu põhikirjas võib näiteks ette näha, et osanikule makstakse dividend proportsionaalselt tema osalusele osaühingu tegevuses.²¹⁴

Kuna osaühingu puhul on tegemist kapitaliühinguga, millel on omakapital, siis lisaks osaühingust tehtavatele väljamaksetele on osanike võimalused kujundada omakapitali vastavalt oma soovidele ka oluline osa privaatautonomia kohaldamisest osaühingu puhul. Heaks näiteks taolisest privaatautonomia kohaldamisest osaühingu põhikirja

²⁰⁹ RKTko 3-2-1-33-10 (Osaühing RAHEST kassatsioonkaebus Tallinna Ringkonnakohtu 22.12.2009. a otsusele Osaühing RAHEST hagi Toomas Pärna (Pärn) ja Margus Ehrenpreisi vastu kahju 3 130 000 krooni hüvitamiseks), p 10.

²¹⁰ Juhatuse liikmed, kes on oma kohustuste rikkumisega tekitanud kahju osaühingule, vastutavad tekitatud kahju hüvitamise eest.

²¹¹ R. Kraakman, P. Davies, H. Hansmann, G. Hertig, K. Hopt, H. Kanda, E. Rock. op. cit., lk. 18.

²¹² M. Merimaa. op. cit., lk. 13.

²¹³ Osanikule makstakse osa kasumist (dividend) võrdeliselt tema osa nimiväärtusega.

²¹⁴ K. Jõks, K. Liibert, M. Ots, V. Peep, M. Tropp, J. Valter, A. Vutt, M. Vutt. op. cit., lk. 3.

sätete kaudu on osaühingu täiendava reservi loomise võimalus põhikirja sätete kaudu. ÄS §-s 160 on reguleeritud seaduses sätestatud reservkapitali tingimused²¹⁵, mis on alates 1. jaanuarist 2011.a.²¹⁶ muutunud osaühingutele vabatahtlikuks²¹⁷, seega on tänapäeval osaühingu osanikel võimalus põhikirja kujundamise kaudu valida kas nad tahavad luua osaühingu vabatahtliku reservkapitali ÄS § 160 kohaselt. Lisaks seaduses sätestatud vabatahtliku reservkapitali loomise võimalusele on äriseadustikus veel mitmes kohas viidatud teisele täiendavale reservile, kuigi seda ei ole üheski seaduse sättes otseselt reguleeritud või defineeritud. ÄS § 155 lõige 2 punkt 1 teeb viite „muude põhikirjas ettenähtud reservide“ olemasolule, ÄS § 157 lõige 3 ning ÄS § 162 lõike 2 punkt 2 reservidele mitmuses (seaduses sätestatud vabatahtlik reservkapital on üks reservi liik ja ainult sellele viidates tuleks rääkida reservkapitalist ainsusest) viidates lisaks täiendava põhikirja regulatsiooni olemasolule, ehk „reservide kogusumma, mille väljamaksmine osanikele ei ole lubatud [...] põhikirjast tulenevalt“ ning ÄS § 199² lõige 2 täiendavatele reservidele peale kasumi ja reservkapitali „[...] osaühingu kasumist ega reservkapitalist ja kui osaühingul ei ole ka muid reserve“.²¹⁸

Saksa õigus tunnustatud samuti võimalust luua osaühingu põhikirja sätetega erinevaid kapitalireserve.²¹⁹ Eelnimetatu põhjal jõuab autor järeldusele, et osaühingu põhikirjas on võimalik sätestada täiendava reservi loomise tingimused võttes arvesse varasemalt käsitletud üldiseid reegleid mis piiravad privaatautonomia kohaldamist osaühingu põhikirja sätetele. Täiendava reservi loomine osaühingu põhikirjas võiks toimuda nt. järgmise sätte alusel: „Osaühing võib moodustada täiendava reservi osakapitali sissemaksete arvelt, mis ületab osade nimiväärtust (ülekurss).“ Igal juhul tuleks võtta arvesse, et reservi olemuse kohaselt on selle tekkimise eelduseks väljamaksete tegemise piiramine, kui taolisi piiranguid ei sätestata, tuleks lugeda, et vahendid kuuluvad omakapitali alla ning kujutavad ette osaühingu kasumit²²⁰.

²¹⁵ Osaühingu standardpõhikirjade vormides seaduses sätestatud reservkapitali reguleerivad sätted on võimalik leida punktist 2.5 lisas 1 ning punktist 2.4 lisas 2

²¹⁶ Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2010, 77, 589.

²¹⁷ RKTko 3-2-1-165-11 (Genira Group Holdings OÜ kandeavaldus), p 7.

²¹⁸ A. Vutt. (viide 139).

²¹⁹ G. Wirth, M. Arnold, M. Greene. German Law Accessible. Corporate Law in Germany. München: Verlag C.H. Beck München 2004, lk. 49.

²²⁰ A. Vutt. (viide 139).

Privaatautonomia kohaldamisel on äärmiselt oluline mitte ainult see, kuidas osaühing asutatakse ning tegutseb, vaid ka kuidas toimub osaühingu lõpetamine. Saksamaa praktikas on tavaline, et osaühingu põhikirjas on sätestatud erinevusi seaduses sätestatud osaühingu põhikirja kohustuslike tingimustega osaühingu lõpetamiseprotsesside kohta käivates osaühingu põhikirja sätetes.²²¹ Eestis kõige levinumaks selliseks osaühingu põhikirja sätteks võiks autori arvates pidada osaühingu likvideerijate määramist seaduses sätestatust teistsuguselt²²². Osaühingu likvideerija on isik, kes viib läbi osaühingu likvideerimise ehk menetluse pärast osaühingu lõpetamise aluse jõustumist. Likvideerimismenetluse praktiline külg hõlmab muuhulgas osaühingu vara müüki ning järelejääva vara jaotamist õigustatud isikute vahel pärast osaühingu võlausaldajate nõuete rahuldamist.²²³ See tähendab, et osanike huvi likvideerija isiku määramise suhtes on reeglina kõrge ning likvideerija isiku piiramine oleks samas oluline privaatautonomia piirang, seetõttu ÄS § 206 lõike 1 alusel on osaühingu põhikirjaga võimalik määrata likvideerijaks muu isik, kui osaühingu juhatuse liige, võttes arvesse, et taolisel viisil osaühingu likvideerijaks määratav isik peab vastama juhatuse liikmele esitatavatele nõuetele (ÄS § 180 lõige 3¹) ning et eelviidatud paragrahvi lõike 2 alusel sätestatud imperatiivsest piirangust tulenevalt vähemalt üks likvideerijatest peab olema selline isik, kelle elukoht on Eestis²²⁴. Seega osaühingu põhikirjas võib näiteks sätestada, et osanikud määravad likvideerijad osaühingu lõpetamisotsusega.²²⁵ Äriseadustiku kommentaarides on nimetatud eelnimetatud äriseadustiku sätet „pooldispositiivseks“ tulenevalt normis sisalduvast eeldusest, et likvideerijaks on osaühingu juhatuse liige, kui osanikud ei ole otsustanud teisiti.²²⁶

Likvideerija(te) määramine ei ole ainuke lõpetamisprotsessiga seotud õigus mis on antud osanikele põhikirja sätete alusel iseseisvalt kujundamiseks. Osaühingu põhikirjas võib tulenevalt ÄS § 216 lõigetest 1 ja 4 sätestada kuidas ja kelle vahel osaühingusse allesjäänud vara jaotatakse pärast seda, kui lõpetatava osaühingu

²²¹ P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. op. cit., lk. 23-21.

²²² Saksa õiguskord lubab samuti teha kõrvalekaldeid likvideerijateks seaduse alusel olevatest isikutest osaühingu põhikirja sätetega. Vt. G. Wirth, M. Arnold, M. Greene. op. cit., lk. 60.

²²³ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Kärdi, K. Saare. op. cit., lk. 297-298.

²²⁴ Vt. lisa 1 punkt 3.7 tüüptingimus likvideerija määramise kohta ning lisa 2 VI osa likvideerijate määramise protsess.

²²⁵ K. Jõks, K. Liibert, M. Ots, V. Peep, M. Tropp, J. Valter, A. Vutt, M. Vutt. op. cit., lk. 3.

²²⁶ M. Merimaa. op. cit., lk. 152.

võlausaldajate nõuded on rahuldatud või hoiustatud²²⁷. Eesti praktika kohaselt nähakse eriregulatsioon väljamaksete mitterahalise tasumise kohta osaühingu põhikirjas ette tavaliselt siis, kui osaühingu osakapitali sissemaksed on tasutud ka esemeliste (mitterahaliste) sissemaksete kaudu.²²⁸ Osaühingu põhikirja erisätete kaalumisel osaühingusse allesjäänud vara jaotamise kohta tuleks kindlasti arvesse võtta, et põhikirja kavandatud sätted ei satuks vastuollu hea usu põhimõttega või lojaalsuskohustusega, kuna osaühingu põhikirja sätetega võib tekkida olukord kus osanikke ei käsitleta võrdselt ning sellisel juhul põhikirja säte ei oleks kehtiv.

Äriseadustikus sisalduvate seaduse sätetega võrreldes täiendavate osaühingu põhikirja sätete osas on huvitavaks privaatautonomia kohaldamise võimaluseks osaühingu põhikirjades sätestatavad arbitraažiklauslid. Vahekohtu kokkuleppeid käsitlevas artiklis on väidetud, et põhikirja sätted võivad sisaldada vahekohtuklausleid. Siinkohal on tuginetud Saksa kohtupraktikale, mille järgi on põhikirjas võimalik sätestada vahekohtuklausel põhikirjast tulenevate vaidluste lahendamiseks.²²⁹ Samale tulemusele on jõudnud ka Wendy Kennett, analüüsides artiklis viidatud Saksamaa Ülemkohtu kohtuotsust²³⁰. Kennett on täiendavalt märkinud, et lisaks Saksamaale on mõnel Ameerika Ühendriikides börsil noteeritud äriühingul põhikirjas sätestatud arbitraažiklausleid.²³¹ Samuti on Soome arbitraažimenetluste kohta sätestatud seaduses kirjas²³², et põhikirjas sätestatud arbitraažiklausel on oma mõju poolest võrdne lepingulise arbitraažikokkuleppega. Saksamaa ei ole niisiis ainuke koht, kus vastav praktika oleks aktsepteeritud. Autor ei ole ise näinud ühtegi Eesti osaühingu põhikirja kus oleks olnud sätestatud arbitraažiklausel, kuid samas tuleks autori arvates nentida sellise sätte lubatavust osaühingu põhikirjas juhul, kui see läbib

²²⁷ Sellise osanikele antava privaatautonomial põhineva võimaluse olemasolu on ka Saksa õiguse järgi ettenähtud osaühingu likvideerimisprotsessiga seoses. Vt. P. Campbell, C. Campbell, B. Rüster. op. cit., lk. 23-159.

²²⁸ M. Merimaa. op. cit., lk. 157-158.

²²⁹ A. Pohla. Vahekohtu kokkuleppe tähtsus vahekohtumenetluses. Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu ja välisriikide vahekohtute praktika. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2014, lk. 42.

²³⁰ BGH Lennarz, 06.04.2009 lahend nr II ZR 255/08. – Arvutivõrgus: <http://openjur.de/u/73237.html> (03.05.2015.a.).

²³¹ W. Kennett. Arbitration of intra-corporate disputes. International Journal of Law & Management 2013. – Arvutivõrgus: <http://login.westlaw.co.uk.ezproxy.utlib.ee/maf/wluk/app/document?&srguid=ia744c09a00000145b87ca5eea63058fc&docguid=I695107202FB911E393BB8B9A025EB6B1&hitguid=I695107202FB911E393BB8B9A025EB6B1&rank=4&spos=4&epos=4&td=4&crumb-action=append&context=5&resolvein=true> (01.05.2014.a.).

²³² Vt. Laki välimiesmenettelystä 23.10.1992/967 § 4 – Arvutivõrgus: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920967> (29.04.2015).

dispositiivsuse tingimuste kontrolli ja kui see on suunatud osaühingu põhikirja võlaõiguslikest sätetest²³³ tulenevate vaidluste lahendamiseks.

Privaatautonomia kohaldamine osaühingu põhikirja kujundamisel võib aidata mõnel juhul ka seaduses sisalduva lünga ületamisel, nimelt ei ole äriseadustikus sätestatud regulatsiooni mis puudutaks olukorda, kus osaühingu osakapitali suurendamise otsuses ettenähtud ajaks jäävad mõned osad märkimata. Samas on selline olukord reguleeritud aktsiaseltsi puhul ÄS §-ga 347. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi hinnangul ei ole mõistlikku põhjust, miks peaks olema aktsiaseltsi aktsiate märkijatele tagatud märkimise ebaõnnestumise korral tasuta viivitamatu tagastamine ÄS § 347 lõike 2 kohaselt, kuid osaühingu osade märkijatele mitte. Seetõttu on kohus jõudnud järeldusele, et osaühingu regulatsioonis on lünk, mida on teistsuguse regulatsiooni puudumisel muuhulgas osaühingu põhikirja sätetega võimalik täita, kohaldades analoogia²³⁴ alusel ÄS §-i 347.²³⁵

Kokkuvõttes on Eestis levinud seaduses sätestatud osaühingu põhikirja tingimustele teistsugused osaühingu põhikirja sätted osanike kvalifitseeritud hääleteenamuste ning juhatuse liikmete õiguste ja kohustuste kohta, siiski tuleb taoliste õiguste kujundamisel võtta arvesse, et kuna osaühingu kontroll asub enamusosanikel, peab seaduse ja osaühingu põhikirja tasemel olema kaitstud ka vähemusosanike õigused, mida võidakse parandada osaühingu põhikirjas seaduses sätestatust erineval viisil. Osaühing on oma olemuselt isik, mille eesmärgiks on kapitali kaasates kasumi tootmine. Tulenevalt sellisest osaühingu eesmärgi püstitusest muutub osanikule makstava kasumi roll osaühingu toimimisel primaarseks, seetõttu on ka seadusandja võimaldanud põhikirja sätetega ette näha teistsuguseid kasumi jaotamise põhimõtteid, kui mida seaduses on sätestatud. Seadus võimaldab ka näiteks täiendava reservi loomist osaühingu põhikirja sätete abil.

²³³ Vt. täpsemalt alapunkt 3.1 „Osaühingu põhikirja sätete alusel tekkivad õigussuhted“.

²³⁴ Analoogia kohaldamisel tuleks autori arvates peatuda Jacques Derrida teoorial, mille kohaselt kohtu tegevus analoogia võtete kasutamisel on seaduse uuesti tõlgendamine ning konkreetse olukorra lahendamine. Sellest tulenevalt on analoogia võtete alusel antud kohtulahend mõeldud üksiku olukorra lahendamiseks ilma et see oleks tagatud objektiivse õiguse alusel. Vt. A. Hirvonen. Oikeuden ja lainkäytön teoria. Helsinki: Forum Iouris 2012, lk. 124.

²³⁵ RKTKo 3-2-1-142-12 (Ivar Asi, Vello Loidi, Aivar Reiljani, Janar Reiljani, Meelis Sprenki, Peep Kikkase, Madis Laane, Elmine Sermati ja Eevi Venski hagit OÜ KETAL VÕRU vastu aktsiate väljamõistmiseks ja Eesti väärtpaberite keskreistri kande muutmiseks vajaliku nõusoleku andmiseks), p 23.

Samuti tuleks arvesse võtta, et privaatautonomia kohaldamisel on äärmiselt oluline mitte ainult see, kuidas osaühing asutatakse ning tegutseb, vaid ka kuidas toimub osaühingu lõpetamine. Eestis kõige levinumaks osaühingu lõpetamisega seotud osaühingu põhikirja sätteks võiks autori arvates pidada osaühingu likvideerijate määramist seaduses sätestatust teistsuguselt. Vähemlevinud võimalusena tuleks autori arvates osaühingu põhikirjas olla lubatud ka sätestada arbitraažiklausleid juhul, kui need läbivad dispositiivsuse tingimuste kontrolli ja kui need on suunatud osaühingu põhikirja võlaõiguslikest sätetest tulenevate vaidluste lahendamiseks. Lõpuks võib Privaatautonomia kohaldamine osaühingu põhikirja kujundamisel aidata mõnel juhul ka seaduses sisalduva lünga ületamisel, nimelt ei ole äriseadustikus sätestatud regulatsiooni mis puudutaks nt. olukorda, kus osaühingu osakapitali suurendamise otsuses ettenähtud ajaks jäävad mõned osad märkimata ning taolist lünka on muuhulgas osaühingu põhikirja sätetega võimalik täita.

3. Osaühingu põhikirja sätete õiguslik mõju ning selle puudumine

3.1. Osaühingu põhikirja sätete alusel tekkivad õigussuhted

Kuna käesolev magistritöö keskendub privaatautonomia põhimõttele, ehk isiku õigusele õiguslike suhete kujundamiseks oma tahtmise kohaselt, on isiku poolt loodavate õigussuhete piiritlemine tähtis osa põhilisele uurimisküsimusele vastuse leidmisel. Sellega seoses on käesolevas alapunktis analüüsitud milliseid õigussuhteid on osaühingu põhikirja sätete alusel võimalik tekitada ning kelle vahel sellised õigussuhted tekkivad.

Modifitseeritud normiteooria kujundatud lähenemisviisi kohaselt on osaühingu põhikiri üks tehingu osa ning põhikirja koostamise tulemusena loodud osaühingu õiguslikku alust käsitletakse kui objektiivset õigust. Sellise vaatenurga alt jagunevad osaühingu põhikirja sätted laias laastus kaheks erinevaks põhikirja sätete tüübiks: osaühingu põhikirja sätete esimene tüüp on suunatud osaühingu üldandmete sätestamisele ja struktuuri loomisele ning see sarnaneb oma mõju ja sisu poolest seaduse sätetega²³⁶ kuna koosmõjus seadustega annavad sellised sätted osaühingule selle õigusliku subjektsuse ning eelkõige õigusvõime²³⁷. Samas ei ole eelnimetatud osaühingu põhikirja sätted suunatud õiguste või kohustuste loomiseks osaühingu sisesuhetes.

Teine osaühingu põhikirja sätete tüüp sarnaneb lepinguliste kokkulepetega ning sellistest osaühingu põhikirja sätetest tulenevaid nõudeid saab pidada tehingulisteks nõueteks²³⁸, kuna osaühing on TsÜS § 25 lõike 1 kohaselt²³⁹ eraõiguslik juriidiline isik, on osaühingu põhikiri seotud eraõiguse valdkonnaga ning sellega ei luua avalik-õiguslikke kohustusi ehk kohustusi, mis kõige üldisema määratluse järgi oleksid

²³⁶ P. Varul (koost). TsÜSK § 28/3.1.

²³⁷ Õigusvõime on võime omada tsiviilõigusi ja –kohustusi, s.o võime olla tsiviilõiguse subjektiks. Vt. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 217.

²³⁸ P. Varul (koost). TsÜSK § 146/3.1.

²³⁹ R. Tiivel. op. cit., lk. 49.

seotud suhetega riigi ja kodaniku vahel²⁴⁰, seega kuuluvad kõik osaühingu põhikirja sätete alusel loodavad õigussuhted eraõiguslike õigussuhete alla.

Osaühingu põhikirja sätetega ei ole samuti võimalik kujundada asjaõiguslikke õigussuhteid, kuna osaühingu põhikirja eesmärgiks on luua relatiivseid õigussuhteid (võlaõiguslikud õigussuhted) osanike ja osaühingu (juhtorganite) vahel. Asjaõigused on oma olemuselt absoluutsed õigused, mis kehtivad kõikide isikute suhtes ja neid peavad kõik isikud järgima²⁴¹. Seega ei saa osaühingu põhikirjaga sätestada taolisi õigusi, kuna tegemist on õigustega, millega on tagatud nõudeõigus igaühe vastu²⁴² ning mis seetõttu ei ole piiratud kitsamale subjektide ringile (osanikud, osaühing ja juhtorganid), see aga ei tähenda, et osaühingu põhikirjas ei saaks sätestada selliseid tingimusi, mis loovad võlaõigusliku kohustuse asjaõigusliku õigussuhte loomiseks (nt. osa võõrandamisega seotud õigused ja kohustused).

Seega saab osaühingu põhikirjas sätestada ainult selliseid eraõiguslikke ning relatiivseid õigussuhteid loovaid sätteid, mis loovad lahutamispõhimõtte kohaselt kohustustehingutega sarnaseid õigussuhteid ehk võlasuhteid²⁴³, lisaks ei ole osaühingu põhikirja sätete alusel loodud võlasuhted lepingulised suhted ja seega ei ole need seotud ainult otseste tehingupooltega (*inter partes*²⁴⁴) ehk põhikirja kinnitajatega. Siinkohal erinebki osaühingu põhikiri traditsioonilisest lepingust selle poolest, et põhikirjas ei reguleerita ainult nõ „lepingupoolte“, vaid ka osanike ja ühingu vahelisi suhteid, lisaks ei reguleerita osaühingu põhikirjaga ainult olemasolevate osanike ja ühingu juhtorganite liikmete vahelisi suhteid, vaid selle reguleerimisala ulatub ka tulevikus osaühingu osanikeks ning juhtorganite liikmeteks saavatele isikutele.²⁴⁵ Seega loovad eelnimetatud tehingusarnased osaühingu põhikirja sätted relatiivseid õigussuhteid osanike ja osaühingu (selle juhtorganite liikmete²⁴⁶) vahel. Sarnasele järeltulele on jõutud ka Rootsi õigussüsteemi käsitlevas kirjanduses,

²⁴⁰ K. Merusk, I. Koolmeister. Haldusõigus. Õpik. Tallinn: Juura 1995, lk. 26.

²⁴¹ AÕSK § 1/3.1.1. - P. Varul jt (koost). Asjaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2014.

²⁴² P. Varul jt (koost). VÕSK § 2/4.2.

²⁴³ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 100.

²⁴⁴ P. Varul jt (koost). VÕSK § 2/4.1.

²⁴⁵ J. Mähönen, S. Villa. (viide 46), lk. 165.

²⁴⁶ Juhtorganite liikmete all on siin mõeldud eelkõige juhataste ja nõukogu liikmeid, kuna osaühingu üldkoosolek on küll juhtorgan, kuid üksikud osanikud ei ole seaduse mõttes juhtorganite liikmed. Vt. P. Varul, A. Kaljurand, A. Mailend, H. Pikmets, L. Tolstov. Äriühingu juhtorganid. Äriühingu juhtorganite liikmete õigused, kohustused ja vastutus. Tallinn: Äripäeva Kirjastuse AS 2005, lk. 12.

kus põhikirja kohustatud subjektide ringiks on peetud ühingu organeid ning aktsionäre^{247, 248}.

Eelnimetatud relatiivne võlaõigussuhe, mida tavaliselt seostatakse lepingutega, luuakse osaühingu põhikirja sätte, kui spetsiifilist tüüpi tehingu osa alusel, sellisel juhul kohustatud isikud võivad, kuid ei pea vältimata olema nõustunud nendele osaühingu põhikirja sätete alusel loodavate kohustustega, sest osaühingu põhikirja muutmine toimub osanike kvalifitseeritud hääleenamusega^{249, 250}, kuigi muudatused kehtivad eelduslikult kõikide osanike kohta. Samas tuleb osaühingu põhikirja muutmisel arvestada vähemusosanikke kaitsvate põhimõtetega, täpsemalt on autor mõelnud siin TsÜS §-st 32 tulenevat osanikel lasuvat lojaalsuskohustust.

Eelnev analüüs põhineb puhtalt nõ. ehtsate osaühingu põhikirja sätetele. Kuigi suurem osa osaühingu põhikirjas sisalduvatest sätetest on oma olemuselt nõ. ehtsad, tuleb arvesse võtta, et Saksa õiguskirjandus eristab omavahel ehtsaid ja mitte-ehtsaid osaühingu põhikirja sätteid. Ehtsad osaühingu põhikirja sätted vastavad osaühingu põhikirja eesmärkidele ja reguleerivad osaühingu toimimist. Mitte-ehtsad osaühingu põhikirja sätted on seevastu osanike vahelisi suhteid reguleerivad kokkulepped mis alluvad suuremal määral võlaõigusseadusele (ehk on oma olemuselt osanike vaheliste lepingutega sarnaseid).²⁵¹ Selleks, et mõni osaühingu põhikirjas nimetatud õigus või kohustus oleks oma iseloomult mitte-ehtne, peaks see olema sätestatud osaühingu põhikirjas sellisel viisil, et oleks selgelt väljendatud tahe siduda õigus või kohustus teatud kindla isikuga ning välistada õiguse või kohustuse seotus isiku juhtorgani positsiooni või osaga, siiski tuleks ka mitte-ehtne säte olla reeglina loodud selleks, et reguleerida osanike ja osaühingu vahelisi suhteid, kuigi säte oleks suunatud konkreetse isiku kohta.²⁵² Samas on osanike tahtmise korral osaühingu põhikirjas võimalik luua õigusi ka kolmandatele isikutele (nt. tulevase osaniku kohta, kes ei ole veel saanud osaühingu osanikuks)²⁵³, kuid taolistel kolmandatel isikutel ei ole ise

²⁴⁷ Rootsi õigussüsteem ei tunne sarnaselt Soome õigussüsteemiga äriühingu liigina osaühingut.

²⁴⁸ P. Wahlgren (toim.). op. cit., lk. 203.

²⁴⁹ J. Mähönen, S. Villa. (viide 46), lk. 165.

²⁵⁰ Erandina toimub asutamisel osaühingu põhikirja kinnitamine kõikide põhikirja kinnitamiseks õigustatud isikute nõusolekul tulenevalt ÄS § 138 lõigetest 4 ning 5.

²⁵¹ G. Wirth, M. Arnold, M. Greene. op. cit., lk. 6.

²⁵² V. Joffe QC, D. Darke, G. Richardson, D. Lightman. *Minority Shareholders. Law, Practice and Procedure*. Third Edition. Oxford: Oxford University Press 2008, lk. 76.

²⁵³ Soome õigus võimaldab põhikirja sätteid, mis loovad õigusi kolmandatele isikutele ning autori

võimalik esitada nõudeid sellistest õigustest tulenevalt²⁵⁴.

Vahetegemine ehtsate ja mitte-ehsate sätete vahel on peamiselt seotud õiguste ja kohustuste tekkimisega tuletatud viisil, ehk õigusjärglusega²⁵⁵. Mitte-ehtsad osaühingu põhikirja sätted kehtivad ainult osaühingu põhikirja kinnitanud osanike vahel (subjektiivsete õiguste või kohustuste algsed omandajad) ja nendest tulenevad õigused, juhul kui neid tahetakse loovutada teistele isikutele, tuleks loovutada lepingulisel teel hiljem osaühinguga liituvatele osanikele²⁵⁶.

Eesti õiguskirjanduses ei ole täpsemalt analüüsitud osaühingu põhikirjast tulenevate mitte-ehsate õiguste²⁵⁷ või kohustuste üleandmist. Autori arvates tuleks siiski nõustuda Saksa õigusteadlaste seisukohaga, et osaühingu põhikirjas sätestatud õigus või kohustus, mis on seotud teatud kindlalt määratletud üksikisikuga, ei lähe automaatselt üle teisele isikule, nt. osanikule kes omandab eelnimetatud isiku osa või positsiooni osaühingu juhtorganis, ilma et see õigus või kohustus oleks eraldi uuele osanikule või juhtorgani liikmele loovutatud, samas oleks käesoleva magistritöö autori arvates küsitav loovutada selline õigus kolmandale isikule lepingu alusel, kuna tegemist on kujundusõigusega sarnase õigusega, mis üldjuhul ei ole loovutatavad²⁵⁸. Mitte-ehsne osaühingu põhikirja säte tuleks pigem muuta sellisel hetkel kui see ei teeni enam oma esialgset eesmärki (nt. osaniku vahetumise korral). Vastasel juhul peab võtma arvesse, et võib tekkida oht kus väljastpoolt osaühingu sisesuhteid kasutab isik oma mitte-ehsate õigust, mis ei olnud esialgselt mõeldud temale pärast osaühingust lahkumist (nt. isiklik õigus määrata juhtorganite liikmeid).

Kuigi mitte-ehtsad õigused ei lähe osa võõrandamisel automaatselt üle uuele osanikule, siis kõik ehtsad osaühingu põhikirjas nimetatud õigused lähevad uuele osanikule üle. Nimelt ÄS § 148 lõige 5 sätestab, et osa annab osanikule põhikirjas

arvates tuleks taoline lähenemine olla lubatud ka Eestis osaühingu põhikirja puhul. Vt. S. Helminen. op. cit., lk. 277.

²⁵⁴ Vt. täpsemalt osaühingu põhikirjast tulenevate nõudeõiguste kohta alapunkt 3.2 „Osaühingu põhikirja sätetest tulenevad õiguslikud tagajärjed“.

²⁵⁵ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. op. cit., lk. 55.

²⁵⁶ G. Wirth, M. Arnold, M. Greene. op. cit., lk. 6.

²⁵⁷ Mitte-ehsate osaühingu põhikirja sätte näitena, mis on ka Eesti osaühingute põhikirjade kujundamise tänapäevases praktikas küllaltki levinud, võib tuua konkreetse osaniku õigust nimetada ametisse ja kutsuda tagasi nõukogu liikmeid, olukorras kus ülejäänud nõukogu liikmed määratakse osanike otsusega.

²⁵⁸ P. Varul jt (koost). VÕSK § 164/4.2.1.

ettenähtud õigused. Lisaks ÄS § 150 lõikest 2 tuleneb, et osa omandaja suhtes kehtivad võõrandaja ja osaühingu vahelised osaniku ja osaühingu vahelist suhet puudutavad tehingud. Samuti on tsiviilseadustiku üldosa kommentaarides märgitud, et õigusjärgluseks tuleb pidada üksnes asjaomase (käesoleval juhul osaga seotud õigused ja kohustused) õigusliku positsiooni täiemahulist üleminekut²⁵⁹. Seega lähevad osa võõrandamisel üle kõik osaga seotud õigused, k.a osaühingu põhikirjas sätestatud ehtsad õigused.

Järelikult osaühingu põhikirjas sätestatakse osaühingu üldandmed ning osaühingu õigusliku ülesehituse loomiseks suunatud sätteid, mis koosmõjus seadustega annavad osaühingule selle õigusvõime. Lisaks eelnimetatud sätetele, osaühingu põhikirjas sätestatakse lepinguliste kokkulepetega sarnaseid sätteid, mis loovad võlasuhteid osanike ja osaühingu (ning selle juhtorganite liikmete) vahel, sellised sätted liigituvad ehtsateks ning mitte-ehtsateks osaühingu põhikirja säteteks tulenevalt sätte õigustatud ja kohustatud subjektidest. Ehtsad sätted lähevad automaatselt üle isikute õigusjärglastele, samas kui mitte-ehtsad sätted on seotud konkreetse isikuga ning nendest tulenevad õigused ei ole üldjuhul üle antavad (ning juhul kui üleminek on lubatud, tuleb taolised õigused eraldiseisvalt loovutada kolmandatele isikutele).

3.2. Osaühingu põhikirja sätetest tulenevad õiguslikud tagajärjed

Osaühingu põhikirja sätte puhul nagu õigusakti puhul on tähtis see, et lisaks kehtivusele selle regulatsioon ka toimiks ehk tooks kaasa tahetud õigusliku tagajärje, kuna sätte mis on vaid vormiliselt kehtiv on sisuliselt tühine ja kasutu.²⁶⁰ Seega privaatautonomia kohaldamisel osaühingu põhikirja sätete kujundamisel on oluline roll osaühingu põhikirja sätetest tulenevate õiguslike tagajärgedel ning seetõttu on käesolevas alapunktis analüüsitud neid õiguslikke tagajärgi mis tulenevad osaühingu põhikirja sätetest.

Tulenevalt modifitseeritud normiteooriast osaühingu põhikiri tehinguna jaguneb

²⁵⁹ P. Varul jt (koost). TsÜSK § 6/3.1.1.

²⁶⁰ K. Tamm. Riigikogu toimetised. Õigusloome normitehnika olemus, vajalikkus, probleemid. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11462> (14.04.2015.a.).

kinnitamistehinguks ning kinnitamistehingu osaks ehk osaühingu põhikirjaks²⁶¹ ning seega ei piisa üksiku osaühingu põhikirja sätte kohaldamisel üksinda sellest, et kinnitamistehing oleks kehtiv. Selleks et osaniku poolt teostatud privaatautonomia osaühingu põhikirja kujundamisel tooks kaasa tahetud õigusliku tagajärje, tuleb privaatautonomia teostamiseks suunatud osaühingu põhikirja sätte ise olla kohaldatav. Kui osaühingu põhikiri on registreeritud äriregistris ning seega jõustunud ning põhikirja sätte osutub vastuollu seaduses sätestatuga, siis kohaldatakse seaduses sätestatud ÄS § 139 lõike 2 kohaselt. See tähendab, et osaühingu põhikirja sätte, mis on seadusega vastuolus, ei ole võimeline täitma oma eesmärki ning ei võimalda osaniku privaatautonomia elluviimist.

Lisaks sellele, et osaühingu põhikirja sätte jäetakse kohaldamata, võidakse osaühingu suhtes rakendada ka ühingu sundlõpetamist. ÄS § 59 lõike 5²⁶² kohaselt võib selline tagajärg kaasneda osaühingule tulenevalt osaühingu põhikirja sätetest siis, kui osaühingu põhikiri ei sisalda seaduses nõutavaid sätteid või mõni põhikirja sätetest on vastuolus seadusega. TsÜS § 40 lõige 1 punkt 3²⁶³ on üldnorm, mida ÄS § 59 lõige 5 on täpsustanud seoses äriühingu põhikirjaga. Osaühing võidakse sundlõpetada muuhulgas ka siis, kui (i) selle eesmärk või tegevus on vastuolus seaduse, avaliku korra või heade kommetega; (ii) osaühingu asutamisel on oluliselt rikutud seadust või asutamislepingu sõlmimisel või asutamisoatsuse tegemisel esines asjaolu, mis toob kaasa lepingu või otsuse kehtetuse, ja rikkumist ei saa hiljem kõrvaldada; (iii) juriidilise isiku põhikiri on olulisel määral vastuolus seadusega; või (iv) juriidiline isik ei vasta muul viisil talle seadusega kehtestatud nõuetele.²⁶⁴ Seetõttu on privaatautonomia kohaldamise eesmärgi realiseerimine võimatu olukorras, kus osaühingu põhikirja sätte on seadusega vastuolus, kuna esiteks seda ei kohaldata ning kõige hullemal juhul võib see tuua kaasa osaühingu sundlõpetamise.

²⁶¹ Vt. täpsemalt osaühingu põhikirja olemusest alapunktist 1.2 „Osaühingu põhikirja olemus“.

²⁶² Kui äriregistrisse kantud äriühingu põhikiri ei sisalda seaduses nõutavaid sätteid või mõni põhikirja sätetest on vastuolus seadusega, määrab registripidaja äriühingule puuduste kõrvaldamiseks tähtaja, mis ei tohi olla lühem kui kuus kuud. Kui äriühing määratud tähtaja jooksul puudusi ei kõrvalda, võib registripidaja otsustada äriühingu sundlõpetamise.

²⁶³ Juriidiline isik lõpetatakse kohtumäärusega [...], kui juriidilise isiku põhikiri on olulisel määral vastuolus seadusega.

²⁶⁴ R. Tiivel. op. cit., lk. 62.

Juhul kui osaühingu põhikirja säte on seadusega kooskõlas, siis on privaatautonomia kohaldamise aspektist olulist veel, et õiguslikult oleks tahteavalduse kaudu tagatud soovitud tagajärje saabumine. Osaühingu põhikirja säte mille eesmärgiks on luua võlaõigussuhe, kuid mille alusel loodud kohustuse täitmist ei saa nõuda, ei ole võimeline täitma oma eesmärki ning seega ei võimalda privaatautonomia kohaldamist. Seetõttu on vajalik veel selgitada, kas osaühingu põhikirja sätete alusel loodud võlasuhetest tulenevate kohustuste täitmist on võimalik osaniku poolt nõuda.

Osaühingu põhikirja sätetes sisalduvate kohustuste täitmise nõudmisest rääkides tuleb eristada kahte aspekti – primaarsed täitmisnõuded ning sekundaarsed täitmisnõuded. Selleks, et tahteavalduse kaudu soovitud tagajärje saabumine oleks tagatud, peab isikul olema primaarne täitmisnõue tulenevalt VÕS § 2 lõikest 1. ÄS § 148 lõige 5 sätestab, et osaühingu osa annab osanikule põhikirjas ettenähtud õigused, seega VÕS § 2 lõike 1 kohaselt tekib osaühingu põhikirja sätete alusel õigustatud ja kohustatud poolte vahel võlasuhe, mis annab õigustatud isikule primaarse täitmisnõude²⁶⁵. Kuna osaühingu põhikirja poolteks on osanikud ning osaühing (oma juhtorganite kaudu²⁶⁶) primaarne täitmisnõue tekib ainult osaühingu põhikirja poolteks olevatele isikutele, see tähendab, et juhul kui osaühingu põhikirjas on mitte-ehne säte kolmanda isiku kasuks²⁶⁷, selle sätte täitmist ei saa nõuda, kuna kolmandad isikud õigusliku seotuse *iuris vinculum* alusel ei osale relatiivses õigussuhtes²⁶⁸. Inglise õiguskirjanduses on nenditud taolise tõlgenduse õigsust põhjendusega, et põhikiri loob siduva ning täitmisele pööratava lepingu ühingu ning selle liikmete vahel, kus ühingu liige saab nõuda põhikirjast temale kui ühingu liikmele tekkinud õiguste täitmisele pööramist (nt. dividendi maksmist) ning taoline õigus on kaitstud ka esialgse õiguskaitse²⁶⁹ alusel.²⁷⁰

Riigikohus²⁷¹ on samuti nentunud põhikirjast tuleneva õiguse täitmisele pööramise

²⁶⁵ P. Varul jt (koost). VÕSK § 2/3.

²⁶⁶ Vt. täpsemalt alapunkt 3.1. „Osaühingu põhikirja sätete alusel tekkivad õigussuhted“.

²⁶⁷ Inglise õiguses kasutatakse terminit *outsider right*.

²⁶⁸ M. Vutt. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2011, lk. 17.

²⁶⁹ Esialgne õiguskaitse.

²⁷⁰ V. Joffe QC, D. Darke, G. Richardson, D. Lightman, op. cit, lk. 76-77.

²⁷¹ RKTKo 3-2-1-89-14 (Hageja hagi kostjate I-V vastu kostja I üldkoosoleku otsuse kehtetuks tunnistamiseks ja otsuse teises sõnastuses vastuvõtmise tuvastamiseks, alternatiivselt tahteavaldusi andma kohustamiseks, 4 221 283 euro 77 sendi suuruse dividendi ja viivise ning alternatiivselt

võimalust märkides, et aktsionäridevahelisest võlasuhtest²⁷² võib tuleneda kohustus hääletada üldkoosolekul teatud kindlal viisil ja TsÜS §-st 32²⁷³ võib aktsionärile tuleneda õigus nõuda ülejäänud aktsionäridelt kindla sisuga tahteavalduse andmist ja selle asendamist kohtuotsusega TsÜS § 68 lõige 5 järgi. Autori arvates on riigikohtu seisukoht analoogia alusel kohaldatav ka osaühingu põhikirjast tulenevatele kohustustele, kuna TsÜS-i sätteid, mida riigikohus kasutas oma seisukoha põhjendamiseks on kohaldatavad samas ulatuses osaühingu ja aktsiaseltsi põhikirjale. Samas tekib taolise tahteavalduse andmise nõudeõigus ja kohtuotsusega asendamise võimalus vaid erandjuhtudel, kui on võimalik määrata kindlaks sellise tahteavalduse täpne sisu.

Autor on varasemalt öelnud, et osanik saab esitada täitmisenõudeid ainult oma õigustest tulenevalt ning seega võib mõnel lugejal tekkida küsimusi seoses derivatiivnõuete kohaldamisvõimaluste kohta. Osaühingu osanikel on analoogia korras sarnaselt aktsionäridele olemas ka võimalus esitada derivatiivnõudeid²⁷⁴, mis on algselt osaühingule kuulunud nõuded, mida osanik võib seaduses ettenähtud eelduste olemasolu korral osaühingu juhtorgani liikmete vastu maksma panna. Derivatiivnõue kaitses osaühingu vähemusosanikke selle eest, et osaühingu juhtorganid ei tegutseks osaühingu huvide vastaselt samas kahjustades vähemusosanike huvisid. Derivatiivnõuded on suunatud eelkõige kohustuse rikkumise lõpetamisele ja rikkumisega tekitatud kahju osaühingule hüvitamisele.²⁷⁵ Samas ei ole derivatiivnõuded suunatud kohustuse täitmisele vaid sekundaarsetele täitmisenõuetele ehk sellistele täitmisenõuetele, mida saab nõuda õiguskaitsevahendina kohustuse rikkumise korral tulenevalt VÕS § 108 lõikest 1 ja 2. Sekundaarsed täitmisenõuded ei oma käesoleva magistritöö kontekstis olulist tähtsust, kuna magistritöö eesmärgiks ei ole selgitada välja seda, milliseid õiguskaitsevahendeid on võlausaldajal võimalik kasutada kohustuste rikkumise korral, vaid töö eesmärk on pigem analüüsida osaühingu põhikirja sätete alusel tekkivaid õigusi ja kohustusi ning esmase

1 606 287 euro suuruse kahjuhüvitise ja viivise väljamõistmiseks), p 35.

²⁷² Kui seaduses või põhikirjas on sätestatud aktsionäri selge kohustus hääletada teatud kindlal viisil selgelt määratletud otsuse poolt.

²⁷³ Hea usu põhimõtte omavahelistes suhetes.

²⁷⁴ Derivatiivnõude oluliseks tunnuseks on see, et osaniku nõudeõigus tuleneb osaühingu enda algsest nõudeõigusest ja see pannakse maksma osaühingu kasuks.

²⁷⁵ M. Vutt. (viide 266), lk. 18.

nõudeõiguse olemasolu ehk kas õiguslikult oleks tahteavalduse kaudu tagatud soovitud tagajärje saabumine esmatasandil, et privaatautonomia kohaldamise eesmärk oleks tagatud.

Kokkuvõttes võidakse osaühingu põhikirja sätetest tulenevad peamised õiguslikud tagajärjed jagada sellisteks, mis tulenevad osaühingu põhikirja sätetest, mis on seadusega vastuolus ning mis tulenevad sätetest, mis on seadusega kooskõlas. Esimeste sätete puhul on õiguslikuks tagajärjeks alati osaühingu põhikirja sätte mittekohaldamine ning äärmisel juhul võib vastuolu seadusega tuua kaasa osaühingu sundlõpetamise. Seetõttu osaühingu põhikirja sätte, mis on vastuolus seadusega, ei ole võimaline täitma privaatautonomia kohaldamisel loodud eesmärki ning seega on privaatautonomia kohaldamine sellisel juhul välistatud.

Juhul kui osaühingu põhikirja sätte on seadusega kooskõlas, tuleb kindlaks teha, et õiguslikult oleks tahteavalduse kaudu tagatud soovitud tagajärje saabumine. Selleks, et tahteavalduse kaudu soovitud tagajärje saabumine oleks tagatud, peab isikul olema primaarne täitmisnõue tulenevalt VÕS § 2 lõikest 1. ÄS § 148 lõige 5 sätestab, et osaühingu osa annab osanikule põhikirjas ettenähtud õigused, seega VÕS § 2 lõike 1 kohaselt tekib osaühingu põhikirja sätete alusel õigustatud ja kohustatud poolte vahel (osanikud ning osaühing oma juhtorganite kaudu) võlasuhe, mis annab õigustatud isikule primaarse täitmisnõude, nt. võib teatud juhtudel osanikul tuleneda õigus nõuda ülejäänud osanikelt kindla sisuga tahteavalduse andmist ja selle asendamist kohtuotsusega, kui on võimalik määrata kindlaks sellise tahteavalduse täpne sisu. Juhul kui osaühingu põhikirjas on mitte-ehne sätte kolmanda isiku kasuks, selle sätte täitmist ei saa nõuda, kuna kolmandad isikud õigusliku seotuse *iuris vinculum* alusel ei osale relatiivses õigussuhtes.

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö keskendus privaatautonomia kohaldamisele osaühingu põhikirja kujundamisel. Töö autori poolt püstitatud hüpoteesiks oli, et: „Privaatautonomia kohaldamine on võimalik osaühingu põhikirja kujundamisel“. Töö käigus üritas autor leida vastust magistritöö põhilisele uurimisküsimusele: „Mis ulatuses on privaatautonomia põhimõtte kohaldatav osaühingu põhikirja kujundamisel?“. Põhilise uurimisküsimuse vastuse leidis autor läbi järgmiste alaküsimuste: „Miks on privaatautonomiat vaja osaühingu põhikirja kujundamisel?“, „Millised privaatautonomia kohaldamisvõimalused tulenevad osaühingu põhikirja sätete kohta otse seadusest ning millised muul viisil?“ ja „Mis on osaühingu põhikirja sätete õigusliku mõju ning millal see puudub“.

Autor alustas oma analüüsi privaatautonomia põhimõttest selle olemuse kaudu, selgitades privaatautonomia õiguslikku alust ning sellega seotud alaprinsiipe mida kohaldatakse osaühingu põhikirja kujundamisel. Analüüsi käigus autor jõudis tulemusele, et privaatautonomia põhimõtte, mille alus on sätestatud PS §-s 19, tähendab (i) isiku voli oma õiguslike suhete kujundamiseks oma tahtmise kohaselt tehingute tegemise teel; ning (ii) et õiguslikult on tagatud tahteavalduse kaudu soovitud tagajärje saabumine, kui tahteavalduse aluseks olev tehing on kehtiv. PS § 13 kohaselt privaatautonomia piiramine on võimalik ainult, kui taoline piirang on seaduses sätestatud. Privaatautonomia mõistega seotud olulised printsiibid seoses osaühingu põhikirja õigusliku regulatsiooniga on lepinguvabadus (tehinguvabadus) ja dispositiivsus, mille mõlema kohaldamine osaühingu põhikirja kujundamisel toimub vastavalt vajalike muudatustega tulenevalt äriõiguse spetsiifilisest iseloomust.

Järgmisena selgitas autor osaühingu põhikirja olemust ning eesmärgi. Autor leidis, et osaühingu põhikirja koostamist käsitletakse tehingu tegemisena, kuid tehingu aluseks oleva tahteavaldust sisaldava dokumendina on võimalik käsitleda asutamislepingut, asutamisotsust või osanike otsust, mille lisana põhikiri kinnitatakse ning ilma milleta ei saa osaühingu põhikirja redaktsioon kehtida, lisaks tuleks arvesse võtta, et osaühingu põhikiri jõustub alles selle kandmisel äriregistrisse. Osaühingu põhikirja tuleks vastavalt uurimiseesmärgile käsitleda modifitseeritud normiteooria või

lepinguteooria kaudu, kuna osaühingu põhikirja koostamine tuleks näha tehingu tegemisena, selle tulemusena loodud osaühingu õiguslik alus on jälle osa „objektiivsest“ õigusest ning osaühingu põhikirjas sisalduvaid võlaõiguslikke sätteid tuleks käsitleda kui ühte lepingu liiki. Taoline osaühingu põhikirja uurimisteoriate mitmekülgsus tuleneb osaühingu põhikirja laiast eesmärgist, milleks on sätestada osaühingu üldandmed, luua osaühingu toimimise struktuur ja juriidiline ülesehitus ning reguleerida osaühingu sisesuhteid.

Pärast käesoleva magistritööga seotud olulisemate õiguslike mõistete ja abstraksioonide analüüsi liikus autor esimese alaküsimuse juurde küsimusega: „Miks on privaatautonoomiat vaja osaühingu põhikirja kujundamisel?“. Autori arvates tuleneb privaatautonoomia vajadus osaühingu põhikirja kujundamisel äriühinguõiguse üldisest sotsiaalsest eesmärgist ehk sotsiaalsest tõhususest. Osaühingu põhikiri peab võimaldama konkurentsivõimelise kapitaliühingu kujundamise, mis suudab edendada sotsiaalset heaolu läbi seadusandja poolt antud vabaduste kasutamise osaühingu sisemise struktuuri loomisel, et muuta äritegevust efektiivsemaks. Selle kaudu luuakse privaatautonoomia abil edukas, arenemisvõimeline ja tugev majandus, mis toidab osaühingut ümbritseva kogukonna liikmete vajadusi kõige efektiivsemalt, siiski vastandub privaatautonoomia põhimõtte kohaldamisega kaasa tulenev piiramatu vabadus äriühinguõiguse eesmärgiga, milleks on vähendada kulusid, mis tekkivad ärisuhetesse sisenemisel. Taolise privaatautonoomiale osaliselt vastanduva eesmärgi realiseerumise saab siiski tagada ÄS § 139¹ lõike 1 alusel ettevõtte asutamise käigus kinnitatava „standardlepingu“ kaudu.

Käesoleva magistritöö teises peatükis keskendus autor alaküsimusele: „Millised privaatautonoomia kohaldamisvõimalused tulenevad osaühingu põhikirja sätete kohta otse seadusest ning millised muul viisil?“. Autor alustas küsimuse analüüsi osaühingu põhikirja kinnitaminehingute analüüsist, kuna põhikiri ei saa eksisteerida ilma asutamislepinguta, asutamisosuseta või osanike otsuseta (kõik koos osaühingu põhikirja kinnitaminehingud). See tähendab, et osaühingu põhikirja ei ole võimalik kujundada arvesse võtmata neid piiranguid, mis on seotud põhikirja kinnitaminehingutega. Autor leidis, et osaühingu põhikirja kinnitamiseks on alati vaja kehtivat kinnitaminehingut, mille kehtivus on seotud tehingute kehtivuse üldprintsipidega ehk isikutega seotud tingimustega (teovõime, otsuse võime,

esindusõigus), vormiga seotud tingimustega ning sisuga seotud tingimustega koosmõjus osaühingu põhikirja kinnitamistehinguid reguleerivate spetsiifiliste seaduse sätetega. Osaühingu põhikirja kinnitamistehingute iseloomust tulenevalt on nende kehtivus seotud rangete vorminõuetega, seega isikul ei ole võimalik teostada privaatautonomiat osaühingu põhikirja kujundamisel, kui tal ei ole võimalik teha kehtivat osaühingu põhikirja kinnitamistehingut, eelkõige tulenevalt taoliste tehingute vorminõuetest.

Kui osaühingu asutajal või osanikul on võimalik teha kehtiv osaühingu põhikirja kinnitamistehing on järgmiseks sammuks vaja analüüsida osaühingu põhikirja sisu, mis on võimalik jaotada kaheks erinevaks kategooriaks ehk seaduses sätestatud ja seaduses sätestamata sisuks. Autor leidis, et seadusandlus mis reguleerib osaühingu põhikirja kujundamist sisaldab suurel määral imperatiivseid seaduse sätteid, mis sätestavad osaühingu põhikirja kohustusliku sisu ja põhilised struktuurielemendid. Kõige olulisemaks sätteks osaühingu põhikirja seadusest tuleneva kohustusliku sisu määratlemisel on ÄS §139 lõige 1, mis sätestab need kohustuslikud osaühingu põhikirja sisulised elemendid, mis peavad olema igal juhul osaühingu põhikirjas sätestatud. Siiski on ÄS § 139 lõikest 1 tulenevate kohustuslike ja imperatiivsete osaühingu põhikirja sisu tingimuste täpsem sisu sätestatud täiendavate seaduses sisalduvate õigusnormidega, mis ei pea alati olema sätestatud äriseadustikus ning seega ei ole kohustuslike tingimuste sätestamisel osaühingu põhikirjas võimalik lähtuda üksnes ÄS § 139 lõikest 1. Tuleks arvesse võtta ka, et kiirmenetluse korras asutatava osaühingu põhikirja kujundamine võimaldab privaatautonomia kohaldamise veelgi piiratumal kujul ning ainult kehtestatud valiksätete ammendava loetelu kaudu, kuid taolise menetluse valimine osaühingu asutamisel on asutajate (osanike) otsustada.

Peamine seadusest tulenev alus, mis lubab osaühingu põhikirjas sätestada selliseid tingimusi, mida ei ole otse sätestatud seaduses, sisaldub ÄS § 139 lõikes 2, see säte võimaldab ka dispositiivsuse põhimõtte kohaldamise osaühingu põhikirja sätteid reguleerivatele õigusnormidele, kuigi dispositiivsus ei ole äriõiguses üldiselt automaatselt kohaldatav. Dispositiivsuse kohaldamise hindamisel tuleb võtta aluseks VÕS §-s 5 sätestatud tingimused: (i) seaduses ei ole otse sätestatud või sätte (millest tahetakse kõrvale kalduda) olemusest ei tulene, et kõrvalekaldumine ei ole lubatud;

(ii) kõrvalekalle ei ole vastuolus avaliku korra või heade kommetega; (iii) kõrvalekalle ei riku isiku põhiõigusi, seega võimaldab seadus osaühingu põhikirjas sätestada kõike, mis ei ole vastuolus seaduse imperatiivsete sätetega. Seadusest tulenevaid keeldusid analüüsides tuleks kindlasti arvestada lisaks äriseadustiku sätetele ka TsÜS 2. peatükis sisalduvate seaduse sätetega, eelkõige TsÜS § 27 lõike 2 (juriidilise isiku asutamisotsuse või asutamislepingu kehtivus), § 31 lõike 3 teise lause (eraõigusliku juriidilise isiku organi pädevus), lõike 5 (juriidilise isiku organi tegevus) ning 6 (juriidilise isiku organi õiguste üleandmine), § 32 (hea usk ja lojaalsuskohustus), § 33 (hääle andmine) ning § 38 lõikega 1 (juriidilise isiku organi otsuse kehtetuks tunnistamine).

Täpsema üksikute seaduses otse sätestamata osaühingu põhikirja sätete analüüsil leidis autor, et Eestis on levinud seaduses sätestatud osaühingu põhikirja tingimustele teistsugused osaühingu põhikirja sätted osanike kvalifitseeritud häälteenamuste ning juhatuse liikmete õiguste ja kohustuste kohta, siiski tuleb taoliste õiguste kujundamisel võtta arvesse, et kuna osaühingu kontroll asub enamusosanikel, peab seaduse ja osaühingu põhikirja tasemel olema kaitstud ka vähemusosanike õigused, mida võidakse parandada osaühingu põhikirjas seaduses sätestatust erineval viisil. Osaühing on oma olemuselt isik, mille eesmärgiks on kapitali kaasates kasumi tootmine. Tulenevalt sellisest osaühingu eesmärgi püstitusest muutub osanikule makstava kasumi roll osaühingu toimimisel primaarseks, seetõttu on ka seadusandja võimaldanud põhikirja sätetega ette näha teistsuguseid kasumi jaotamise põhimõtteid, kui mida seaduses on sätestatud. Seadus võimaldab ka näiteks täiendava reservi loomist osaühingu põhikirja sätete abil.

Samuti tuleks arvesse võtta, et privaatautonomia kohaldamisel on äärmiselt oluline mitte ainult see, kuidas osaühing asutatakse ning tegutseb, vaid ka kuidas toimub osaühingu lõpetamine. Eestis kõige levinumaks osaühingu lõpetamisega seotud osaühingu põhikirja sätteks võiks autori arvates pidada osaühingu likvideerijate määramist seaduses sätestatust teistsuguselt. Vähemlevinud võimalusena tuleks autori arvates osaühingu põhikirjas olla lubatud ka sätestada arbitraažiklausleid juhul, kui need läbivad dispositiivsuse tingimuste kontrolli ja kui need on suunatud osaühingu põhikirja võlaõiguslikest sätetest tulenevate vaidluste lahendamiseks. Lõpuks võib

Privaatautonomia kohaldamine osaühingu põhikirja kujundamisel aidata mõnel juhul ka seaduses sisalduva lünga ületamisel, nimelt ei ole äriseadustikus sätestatud regulatsiooni mis puudutaks nt. olukorda, kus osaühingu osakapitali suurendamise otsuses ettenähtud ajaks jäävad mõned osad märkimata ning taolist lünka on muuhulgas osaühingu põhikirja sätetega võimalik täita.

Kuna käesolev magistritöö keskendus privaatautonomia põhimõttele, ehk isiku õigusele õiguslike suhete kujundamiseks oma tahtmise kohaselt, on isiku poolt loodavate õigussuhete piiritlemine tähtis osa põhilisele uurimisküsimusele vastuse leidmisel. See on osa viimase alaküsimuse vastust: „Mis on osaühingu põhikirja sätete õigusliku mõju ning millal see puudub.“ Autor leidis, et osaühingu põhikirjas sätestatakse osaühingu üldandmed ning osaühingu õigusliku ülesehituse loomiseks suunatud sätteid, mis koosmõjus seadustega annavad osaühingule selle õigusvõime. Lisaks eelnimetatud sätetele, osaühingu põhikirjas sätestatakse lepinguliste kokkulepetega sarnaseid sätteid, mis loovad võlasuhteid osanike ja osaühingu (ning selle juhtorganite liikmete) vahel, sellised sätted liigituvad ehtsateks ning mitte-ehtsateks osaühingu põhikirja säteteks tulenevalt sätte õigustatud ja kohustatud subjektidest. Ehtsad sätted lähevad automaatselt üle isikute õigusjärglastele, samas kui mitte-ehtsad sätted on seotud konkreetse isikuga ning nendest tulenevad õigused ei ole üldjuhul üle antavad (ning juhul kui üleminek on lubatud, tuleb taolised õigused eraldiseisvalt loovutada kolmandatele isikutele).

Osaühingu põhikirja sätte puhul nagu õigusakti puhul on veel tähtis see, et lisaks kehtivusele selle regulatsioon ka toimiks ehk tooks kaasa tahetud õigusliku tagajärje, kuna sätte mis on vaid vormiliselt kehtiv on sisuliselt tühine ja kasutu. Seega privaatautonomia kohaldamisel osaühingu põhikirja sätete kujundamisel on oluline roll osaühingu põhikirja sätetest tulenevate õiguslike tagajärgedel. Autor leidis, et osaühingu põhikirja sätetest tulenevad peamised õiguslikud tagajärjed saab jagada sellisteks, mis tulenevad osaühingu põhikirja sätetest, mis on seadusega vastuolus ning mis tulenevad sätetest, mis on seadusega kooskõlas. Esimeste sätete puhul on õiguslikuks tagajärjeks alati osaühingu põhikirja sätte mittekohaldamine ning äärmisel juhul võib vastuolu seadusega tuua kaasa osaühingu sundlõpetamise. Seetõttu osaühingu põhikirja sätte, mis on vastuolus seadusega, ei ole võimeline täitma privaatautonomia kohaldamisel loodud eesmärki ning seega on privaatautonomia

kohaldamine sellisel juhul välistatud.

Juhul kui osaühingu põhikirja säte on seadusega kooskõlas, tuleb kindlaks teha, et õiguslikult oleks tahteavalduse kaudu tagatud soovitud tagajärje saabumine. Selleks, et tahteavalduse kaudu soovitud tagajärje saabumine oleks tagatud, peab isikul olema primaarne täitmisenõue tulenevalt VÕS § 2 lõikest 1. ÄS § 148 lõige 5 sätestab, et osaühingu osa annab osanikule põhikirjas ettenähtud õigused, seega VÕS § 2 lõike 1 kohaselt tekib osaühingu põhikirja sätete alusel õigustatud ja kohustatud poolte vahel (osanikud ning osaühing oma juhtorganite kaudu) võlasuhe, mis annab õigustatud isikule primaarse täitmisenõude, nt. võib teatud juhtudel osanikul tuleneda õigus nõuda ülejäänud osanikelt kindla sisuga tahteavalduse andmist ja selle asendamist kohtuotsusega, kui on võimalik määrata kindlaks sellise tahteavalduse täpne sisu. Juhul kui osaühingu põhikirjas on mitte-ehne säte kolmanda isiku kasuks, selle sätte täitmist ei saa nõuda, kuna kolmandad isikud õigusliku seotuse *iuris vinculum* alusel ei osale relatiivses õigussuhtes.

Võttes arvesse eelnimetatud järeldusi leidis autori poolt püstitatud hüpotees kinnitust, nimelt privaatautonomia kohaldamine on võimalik osaühingu põhikirja kujundamisel mitmel erineval viisil kas otse seaduses sätestatud tingimuste kaudu või teistsuguste osaühingu põhikirja sätete kaudu, mis võivad kalduvad kõrvale seaduses sätestatud osaühingu põhikirja tingimustest või mis on võrreldes seaduses sätestatud osaühingu põhikirja sisu tingimustele täiendavad osaühingu põhikirja sätted.

ABSTRACT – APPLICABILITY OF PRIVATE AUTONOMY ON FORMATION OF ARTICLES OF ASSOCIATION OF PRIVATE LIMITED COMAPANIES

The above Master's thesis concentrated on aspects of applicability of private autonomy on formation of the articles of association of private limited companies in Estonian law. The hypothesis established by the author was that: „Private autonomy is applicable on formation of articles of association of private limited companies“. The thesis tried to find an answer to the principal research question: „To what extent is private autonomy applicable on formation of articles of association of private limited companies?“ The answer to the principal research question was found through the following sub-questions: „Why is private autonomy needed on formation of articles of association of private limited companies?“, „What types of possibilities of applying private autonomy to articles of association of private limited companies arise directly from law and what such possibilities arise by another way?“ and „What is the legal effect of articles of association of private limited companies and when is such legal effect absent?“

The author started his analysis from the principle of private autonomy through its substance by clarifying the legal basis of private autonomy and sub-principles that have are applied during the process of formation of articles of association of private limited companies. Based on his analysis the author found out that private autonomy is based on from section 19 of the Constitution of the Republic of Estonia and means the power of an individual to form legal relationships according to his will by way of legally binding acts and also that the desired outcome of the stated intent will be guaranteed by way of legal force. According to the Constitution of the Republic of Estonia restrictions for applicability of private autonomy are possible only if such restrictions arise from law. The material principles that are related to private autonomy and the legal regulations of articles of association of private limited companies are freedom of contract and the principle of disposition, both of which are applied during formation of articles of association of private limited companies with necessary changes arising from the specific nature of commercial law.

The above was followed by an analysis of the purpose and nature of articles of

association of private limited companies. The author found out that the formation of articles of association of private limited companies is seen as a transaction, but the declaration of intent underlining the transaction is included in the memorandum of association or shareholders' decision, which the approved articles of association is annex to. Therefore, the articles of association of a private limited company cannot exist without such confirmatory document. The articles of association of private limited companies should be analyzed by way of modified norm theory or contract theory, as the formation of articles of association should be seen as a transaction, the resulting legal basis for the private limited company is part of objective law and the provisions that are based on law of obligations should be seen as one type of a contract. Such versatility of research theories arises from the broad purpose of articles of association of private limited companies which can be summed as stipulating the general information of the private limited company, establishing the working structure and legal framework of the private limited company and regulating the internal relationships of the private limited company.

After establishing the basics of the material legal principles and definitions the author moved on to analyze the first sub-question: „Why is private autonomy needed on formation of articles of association of private limited companies?“ It was established through analysis that the need for private autonomy on formation of articles of association of private limited companies arises from the general social goal in corporate law of social efficiency. The articles of association of private limited companies must enable the establishment of a competitive association based on invested capital that can promote social prosperity through the freedoms given by the legislator on formation of the structure of a private limited company by turning its business more effective. This way by exploiting the possibilities given by private autonomy a strong and successful economy capable of developing is formed that feeds the community around the private limited company in a most efficient manner.

The second chapter of this master's thesis focused on the sub-question: „What types of possibilities of applying private autonomy to articles of association of private limited companies arise directly from law and what such possibilities arise by another way?“ The author started his analysis from the confirmatory documents (memorandum of association or shareholders' decision) as the articles of association

of private limited companies cannot exist without such documents. This means that articles of association cannot be formed without taking into account the limitations applicable to the confirmatory documents. The author found out that the approval of articles of association of private limited companies is always dependent on having a valid confirmatory document, which the validity of is related to the general principles applicable to transactions, meaning conditions related to persons, conditions related to form and conditions related to substance in addition to the specific conditions arising from legal acts regulating the confirmatory documents.

The substance of articles of association of private limited companies can be split into two categories which can be defined as substance stipulated by law and substance not stipulated by law. The author found out that the legislation governing the formation of articles of association of private limited companies includes a large amount of imperative provisions that define the basic structural elements and obligatory substance of articles of association of private limited companies. The most important provision regulating the obligatory substance in articles of association of private limited companies is section 139 subsection 1 of the Estonian Commercial Code which defines the obligatory provisions of the articles of association that need to be always stipulated in the articles. Nevertheless, the exact substance of conditions stipulated in section 139 subsection 1 of the Estonian Commercial Code are further regulated by additional provision arising from law that are not exclusively part of the Estonian Commercial Code.

The main provision that allows stipulating provision in the articles of private limited companies that are not regulated by law is subsection 2 of section 139 of the Estonian Commercial Code. The above provision allows also for applying the principle of disposition to provision that regulate the articles of association of private limited companies, although the principle of disposition is not automatically applicable in commercial law. When applying the principle of disposition the following conditions arising from section 5 of the Estonian Law of Obligations Act should be met: (i) the law does not stipulate or the nature of the provision of which the person wants to deviate from does not imply that such deviation is not allowed; (ii) such deviation is not contrary to public order or good manners; and (iii) such deviation does not breach basic rights of persons. Therefore, the law provides for a possibility to stipulate

everything in articles of association of private limited companies that is not contrary to imperative provisions of law. When analyzing the prohibitions arising from law special care should be taken in addition to provisions arising from the Estonian Commercial Code also with provisions included in the second chapter of the Estonian General Part of the Civil Code Act.

When conducting a detailed analysis on individual provisions contained in articles of association of private limited companies the substance which of is not stipulated directly in law, the author found out that provisions regulating different of qualified majority of votes and rights and obligations of management board members are widespread among Estonian articles of association of private limited companies. In such cases the rights of minority shareholders should be always protected and additional protection can be sought through provisions in the articles of association. As private limited companies are persons the purpose of which is to generate profit through invested capital. Therefore, the legislator has decided to allow for possibilities to stipulate provisions in the articles of association of private limited companies that deviate from the general provision stipulated in law to allow for additional ways of profit sharing. The law provides for possibilities to form additional reserves for private limited companies.

As the applicability of private autonomy is not related solely to how a private limited company operates also the termination or deletion of the private limited company should be seen as an important aspect. The author is of the view that the most popular provisions of articles of association of private limited companies that are different from conditions arising from law concerning the termination or deletion of private limited companies are such provisions that regulate the appointment of liquidators.

As the master's thesis concentrated on the principle of private autonomy the determination of legal relationships that are formed on the basis of articles of association are an important aspect of the author's analysis. This is part of the last sub-question: „What is the legal effect of articles of association of private limited companies and when is such legal effect absent?“ The author found out that in addition to the provision that form the legal capacity of the private limited company, articles of association of private limited companies include provisions that are similar

to contractual provisions and therefore form legal relations on the basis of law of obligations between the shareholders and the company (represented by its organs).

In addition, it is important for a provision included in the articles of association of private limited companies that apart from being valid, it should bring along the desired legal effect as if the provision is only formally valid, it does not serve its purpose. The main legal effects arising from provisions included in articles of association of private limited companies can be divided into two groups which of one is such provisions that are contrary to what has been stipulated in law and such that are in accordance with obligations arising from law. The legal effect of the first type of provision is always non-applicability and in a worst case scenario could bring along compulsory dissolution of the private limited company. Therefore, a provision that is contrary to what has been stipulated in law is not able to fulfill its purpose as part of applicability of private autonomy of a person.

If a provision stipulated in the articles of association of a private limited company is in accordance to what has been stipulated in law it should be made certain that the desired effect can be achieved by way of such declaration of intent. To achieve such goal the person that has made the declaration of intent must possess a primary enforcement right according to section 2 subsection 1 of the the Estonian Law of Obligations Act. The provisions of articles of association of private limited companies create an obligation between justified and obligated parties (shareholders and the company acting through its organs), which gives a primary enforcement right to the justified person, e.g. in certain cases a shareholder might have a right to claim from other shareholders a declaration of intent in a specific content and such declaration of intent can be replaced by a court decision if the specific content of the declaration of intent can be made certain

Taking into account the above conclusions the author found that his hypothesis has been confirmed, as private autonomy can be applied on formation of articles of association of private limited companies.

Jesse Sakari Kivisaari

Allkirjastamise kuupäev: 4. mai 2015

LISA 1

Justiitsministri 28. detsembri 2005. a määrus nr 59
„Kohtule dokumentide esitamise kord”
Lisa 15
(justiitsministri 26.03.2014 a määruse nr 11 sõnastuses)

PÕHIKIRI

Vorm OÜ/P-1

1. peatükk. Üldandmed

- 1.1. Osühingu ärinimi on ...
- 1.2. Osühingu asukoht on ...
- 1.3. Osühingu osakapitali suurus on ... eurot.
- 1.4. Osühingu majandusaasta on ... – ...
- 1.5. Osühingu osade eest tasutakse osakapitali suurendamisel üksnes rahaliste sissemaksetega.

2. peatükk. Osa, osanik ja reservkapital

- 2.1. Osühingu osanikule makstakse tema kasumiosa (dividendi) võrdeliselt tema osa nimiväärtusega.
- 2.2. Osühingu osa võõrandamisel:
 - 2.2.1. on ostueesõigus teistel osanikel, kui osa võõrandatakse kolmandale isikule;
 - 2.2.2. on vajalik teiste osanike nõusolek, mille poolt peab olema antud 51...100% osanike häälest;
 - 2.2.3. on vajalik juhatuse nõusolek, mille poolt peab olema antud 51...100% juhatuse häälest;
 - 2.2.4. on vajalik nõukogu nõusolek, mille poolt peab olema antud 51...100% nõukogu häälest;
 - 2.2.5. teiste osanike ostueesõigus ei kehti
- 2.3. Osühingu osa:
 - 2.3.1. võib pantida;
 - 2.3.2. ei või pantida.
- 2.4. Osühingu osa osalisel võõrandamisel:
 - 2.4.1. on ostueesõigus teistel osanikel, kui osa võõrandatakse kolmandale isikule;
 - 2.4.2. on vajalik teiste osanike nõusolek, mille poolt peab olema antud 51...100% osanike häälest;
 - 2.4.3. on vajalik juhatuse nõusolek, mille poolt peab olema antud 51...100% juhatuse häälest;
 - 2.4.4. on vajalik nõukogu nõusolek, mille poolt peab olema antud 51...100% nõukogu häälest;
 - 2.4.5. teiste osanike ostueesõigus ei kehti.
- 2.5. Osühingu reservkapitali moodustamine ja suurus
 - 2.5.1. Osühingul on reservkapital ja selle suurus on 10...200% osakapitali suuruselt, [vaikimisi: 10%].
 - 2.5.2. Osühingul ei ole reservkapitali.
- 2.6. Osühingu likvideerimisel jagatakse allesjäänud vara osanike vahel:
 - 2.6.1. ainult rahaliste väljamaksetena;
 - 2.6.2. nii rahaliste väljamaksetena kui ka asjade ja varaliste õigustega.

3. peatükk. Osauhinu juhtimine

- 3.1. Osauhinu osanike koosolekul, samuti koosolekuta otsustamisel annab osauhinu iga osa üks euro ühe hääle.
- 3.2. Osanike koosolek on pädev vastu võtma otsuseid, kui osaleb vähemalt 51...100% osadega esindatud häälest.
- 3.3. Osanike otsus on vastu võetud, kui osanike koosolekul antakse selle poolt kohalolijate häälest või koosolekuta otsustamise puhul kõigist häälest 51...100% ning seadus või põhikiri ei sätesta teisiti.
- 3.4. Osauhinu põhikirja muutmise otsus, äriseadustiku § 193 lõike 1 teises lauses ja § 197 lõikes 1 nimetatud otsus, osauhinu lõpetamise otsus, lõpetatud osauhinu tegevuse jätkamise otsus, äriühingute ühinemise või jagunemise otsus või osauhinu ümberkujundamise otsus on vastu võetud siis, kui osanike koosolekul või kui seadus lubab, siis koosolekuta hääletamisel antakse otsuse poolt:
 - 3.4.1. vähemalt 2/3 häälest;
 - 3.4.2. 67...100% häälest.
- 3.5. Osauhinu juhatus valitakse:
 - 3.5.1. tähtajatult;
 - 3.5.2. ... aastaks.Juhatusel liikmete arv on 1...10.
- 3.6. Igal juhatusel liikmel on õigus esindada osauhingut kõigis õigustoimingutes, välja arvatud juhul, kui arregistrisse on kantud teisiti. Vastav osanike otsus võetakse vastu põhikirja muutmiseks ettenähtud korras.
- 3.7. Osauhinu likvideerimisel on likvideerijateks juhatuse liikmed, kui osanike otsusega või kohtulahendiga ei ole määratud teisiti.
- 3.8. Osauhinu:
 - 3.8.1. ei ole nõukogu;
 - 3.8.2. on nõukogu, sealjuures:
 - 3.8.2.1. nõukogu liikmete arv on 3...10;
 - 3.8.2.2. nõukogu liikmed valitakse osanike poolt 1...5 aastaks;
 - 3.8.2.3. nõukogu otsus on vastu võetud, kui selle poolt hääletas nõukogu koosolekul osalenud liikmetest vähemalt 51...100%;
 - 3.8.2.4. nõukogu:
 - 3.8.2.4.1. otsust ei saa vastu võtta koosolekut kokku kutsumata;
 - 3.8.2.4.2. otsuse saab vastu võtta koosolekut kokku kutsumata, kui otsuse poolt hääletab vähemalt 51 ... 100% nõukogu liikmetest;
 - 3.8.2.5. äriseadustiku § 317 lõikes 1 nimetatud tehingute tegemiseks:
 - 3.8.2.5.1. on vaja nõukogu nõusolekut (v.a juhul, kui viivitamisega kaasneks äriühingule oluline kahju);
 - 3.8.2.5.2. ei ole vaja nõukogu nõusolekut.
- 3.9. Osauhinu:
 - 3.9.1. ei ole audiitorit, välja arvatud juhul, kui audiitori olemasolu nõue tuleneb seadusest;
 - 3.9.2. on audiitor.

OSAÜHINGU PÕHIKIRI

Osaühingu "_____" (edaspidi: osaühing) põhikiri on kinnitatud ____ 199__ a. sõlmitud asutamislepinguga / koostatud asutamisotsusega.

I OSAÜHINGU ÄRINIMI, ASUKOHT, TEGEVUSALA JA MAJANDUSAASTA

- 1.1. Osaühingu ärinimeks on osaühing "_____".
- 1.2. Osaühingu asukohaks on Eesti Vabariik, _____.
- 1.3. Osaühingu tegevusalaks on _____.
- 1.4. Osaühingu majandusaasta algab 1. jaanuaril ja lõpeb 31. detsembril. Esimene majandusaasta algab osaühingu äriregistrisse kandmisega ja lõpeb äriregistrisse kandmise aasta 31. detsembril.
- 1.5. Osaühing on asutatud määramata tähtajaks.

II OSAKAPITAL, OSAD JA RESERVKAPITAL

- 2.1. Osaühingu miinimumkapitali suuruseks on _____ (_____) krooni ja maksimumkapitali suuruseks on _____ (_____) krooni.
- 2.2. Osaühingul on _____ osa, mille nimiväärtused on vastavalt _____ krooni.
- 2.3. Osade eest võib tasuda nii rahaliste kui ka mitterahaliste sissemaksetega. Rahalised sissemaksed tuleb tasuda osaühingu pangaarvele. Mitterahalisi sissemaksid hindab _____. Hindamist kontrollib audiitor, kui see on sätestatud seaduses.
- 2.4. Kahjumi katmiseks ja osakapitali suurendamiseks moodustab osaühing reservkapitali, mille suuruseks on _____ krooni. Kuni

nimetatud suuruse saavutamiseni kantakse reservkapitali igal aastal 1/20 puhaskasumist.

III OSADE VÕÕRANDAMINE, KOORMAMINE JA PÄRANDAMINE

- 3.1. Osanik võib osa vabalt võõrandada teisele osanikule.
- 3.2. Osa võõrandamisel kolmandale isikule on teistel osanikel ostueesõigus ühe kuu jooksul võõrandamise soovist teatamisest. Kui osanikud ei ole kasutanud ostueesõigust nimetatud tähtaja jooksul, võib osa võõrandada kolmandale isikule.
- 3.3. Osa või osa osast võib pantida ja sellele kasutusvalduse seada ainult osanike otsusel.
- 3.4. Osaniku surma korral läheb osa üle pärijatele.

IV JUHTIMINE

- 4.1. Osaühingut juhib juhatus, mis koosneb _____ liikmest.
- 4.2. Osaühingut võib kõigis õigustoimingutes esindada iga juhatuse liige.
- 4.3. Osanikud teevad otuseid osanike koosolekul või koosolekut kokku kutsumata äriseadustiku §-s 173 sätestatud viisil.
- 4.4. Hääletamine toimub vastavalt osanike osade suurusele. Iga _____ krooni annab ühe hääle.

V KASUMI JAOTAMINE

- 5.1. Osanikele makstakse dividendi võrdeliselt nende osade nimiväärtusega.
- 5.2. Osaühingule kuuluvaid oma osasid kasumi jaotamisel ei arvestata.

VI LIKVIDEERIMINE, ÜHINEMINE, JAGUNEMINE JA ÜMBERKJUNDAMINE

Osaühingu likvideerimine, ühinemine, jagunemine ja ümberkujundamine toimub seaduses sätestatud korras. Osaühingu likvideerijateks on juhatuse liikmed.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. 11.02.2015.a. vastu võetud Äriseadustiku ja asjaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9335e955-8011-4483-a232-359d10580407/%C3%84riseadustiku-ja-asja%C3%B5igusseaduse-muutmise-seadus/> (29.04.2015.a.).
2. 21.10.2009.a. vastu võetud Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/041369cd-82db-4840-cb2a-28eb744989d2/%C3%84riseadustiku-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus/> (03.05.2015.a.).
3. 29.09.2010.a. vastu võetud Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/587a5901-1c87-4e5b-5b62-f81656d4a600/%C3%84riseadustiku-muutmise-seadus/> (03.05.2015.a.).
4. 23.01.1995.a. tagasi lükatud Äriseadustiku eelnõu seletuskiri 762 SE. (Käsikiri Eesti Riigikogust e-kirja teel).
5. A. Aarnio. Õiguse Tõlgendamise Teooria. Tallinn: Õigusteabe AS Juura 1996.
6. A. Hirvonen. Oikeuden ja lainkäytön teoria. Helsinki: Forum Iouris 2012.
7. A. Pohla. Vahekohtu kokkuleppe tähtsus vahekohtumenetluses. Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Arbitraažikohtu ja välisriikide vahekohtute praktika. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2014.
8. A. Vutt. Osaühing ja aktsiaselts. Juridica eriväljaanne. Tallinn 1995.
9. A. Vutt. Vabatahtlik reserv kui omakapitali nõuete täitmise üks võimalus. — Arvutivõrgus: <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=858> (23.04.2015.a.).
10. A. Vutt. Äriühingute põhikirjad ja lepingud. Näidised ja kommentaarid. Tartu: AS FIDES 1995.
11. C. Mosca. Yearbook of European Law 2009. Volume 29. The Takeover Bids Directive: An Opportunity for Europe or Simply a Compromise?. Oxford: Oxford

University Press 2010.

12. D. Kennedy. From the Will Theory to the Principle of Private Autonomy: Lon Fuller's 'Consideration and Form'. New York: Columbia Law Review 2000.
13. E. Gustavus. Äriühinguõigus. Eesti kaubandus- ja registriõiguse õpik. Tallinn – Berliin: Mart Tamberg 2001.
14. E.-J. Truuväli jt (toim.). Eesti Vabariigi Põhiseadus. Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2008.
15. G. Wirth, M. Arnold, M. Greene. German Law Accessible. Corporate Law in Germany. München: Verlag C.H. Beck München 2004.
16. H. Hansmann. Corporation and Contract. Working Paper No. 66/2006. New Haven: Yale Law School and ECGI 2006.
17. I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura 2004.
18. I. Kull. Riigikogu toimetised. Lepinguvabaduse põhimõtte Euroopa ühtlustavas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11508&op=archive2> (23.04.2015.a.).
19. J. Kyläkallio, O. Iirola, K. Kyläkallio. Osakeyhtiö. Helsinki: Oy Edita Ab 2000.
20. J. R. Macey. Corporate Law and Corporate Governance: A Contractual Perspective. Faculty Scholarship Series. Paper 1607. Yale: Yale Law School 1993.
21. J. McCahery, L. Timmerman, E. Vermeulen (toim.). Private Company Reform. International and European Perspectives. Hague: T.M.C. Asser Press 2010.
22. J. Mähönen, S. Villa. Osakeyhtiö I – Yleiset opit. Porvoo: WS BOOKWELL OY (WSOYpro) 2006.
23. J. Mähönen, S. Villa. Osakeyhtiö III. Corporate Governance. Juva: BOOKWELL OY 2010.
24. K. J. Müller. The GmbH. A Guide to the German Limited Liability Company. Frankfurt am Main: Verlag C.H. Beck Kluwer Law International 2006.
25. K. Jõks, K. Liibert, M. Ots, V. Peep, M. Tropp, J. Valter, A. Vutt, M. Vutt. Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Tallinn: AS Äripäev 2008.
26. K. Merusk, I. Koolmeister. Haldusõigus. Õpik. Tallinn: Juura 1995.
27. K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku organi liikmete õigussuhted. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2010.
28. K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2004.
29. K. Tamm. Riigikogu toimetised. Õigusloome normitehnika olemus, vajalikkus,

- probleemid. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11462> (14.04.2015.a.).
30. K. Rissanen, M. Airaksinen, M. Castrén, I. Harju, J. Jauhiainen, T. Kaisanlahti, A. Kivivuori, P. Kuoppamäki, T. Wilhelmsson. Yritysoikeus. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy 1999.
 31. L. A. Bebchuk. The Debate on Contractual Freedom in Corporate Law. Cambridge: Harvard Law School 1989.
 32. M. Käerdi (toim.). Eraõigus I osa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride twinning-koolituse eraõiguse õppegrupile. Tallinn: Justiitsministeerium 2001.
 33. M. Merimaa. Äriseadustik. Kommentaarid, selgitused, arvamused. Tallinn: Kirjastus Ilo 2007.
 34. M. Moor, U. Volens. Kas osanikul on õigus osaühingust välja astuda ja nõuda oma osa eest ühingult hüvitist. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2012.
 35. M. Schulz, O. Wasmeier. The Law of Business Organizations. A Concise Overview of German Corporate Law. Frankfurt am Main: Springer 2012.
 36. M. Vutt. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu: TÜ õigusteaduskond 2011.
 37. M. Vutt. Hea ühingujuhtimise tava tänapäeva ühinguõigusena. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2005.
 38. O. Norros. Velvoiteoikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy 2012.
 39. P. Mäntysaari. Comparative Corporate Governance. Shareholders as a Rulemaker. Vaasa: Springer 2005.
 40. P. Varul, A. Kaljurand, A. Mailend, H. Pikmets, L. Tolstov. Äriühingu jutorganid. Äriühingu jutorganite liikmete õigused, kohustused ja vastutus. Tallinn: Äripäeva Kirjastuse AS 2005.
 41. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi, K. Saare. Tsiviilõiguse üldosa. Tartu: Juura 2012.
 42. P. Varul jt (koost). Asjaõigusseadus I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2014.
 43. P. Varul jt (koost). Tsiviilõiguse üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.
 44. P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.
 45. P. Wahlgren (toim.). Scandinavian Studies in Law Volume 45. Company Law. Stockholm: Stockholm Institute for Scandinavian Law 2003.
 46. R. Kraakman, P. Davies, H. Hansmann, G. Hertig, K. Hopt, H. Kanda, E. Rock.

- The Anatomy of Corporate Law. A Comparative and Functional Approach. Oxford: Oxford University Press 2004.
47. R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura 2004.
 48. R. Tiivel. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2009.
 49. S. Helminen. Osakeyhtiön yhtiöjärjestys. Helsinki: Talentum Media Oy 2006.
 50. T. Drygala, M. Staake, S. Szalai. Kapitalgesellschaftsrecht. Mit Grundzügen des Konzern- und Umwandlungsrechts. Leipzig: Springer-Lehrbuch 2011.
 51. T. Grauberg. Õiguse kujundusvõimalused maksuobjekti vältimisel. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2010.
 52. T. Gutman. Theories of Contract and the Concept of Autonomy. Münster: Westfälische Wilhelms-Universität Münster 2013.
 53. U. Volens. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumisvormid. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011.
 54. V. Joffe QC, D. Darke, G. Richardson, D. Lightman. Minority Shareholders. Law, Practice and Procedure. Third Edition. Oxford: Oxford University Press 2008.
 55. V. Kõve. 10-aastane äriseadustik – tagasisivaade senisele arengule. Juridica eriväljaanne. Tallinn 2005.
 56. V. Kõve. Varaliste tehingute süsteem Eestis. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2009.
 57. W. Kennett. Arbitration of intra-corporate disputes. International Journal of Law & Management 2013. – Arvutivõrgus: <http://login.westlaw.co.uk.ezproxy.utlib.ee/maf/wluk/app/document?&srguid=ia744c09a00000145b87ca5eea63058fc&docguid=I695107202FB911E393BB8B9A025EB6B1&hitguid=I695107202FB911E393BB8B9A025EB6B1&rank=4&spos=4&epos=4&td=4&crumb-action=append&context=5&resolvein=true> (01.05.2014.a.).
 58. Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt. Programm nr 1.5.0201.08 - 0001 „Parema õigusloome arendamine“. Tallinn: Justiitsministeerium, 2014. – Arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_kodifitseerimise_lahteule_sande_projekt_0.pdf (28.03.2015.a.).

Kasutatud normatiivaktid

Eesti Vabariigi õigusaktid:

- 59. Eesti Vabariigi Põhiseadus. - RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
- 60. Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 26.02.2014, 6.
- 61. Kohtule dokumentide esitamise kord. - RTL 2006, 5, 7 ... RT I, 29.03.2014, 25.
- 62. Sotsiaalmaksuseadus. - RT I 2000, 102, 675 ... RT I, 10.01.2014, 13.
- 63. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 13.03.2014, 100.
- 64. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 06.12.2010, 12.
- 65. Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 08.07.2011, 21.
- 66. Äriseadustik. - RT I 1995, 26, 355.
- 67. Äriseadustik. - RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 18.12.2012, 8.
- 68. Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2010, 77, 589.

Muud õigusaktid:

- 69. Esimene nõukogu direktiiv (68/151/EMÜ), 9. märts 1968, tagatiste kooskõlastamise kohta, mida liikmesriigid äriühingu liikmete ja kolmandate isikute huvide kaitseks EMÜ asutamislepingu artikli 58 teises lõigus tähendatud äriühingutelt nõuavad, et muuta sellised tagatised ühenduse kõigis osades võrdväärseteks. Euroopa Liidu Teataja L 065 , 14/03/1968 Lk 0008 – 0012.
- 70. Laki välimiesmenettelystä 23.10.1992/967 – Arvutivõrgus:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920967> (29.04.2015).
- 71. Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624. - Arvutivõrgus:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=osakeyhti%C3%B6laki> (11.04.2015.a.).
- 72. Toiminimilaki 2.2.1979/128 – Arvutivõrgus:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1979/19790128> (11.04.2015.a.).

Kasutatud kohtupraktika

Eesti Vabariigi kohtulahendid:

- 73. RKPJKo 3-4-1-1-02.
- 74. RKPJKo 3-4-1-3-04.
- 75. RKPJKo 3-4-1-3-12.
- 76. RKTko 3-2-1-130-06.
- 77. RKTko 3-2-1-135-06.
- 78. RKTko 3-2-1-142-12.
- 79. RKTko 3-2-1-145-04.
- 80. RKTko 3-2-1-157-05.
- 81. RKTko 3-2-1-165-11.
- 82. RKTko 3-2-1-16-04.
- 83. RKTko 3-2-1-33-10.
- 84. RKTko 3-2-1-4-06.
- 85. RKTko 3-2-1-65-08.
- 86. RKTko 3-2-1-89-14.
- 87. RKTko 3-2-1-9-03.
- 88. RKTko 3-2-1-97-11.
- 89. RKÜKo 3-2-1-143-03.

Muud kohtulahendid:

- 90. BGH Lennarz, 06.04.2009 lahend nr II ZR 255/08.

Muud materjalid

- 91. Advokaadibüroo Gencs Valters. Ettevõtte asutamine Eestis. – Arvutivõrgus: <http://www.gencs.ee/news/index/180> (14.04.2015.a.).
- 92. Justiitsministeerium. E-äriregistri ettevõtteportaal loodi Soome ID kaardiga esimene ettevõtte. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/et/uudised/e-ariregistri-ettevotjaportaal-loodi-soome-id-kaardiga-esimene-ettevote> (03.05.2015.a.).

93. Statistikaamet. ER003: ETTEVÕTTED ÄRIREGISTRIS,
MITTETULUNDUSÜHINGUD JA SIHTASUTUSED, 31. DETSEMBER ---
Aasta ning Õiguslik vorm. – Arvutivõrgus: [http://pub.stat.ee/px-
web.2001/Dialog/Saveshow.asp](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp) (28.03.2015.a.).

KASUTATUD LÜHENDITE LOETELU

KaS	Karistusseadustik
OECD	Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon
OYL	Soome aktsiaseltside seadustik („ <i>Osakeyhtiölaki</i> “)
PS	Põhiseadus
SE	Seaduse eelnõu
SMS	Sotsiaalmaksuseadus
TNimiL	Soome ärinime seadustik („ <i>Toiminimilaki</i> “)
TsMS	Tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsÜS	Tsiviilseadustiku üldosa seadus
VÕS	Võlaõigusseadus
ÄS	Äriseadustik

LITSENTS

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jesse Sakari Kivisaari,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„Privaatautonomia osaühingu põhikirja kujundamisel“,

mille juhendaja on dotsent Kalev Saare,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse
kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja
lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 04.05.2015